

บทที่ 4

งานอะวะฮ์ของญีฮาด เป็น มุฮัมมัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.1 สภาพสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในภาคใต้ของประเทศไทย มีผู้นับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น แร่ธาตุ การประมง และสวนยาง มีฝนตกชุก อากาศไม่ร้อนและไม่หนาวเกินไป ส่วนใหญ่จะเรียกกันว่า จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งหมายถึง สี่จังหวัดภาคใต้เดิม อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ประชาชนในจังหวัดเหล่านี้มีสภาพสังคมและวัฒนธรรมบางอย่างที่แตกต่างไปจากคนไทยในภาคอื่นๆ เช่น การนับถือศาสนา การแต่งกาย การใช้ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณี ทางราชการได้เรียกจังหวัดต่างๆดังกล่าวว่า สี่จังหวัดภาคใต้เรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2506 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ใช้คำว่า “ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ” มีความหมายรวมถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล แทนการเรียกสี่จังหวัดภาคใต้ โดยพิจารณาเห็นว่า การเรียกสี่จังหวัดภาคใต้เป็นคำเรียกที่ไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม การเรียกรวมสี่จังหวัดดังกล่าวว่า จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เป็นเรื่องของเหตุผลทางการเมืองมากกว่าอย่างอื่น (อิมรอน มะลูลีม , 2538 : 31)

4.1.1 มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในปี พ.ศ. 2533 นั้น ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้

ตารางที่ 10 ตารางแสดงจำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีพ.ศ. 2533

จังหวัด	จำนวนประชากรทั้งหมด	จำนวนประชากรที่เป็นมุสลิม	คิดเป็นร้อยละของประชากรในจังหวัด
ยะลา	338,356	217,365	64.24
ปัตตานี	512,374	403,287	78.71
นราธิวาส	543,579	432,655	79.59
สตูล	208,270	139,821	67.13

แหล่งที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย พ.ศ. 2533

จังหวัดนราธิวาสมีประชากรมุสลิมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.59 ของประชากรในจังหวัด ถัดมาคือ จังหวัดปัตตานี มีประชากรมุสลิมคิดเป็นร้อยละ 78.71 ของประชากรในจังหวัด จังหวัดสตูล มีประชากรมุสลิมคิดเป็นร้อยละ 67.13 ของประชากรในจังหวัด ถัดมาเป็นจังหวัดยะลา มีประชากรมุสลิมคิดเป็นร้อยละ 64.24 ของประชากรในจังหวัด

ถึงแม้จำนวนประชากรมุสลิมในประเทศไทยจะเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ก็ยังเป็นชนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดของตน คือ ทั้งในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาสนั้น ชาวมุสลิมกลับเป็นชนส่วนใหญ่ ซึ่งมีประเพณี วัฒนธรรม การนับถือศาสนาที่แตกต่างออกไป

ตารางที่ 11 ตารางแสดงจำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีพ.ศ. 2543

จังหวัด	จำนวนประชากรทั้งหมด	จำนวนประชากรที่เป็นมุสลิม	คิดเป็นร้อยละของประชากรในจังหวัด
ยะลา	415,537	285,695	68.75
ปัตตานี	595,985	480,456	80.62
นราธิวาส	662,350	542,954	81.97
สตูล	247,875	167,447	67.55

แหล่งที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย พ.ศ. 2543

หากจะเทียบจำนวนประชากรมุสลิม ปีพ.ศ. 2533 และปี พ.ศ. 2543 พบว่าจำนวนประชากรในจังหวัดนราธิวาสยังคงมีมากกว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 81.97 ถัดมาเป็นจังหวัดปัตตานี คิดเป็นร้อยละ 80.62 ยะลา คิดเป็นร้อยละ 68.75 และสตูลคิดเป็นร้อยละ 67.55

จำนวนประชากรที่ได้ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2543 นี้จำนวนประชากรมุสลิมมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จากปี พ.ศ. 2533 ดังเช่น จังหวัดนราธิวาส มีจำนวนประชากรมุสลิมเพิ่มขึ้น 110,299 คน เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 20.31 จังหวัดปัตตานี มีจำนวนประชากรมุสลิมเพิ่มขึ้น 77,169 คน เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 16.06 จังหวัดยะลา มีจำนวนประชากรมุสลิมเพิ่มขึ้น 68,330 คน เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 23.92 แต่จังหวัดสตูล กลับมี

จำนวนประชากรมุสลิมอัตราเกือบเท่าเดิม จำนวนประชากรมุสลิมเพิ่มเพียง 27,626 คน เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 16.49

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประชากรที่เป็นมุสลิมโดยส่วนใหญ่ เพราะอาณาบริเวณนี้ในอดีตเคยรวมอยู่ในประเทศมาเลเซียมาเมื่อประมาณ 150 ปี ก่อนที่จะมาตกอยู่ภายใต้การปกครองของไทย (สมัยนั้นเรียกว่าสยาม) ซึ่งบางครั้งก็เคยมีการเรียกพวกเขาว่า “ คนปักษ์ใต้ ” ศาสตราจารย์ฮาโรลด์ อี. สมิธ (Harold E.Smith) ได้ให้คำจำกัดความของชาวใต้ไว้ในพจนานุกรมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทยว่า “ คนไทยปักษ์ใต้: เป็นกลุ่มชนชาติไทยที่อาศัยอยู่ในคาบสมุทรมนี้ ตลอดบริเวณคอคอดกระ... ลักษณะเชื้อชาติของชนกลุ่มนี้ เชื่อว่ามีส่วนผสมระหว่างคนไทยกับชนชาติอื่นๆที่ไม่ใช่ไทยที่อยู่ในแถบนี้ รวมทั้งคนมาเลย์และคนเชื้อสายนิกริต ... ภาษาถิ่นของเขาคือภาษาปักษ์ใต้ ” (สุรินทร์ พิศสุวรรณ , จุลสารแลใต้ : 72)

) กลุ่มชนจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจากสามกลุ่มชนถิ่นเดิมใหญ่ๆ คือ

1. กลุ่มนิกริต (Negreto) กลุ่มนี้เป็นชนกลุ่มแรกที่อาศัยอยู่ในแหลมมลายู
2. กลุ่มโรลิตี บิโตร (Roliti bitro) เป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บริเวณภูเขา ความ เป็นอยู่และการทำมาหากินก็เหมือนกับชนกลุ่มแรก
3. กลุ่มโปรโต ดิคโตร (Proto diktro) กลุ่มนี้ใช้ชีวิตอยู่ติดกับทะเลและแม่น้ำ ลำธาร อาชีพเป็นชาวประมง เพาะปลูกพืชผักบริเวณทะเล (การสัมมนาทางอุศุลุดดิน , 2543 : 15)

กลุ่มชนเหล่านี้ คือ ชาวมลายูซึ่งเป็นกลุ่มชนเดิมของหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตอนใต้ของคาบสมุทรมอินโดจีน นิยมเรียกตนเองว่า “ มลายูมุสลิม ” มากกว่า “ ไทยมุสลิม ” ดังที่อัญญิสูลหลง อับดุลกาเคร์ ได้กล่าวว่า “ เราชาวมลายูตระหนักดีว่า เราถูกปกครองโดยสยามก็เพราะพ่ายแพ้สงคราม คำว่า “ ไทยอิสลาม ” ซึ่งใช้เรียกพวกเรานั้นเป็นสิ่งเตือนใจเราให้นึกถึงความพ่ายแพ้ นั้น เราจึงไม่ชอบคำนี้เลย จึงใคร่ขอวิงวอนให้รัฐบาลให้เกียรติเราด้วยการเรียกเราว่า “ มลายูมุสลิม ” (เสาวนีย์ จิตต์หมวด , 2531 : 106)

นอกเหนือจากกลุ่มชนซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองเดิมของจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ยังประกอบด้วยกลุ่มชนอื่นๆ อาทิเช่น

มุสลิมเชื้อสายอินโดนีเซีย นิยมเรียกโดยทั่วไปว่า ชาวชะวา เพราะเกาะชะวา เป็นเกาะที่สำคัญที่สุดเป็นที่รู้จักกันมากของประเทศอินโดนีเซีย ในประเทศไทย ชาวชะวาเป็น กลุ่มมุสลิมจำนวนมากเป็นที่สองรองจากมาเลย์

มุสลิมเชื้อสายจีน ที่เรียกว่า จีนฮ่อ ได้เข้าสู่ประเทศไทยโดยเส้นทางบก ภาคเหนือของไทย แต่ก็มีบ้างเป็นส่วนน้อยที่อพยพมาอยู่ทางจังหวัดชายแดนภาคใต้

มุสลิมจากเอเชียใต้ เช่น อินเดีย บังคลาเทศ ปากีสถาน พม่า อัฟกานิสถาน ศรีลังกา ส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคเหนือ และมีบ้างที่กระจายมายังจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

หากพิจารณาทางด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์และภาษาแล้ว มุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนโดยทั่วไปจะมีเชื้อสายมลายู พูดภาษาปักษ์ใต้และภาษามลายู นิยมเขียนตัวหนังสืออักษรยาวี (เป็นอักษรที่ดัดแปลงมาจากอักษรอาหรับอีกทอดหนึ่ง)

ซีเดนฟาเดน (Seidenfaden 1957) (อ้างใน สุรินทร์ พิศสุวรรณ , จุลสารแลได้ : 73-74)เรียกชาวมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า “คนมาเลย์ที่กลายเป็นไทย” พวกเขาแยกจากกลุ่มคนไทยในที่ราบภาคกลาง ภาคเหนือ หรือภาคอีสาน โดยมีภาษาพื้นเมืองของตน มีรูปแบบศิลปะของตน มีลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมทางการเมืองที่เหมือนคนไทยกรุงเทพฯน้อยมาก

4.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และเต็มไปด้วยแร่ธาตุที่สำคัญทางเศรษฐกิจมาก ผู้คนส่วนใหญ่ทำงานเกษตรกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากอากาศแถบนี้อบอุ่นและมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่ชอบปลูกยางพารา รองลงมาคือ ข้าว ต้นไม้ อาทิ ลองกอง ทุเรียน เงาะ และต้นมะพร้าว บางคนทำงานเป็นคนงานในเหมืองแร่ บางคนเป็นชาวประมง ชาวมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้จะครอบครองที่ดินที่มีขนาดเล็ก จึงหากินจากที่ดินได้เพียงเล็กน้อย พอใช้จ่ายไปวันหนึ่งๆเท่านั้น ไม่สามารถเก็บออมเงินไว้ลงทุนในกิจการใหญ่ๆได้

4.1.2.1 เกษตรกรรม

1) การปลูกต้นยางพารา การปลูกต้นยางเป็นอาชีพที่คนในจังหวัดยะลา นราธิวาสและสตูลทำกันมากที่สุด ส่วนในจังหวัดปัตตานีนั้นปลูกข้าวมากที่สุด และรองลงมาคือปลูกยาง อาจกล่าวได้ว่า อาชีพของคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับยางพารา สภาพเศรษฐกิจของพวกเขาก็ขึ้นอยู่กับราคายาง

2) การทำนาข้าว เป็นอาชีพหลักของคนในจังหวัดปัตตานี เพราะจังหวัดยะลา นราธิวาสและสตูลมีที่ดินสำหรับปลูกข้าวอยู่น้อย ชาวนาส่วนใหญ่อาศัยฝนธรรมชาติและไม่สามารถกำหนดผลผลิตของตนล่วงหน้าได้

3) การทำสวนมะพร้าว โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานี นราธิวาสและสตูล เป็นจังหวัดที่ติดทะเล สภาพดินฟ้าอากาศจึงเหมาะกับการปลูกมะพร้าว

4) การทำไร่ผลไม้และผลิตผลอื่นๆ เช่น เงาะ ทุเรียน ลองกอง กาแฟ ข้าวโพด พริกไทย มันสำปะหลัง ส้ม ลองกอง ฯลฯ ที่เป็นผลไม้ขึ้นชื่อ เช่น ทุเรียน หมอนทอง ลองกองจากต้นหยงมัส ส้มโชกุนจากเบตง

4.1.2.2 การทำเหมืองแร่

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีแร่มากมายหลายชนิด เช่น ดิบุก แมงกานีส วุลแฟรม แร่เหล็ก แต่เดิมมักจะทำเป็นอุตสาหกรรมครอบครัว ในปัจจุบันการทำเหมืองแร่ดำเนินการโดยบริษัทใหญ่ๆ มีชาวจีนเป็นเจ้าของกิจการ

4.1.2.3 การประมง

เนื่องจากปัตตานี นราธิวาส และสตูล มีดินแดนติดทะเล จึงมีการประมงน้ำเค็มและน้ำจืด ส่วนยะลามีการประมงน้ำจืดเท่านั้น เพราะเป็นจังหวัดเดียวในชายแดนภาคใต้ที่ไม่ติดทะเล กรมการประมงได้จัดตั้งศูนย์การประมงขึ้นในจังหวัดปัตตานี เพื่อเป็นศูนย์กลางการประมงน้ำจืดในปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

4.1.2.4 การค้าขาย

การค้าขายโดยส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะอยู่ในมือของชาวจีน ส่วนมุสลิมนิยมทำการค้าขายเล็กๆน้อยๆ เช่น ขายของอุปโภคบริโภคกระจุกกระจิก จังหวัดที่นิยมทำการค้าขายมาก คือ ยะลา นราธิวาส และสตูล เพราะมีเขตแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย สินค้าที่ส่งให้กับมาเลเซีย เช่น ยางพารา แร่วูลเฟรม แมงกานีส และผลไม้สด ส่วนสินค้าที่นำเข้ามาจากมาเลเซีย เช่น เครื่องจักร สินค้าบริโภค เครื่องมือทำเหมือง วัสดุก่อสร้าง แป้งสาลี ใบชา นม กาแฟ ผลไม้แห้ง ผลไม้กระป๋อง เป็นต้น

4.1.3 การศึกษา

ตั้งแต่อิสลามได้เข้ามายังภูมิภาคจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้เรียกกันทุกวันนี้ การศึกษาที่เป็นรากฐานแรกของคนในพื้นที่คือ การเรียนอัลกุรอาน ซึ่งทุกคนจะต้องเรียนเป็นอันดับแรก การเรียนการสอนอัลกุรอานจะทำที่บ้านของโต๊ะครูที่สอนเอง หรือที่โรงเรียน หรือที่มัสยิดประจำหมู่บ้าน หรืออาจเป็นบาลย์ก็ได้ นอกจากนั้นก็มีการเรียนระบบ “ตาดีกา” หรืออาจเรียกว่าเป็นโรงเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา เมื่อจบแล้วก็มักเรียนต่อในระบบปอเนาะ หรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สอนโดยภาษามลายูตัวเขียนอักษรยาวี (ดัดแปลงจากตัวอักษรอาหรับ) ซึ่งดร.แมธิสัน และเอ็ม.บี.ฮุกเกอร์ ได้ให้คำจำกัดความว่า “กีตาบยาวี หมายถึง ผลงานทางศาสนาและกฎหมาย รวมถึงเรื่องราวที่เป็นองค์ความรู้อิสลาม ประกอบด้วยสามประการ คือ แนวคิดแห่งความเชื่อ (กะลาม) กฎหมายอิสลาม (ฟิกฮฺ) และความรู้เกี่ยวกับสิ่งลึกลับ (ตะเซาฟุฟ) พร้อมกับวินัยที่อยู่ในความรู้ของตะเซาฟุฟนั้น” (Matheson V. and M.B.Hooker , JMBRAS 61/1) แตกต่างจากประเทศมาเลเซีย ที่พูดภาษามลายูแต่ตัวอักษรโรมัน (ตัวอักษรอังกฤษ)

ลักษณะของปอเนาะในภาคใต้ คือ มีกระท่อมจำนวนหนึ่งใช้เป็นที่อยู่ของนักเรียน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยเป็นเวลานาน ปอเนาะส่วนใหญ่อยู่ในชนบท ที่ดินที่ใช้ปลูกกระท่อมเป็นของโต๊ะครู หรือเป็นที่ดินวะกัฟ (ที่ดินที่มีผู้มัจญ์ศรัทธาบริจาค) นักเรียนไม่ต้องเสียค่าเช่าอาคารที่ครูสอนก็เรียกว่า บาไล หรือบาลัยเซาะฮฺ ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ติดกับบ้านของครู ตัวครูเรียกว่า “โต๊ะครู” ทำการสอนไม่ได้รับเงินเดือนแต่อย่างใด นักเรียนที่เรียนจึงอาสาสมัครทำงานอย่างอื่นให้โต๊ะครูด้วย เช่น ทำนา ทำไร่ (Surin Pitsuwan . 1982 : 271) ระบบการศึกษาแบบปอเนาะแบบเดิมไม่มีหลักสูตรและตารางเรียนที่แน่ชัด ไม่มีการประเมินผลการ

เรียน ไม่มีการแบ่งระดับชั้น วิชาที่เรียนเป็นวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียว เช่น การอ่านและท่องจำอัลกุรอาน เตาฮีด ฟิกฮฺ ภาษาอาหรับ ไวยากรณ์อาหรับ อักลาค หะดีษ ตัฟซีร์ เป็นต้น

ปัจจุบัน การศึกษาระบบปอเนาะแบบเดิมยังมีอยู่ แต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะจดทะเบียนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และได้รับการปรับปรุงเป็นห้องเรียนที่มีสัดส่วน มีอุปกรณ์การสอน มีหลักสูตร มีระดับชั้น มีการเพิ่มวิชาสามัญเข้าไปในหลักสูตรด้วย

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งอยู่ช่วงรอยต่อระหว่างเน้นด้านศาสนา กับเน้นด้านสามัญว่า “การศึกษาของคนจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่สมัยก่อนมักจะส่งลูกเรียนศาสนา เรียนปอเนาะ...ขณะที่สมัยก่อนมักส่งลูกไปเรียนที่ประเทศอาหรับ เพราะชาวบ้านให้ค่ากับคนเรียนศาสนาสูงมาก และให้เกียรติเป็นอย่างมาก ระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะ เริ่มลดน้อยถอยลง เหลือแต่ ปอเนาะปือเจาะ ปอเนาะเจาะก็แยกของบาบอเซะ เป็นต้น แต่มีการเรียนการสอนแบบโรงเรียนเพิ่มขึ้น คือ มีการเพิ่มสายสามัญเข้าไปในโรงเรียน ตั้งเวลาเรียนที่แน่นอน... ซึ่งปัจจุบัน พ่อแม่มักจะมีหลากหลายส่งลูกไปเรียนที่สงขลา กรุงเทพฯ ฯ มากกว่าที่จะให้ลูกเรียนที่ประเทศอาหรับ ”

4.2 รูปแบบงานตะอวะฮฺของ ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด

4.2.1 ด้านงานเขียน

หากจะเทียบกับอุลามาอฺร่วมสมัยกับท่านที่มีบทบาทใกล้เคียงกัน พบว่าท่านมีงานเขียนน้อยกว่าเป็นอย่างมาก แต่เมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาอย่างจริงจัง พบว่า งานเขียนของท่านที่เป็นรูปเล่มหรือตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์นั้นมีจำนวนน้อยจริง แต่หากเป็นบทความทางวิชาการ เอกสารคำรับคำรวิชาเรียนหรือหลักสูตรการศึกษาที่มีจำนวนพอสมควร ซึ่งหากวิเคราะห์แล้ว บทความทางวิชาการของท่านก็สามารถสะท้อนแนวคิดของท่านได้หลายประการ

อิสมาอีล ลุตฟี จะปะกียา (สัมภาษณ์ , 18 มีนาคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับการทำงานตะอวะฮฺด้านงานเขียนว่า “ท่านถนัดทั้งด้านการเขียนและการบรรยาย เรื่องการเขียนนั้นท่านจะเป็นคนพิถีพิถัน มีความรอบคอบสูง ต้องเขียนให้ดี ให้สละสลวย ให้มีเนื้อหาสาระครบถ้วนก่อน ถึงจะตีพิมพ์ ทำให้งานเขียนของท่านน้อย ”

นุรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ทำงานด้านสังคมมากกว่าการเขียนหนังสือ จึงไม่ค่อยมีงานเขียนเท่าใด ผมเคยเห็นท่านเขียนบทความทางวิชาการเมื่อการสัมมนา อิหม่ามบุคอรีห์ ที่มาเลเซียครั้งหนึ่ง นอกเหนือจากนั้นก็ไม่ค่อยเห็นผลงานด้านของท่านด้านนี้เท่าใดนัก เพราะเวลาของท่านเต็มไปด้วยงานเพื่ออุมมะฮ์ เหมือนที่ผมบอกแล้วว่า ท่านเป็นคนที่เปิดกว้างในเรื่องการต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยือน และพวกเราก็เป็นที่รู้กันว่า เมื่อไปเยี่ยมท่านแล้วก็สามารถจะนั่งพูดคุยกับท่านได้ตลอดเวลา ท่านก็จะอยู่ต้อนรับพวกเรา เวลาอาหารก็จะรับประทานพร้อมกับท่าน จนกระทั่งถึงเวลานอน ก็แยกย้ายกันไปนอน อยู่บ้านท่านก็วันๆท่านก็จะปฏิบัติอย่างนี้จนกว่าพวกเราจะกลับไป แตกต่างจากอุลามาอ์คนอื่นๆที่คนทั่วไปมักเกรงใจ ไปขอคำแนะนำ ซักถาม หรือเยี่ยมประเดี๋ยวเดียวก็ขอลากลับกันแล้ว ผมคิดว่า ด้วยเหตุนี้ที่ท่านไม่มีเวลาสำหรับงานเขียนหนังสือได้อย่างเต็มที่”

ดลวานะ ตายะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549)กล่าวถึงท่านกรณีงานเขียนว่า “ท่านถนัดในเรื่องบรรยาย การปาฐกถา แต่ไม่ค่อยมีหนังสือเท่าไร เท่าที่ผมรู้ก็มีหนังสืออธิบาย บุลลุมลุมรอม นอกเหนือจากนั้นก็เป็นบทความวิชาการ”

อับดุลฮาติม ไชชิง กล่าวว่า (สัมภาษณ์ , 6 ธันวาคม 2549) “ ท่านไม่ค่อยมีงานเขียนเท่าใดนัก ผมรู้จักท่านในฐานะนักบรรยายมากกว่านักเขียน ”

อับดุลลาฮิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “บทบาทของท่านด้านงานเขียนไม่ค่อยมีมากมายนักที่เป็นที่แพร่หลายแก่สังคมโดยทั่วไป แต่ท่านมักมีงานเขียนเชิงวิชาการสำหรับเวทีสัมมนาอยู่หลายงานเช่นกัน หากแต่ที่เป็นที่แพร่หลายกลับเป็นแผ่นพับอัดเสียง ซึ่งได้รับความนิยมในหมู่ชนมลายู”

ไม่ว่าท่านจะไม่มีผลงานด้านการเขียนเลย แต่ส่วนใหญ่ผู้คนมักรู้จักท่านในฐานะนักบรรยายมากกว่านักเขียน ซึ่งผู้วิจัยก็ค้นพบงานเขียนของท่านเป็นจำนวนมากเช่นกัน งานเขียนหนังสือของท่านที่น่าจะทรงคุณค่าและมีอายุมากที่สุด ในบรรดางานเขียนอื่นๆที่นอกเหนือจากวิทยานิพนธ์คือ หนังสือ ‘I’tikaf di taufiq Allah Lailatulqadr ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1980 ตรงกับ ฮ.ศ. 1400 เป็นหนังสือเล่มเดียวที่ผู้วิจัยค้นพบว่าได้รวบรวมเป็นเล่มอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ก็มีงานเขียนบทความวิชาการตามเวทีเสวนาวิชาการตามประเทศต่างๆ และวารสารอัลหุคัยซึ่งสำหรับสอนที่มัจลิสอัสตะฟีกุฮ์ฟิดดินเป็นการเฉพาะ และหนังสืออื่นๆ ซึ่งสามารถแยกเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 12 ตารางแสดงงานเขียนที่เป็นคู่มือหรือหลักสูตรการสอน

ที่	ชื่อหนังสือหรือคู่มือ	ปีที่พิมพ์	เนื้อหา	สำหรับสอนที่
1	Mudhakkirat Usu>luddin	1996	Al-'Ilm	วิทยาลัยอิสลามยะลา
2	Mudhakkirat Usu>lulfiq	ไม่ระบุ	Al-'A@m wa al-Kha>s	โรงเรียนอิสลาฮิยะห์
3	Ima>m al-Tarmighi@y	ไม่ระบุ	Ima>m al- Tarmidhi@y	โรงเรียนอิสลาฮิยะห์

ตารางที่ 13 ตารางงานเขียนที่ใช้เป็นเอกสารประกอบการอบรม สัมมนา หรือบรรยาย

ที่	ชื่อเอกสารประกอบ	ชื่องานสัมมนา	สถานที่จัดงาน	ระยะเวลา
1	S}ahi@h al- Bukha>ri@ : Satu analisa baru tentang Karya-karya yang BerKaitan Dengannya	Seminar Imam al- Bukha>ri@	คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยมาลาया ประเทศมาเลเซีย	15-17 ธันวาคม 2535
2	Suatu Penilaian terhadap Jalan Aqidah al-Salaf dan sl-Khalaf	Muktamar Pandangan beberapa Ulama Ahlussunnah wal Jamaah	U.T.M. รัฐกัวลาลัมเปอร์ ประเทศ มาเลเซีย	25 ธ.ค. 2539
3	Dakwah Salafi : Suatu Gerakan Amal Islami di Thailand dan di Fattoni	Perhimponan Muhammadiyah 40 tahun	องค์กรมุฮัมมะดียะฮ์ ประเทศสิงคโปร์	24-25 ธ.ค.2540
4	Mana>hij al-Ta'li@m al-Islami@ fi@ Thailand	Al-Mu'tamar al- 'Isla>mi@ li al- Ta'li@m fi@ duwal janub Sharqi A@sia	วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขล นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี	26-28 มิถุนายน 2541
5	Pengajian Bahasa Melayu di Fattoni	Persidangan Antarabangsa Pegnajian Melayu	วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานคริน ทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยความร่วมมือกับองค์กรคณะ ครูมลายูประเทศสิงคโปร์	20-23 มิถุนายน 2542
6	Al-Tarbiat al- Isla>mi@yyat , Ma>hia ?	Al-Daurat al- Shar'i@yyat li al- Mudarrisi@n wa al-Mudarrisa>t bi al-Madrasat al- Isla>mi@yyat bi	ไม่ระบุ	12-18 สิงหาคม 2544

		Fatani@		
7	Identiti ummat Islam dan krisis Kebudayaan : Kajian Khas di Patthoni	Internatoinal Conference on “Muslim danamics and Problems in Soutest Asia	Pekan Baru , Malaysia	9 ตุลาคม 2544
8	Konsep Asa Ilmu Hadith : Suatu Penilaian Semula	Seminar Serantau Pengajian Ilmu al=Qur’an dan Hadith	Pusat Islam , Universiti Putra Malaysia (UPM)	12-13 สิงหาคม 2545

ท่านไม่ค่อยมีงานเขียนด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ เวลาในการเขียนของท่านไม่ค่อยมีมาก อันเนื่องจากเวลาของท่านเต็มไปด้วยการทำงานด้านสังคม การบรรยาย มากกว่า อีกทั้งท่านทำงานหลายสถาบันในวันเดียวกัน ทำให้เวลาสำหรับงานเขียนมีน้อย ประการต่อมาท่านยอมรับว่าเป็นความอ่อนแอของตัวเองที่ไม่ค่อยจับใจด้านการเขียน ซึ่งผู้วิจัยพบว่าเมื่องานเขียนของท่านพิมพ์เป็นรูปเล่มแล้ว ท่านยังมีการต่อเติมเสริมเนื้อหาหรือข้อความเนื่องจากท่านจำเป็นต้องพิมพ์เพราะลูกศิษย์ลูกหาเรียกร้อง แต่ท่านเองกลับยังไม่พอใจในงานเขียน ยังต้องเพิ่มเนื้อหาเพื่อให้สมบูรณ์ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในการบรรยายครั้งหนึ่ง(ฐิฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 1/3/2541) ว่า “มีข้อเรียกร้องจากพวกเราให้มีคัสกิเราะฮฺ (วารสาร) จริงๆแล้วผมได้เขียนเรื่องนี้เป็นบางส่วนแล้ว ซึ่งผมเองได้ตั้งใจแต่แรกแล้วที่จะให้มีคัสกิเราะฮฺ ต้องขอขอบคุณที่ความต้องการของพวกเราตรงกับความต้องการของผม แต่อาจด้วยความอ่อนแอในตัวเอง และสิ่งสำคัญคือ เวลาของผมในแต่ละวันมีน้อยเต็มที ไม่มีเวลาสำหรับการเขียนเลย เพราะเริ่มต้นทำงานแต่เช้าวัน เกือบเที่ยงคืนกว่าจะเสร็จงานแต่ละวัน ซึ่งเวลากลางคืนก็ต้องการพักผ่อนบ้างเพราะเหนื่อยมาทั้งวันแล้ว ดังนั้นวันนี้ให้เรียนโดยใช้การฟังอย่างเดียวก่อน อินชาอัลลอฮ์ สัปดาห์หน้าอาจเสร็จหนึ่งหัวข้อ อินชาอัลลอฮ์ ซึ่งผมได้เขียนเกี่ยวกับริฎาลหะดีษ ได้ประมาณ ห้าหกคน ก็ใกล้จะเสร็จแล้วเหมือนกัน เป็นที่รู้กันว่า ผมได้ทำงานอยู่สองสถาบัน คือ ที่ปอเนาะอิสลาฮียะห์ และวิทยาลัยอิสลามยะลา ซึ่งที่วิทยาลัยอิสลามยะลา ผมไม่เพียงแต่ทำงานสอนเท่านั้น แต่ทำงานในสำนักงานด้วย จริงๆผมไม่ใช่บุคคลแนวหน้าในวิทยาลัยอิสลามยะลา แต่งานที่ได้รับมอบหมายก็เป็นงานหนัก คืองานหลักสูตร ซึ่งต้องเริ่มต้นบุกเบิกเองทั้งหมด ...นี่คือเหตุผลใหญ่ที่ทำให้ผมไม่ค่อยมีเวลาสำหรับการเขียนคัสกิเราะฮฺ บางครั้งต้องให้บริการแก่สังคม เช่น การบรรยายตามสถานที่ต่างๆ แต่จริงๆแล้ว เป็นเพราะความอ่อนแอในตัวเองมากกว่า ที่ไม่ค่อยถนัดด้านการเขียนเท่าใดนัก ชีวิตของผมที่เต็มไปด้วยงาน ทำให้อาจบกพร่องในเรื่องการเขียนบ้าง แต่ก็ขอขอบคุณพี่น้องของเราที่เตือนผมเรื่องคัสกิเราะฮฺ ทำให้ผมย้อนกลับมาทบทวนตัวเองและเริ่มหาเวลาสำหรับคัสกิเราะฮฺ อินชาอัลลอฮ์ ”

4.2.2 ด้านการพิทวา

ฐีสาด เป็น มุสัหมัด ท่านศึกษาและมีความชำนาญการด้านอะกีตะฮฺ การอะฮฺวะฮฺ และหะดีษ ดังนั้น การพิทวาที่เกี่ยวข้องกับฟิกฮฺจึงไม่ปรากฏเท่าใดนัก นอกจากให้ความร่วมมือเป็นคณะกรรมการพิทวาเท่านั้น

อับดุลฮาลิม ไชซิง (สัมภาษณ์ , 6 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “การพิทวาของท่านก็มีบ้างที่ให้ความร่วมมือ แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีผลงานด้านการพิทวา”

หากเป็นการพิทวาทั่วไปขณะที่ท่านสอนนั้น ปรากฏมีอยู่จำนวนหนึ่ง เป็นการหุ้มนั้ที่เกี่ยวข้องกับอะกีตะฮฺ และชะรีอะฮฺ เช่น การหุ้มนั้บุหรีว่าหะรอม เป็นยาเสพติดและท่านก็พยายามเน้นหนักถือเป็นประเด็นสำคัญในการสอนของท่าน ขณะอยู่ที่มัสกอะฮฺ

มัสลัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ท่านพูดจาชัดเจนตรงไปตรงมา โดยเฉพาะเรื่องบุหรี ท่านก็เน้นและพูดชัดเจนว่าหะรอม ลูกศิษย์ที่เคยสูบบุหรีจัดเมื่อไปเรียนกับท่านแค่สองสามสัปดาห์ก็สามารถเลิกบุหรีได้แล้ว”

นุรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ ด้วยงานอะฮฺวะฮฺของท่าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในสังคม เช่น บิดอะฮฺต่างๆในเรื่องอามัลฮิบาอะฮฺก็ได้ละทิ้งไป การบิดอะฮฺในละหมาด การเฝ้ากูโบร หรือการรับของเมื่อไปละหมาดญะนาซะฮฺ “

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “การพิทวาของท่านเกี่ยวกับฟิกฮฺนั้นไม่ค่อยมี ถ้าจะมีก็เป็นด้านอะกีตะฮฺ ซึ่งมีคำพิทวาจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ท่านเอาจริงเอาจังกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ท่านเชิญชวนผู้คนกลับสู่สุนนะฮฺของท่านเราะฮฺลุล ๕ และต่อต้านชีริก กุรอฟาต และบิดอะฮฺเป็นอย่างมาก ท่านสอนหรือบรรยายหัวข้อใดก็ตามก็จะมี การแทรกการชำระอะกีตะฮฺให้บริสุทธิ์จากชีริก กุรอฟาต การชำระอิบาอะฮฺให้บริสุทธิ์จากบิดอะฮฺ”

ส่วนการแสดงทัศนะของท่านนั้น ขณะทำการสอน ท่านจะอธิบายถึงทัศนะของอุลามาอต่างๆ แล้วท่านก็ชี้ว่า ทัศนะใดถูกต้องที่สุด แต่ท่านไม่บังคับให้ลูกศิษย์ท่านยึด

ตามทัศนะที่ท่านเห็นถูกต้องนั้น แต่ให้คิดวิเคราะห์ด้วยตัวเอง นี่เป็นวิธีการสอนของท่าน ดังตัวอย่างการบรรยายของท่านครั้งหนึ่งว่า “อีกประการหนึ่ง เกี่ยวกับการอ่าน บัสมะละฮุก่อนอาบน้ำละหมาด ซึ่งมีหะดีษจากท่านอุมุรฺหรือเราะฮฺ ก่อว่า ท่านเราะฮฺ رضي الله عنه ก่อว่า

))
((
()

ความว่า “ ไม่มีละหมาด สำหรับผู้ที่ไม่มีวุฎูอฺ และไม่มีวุฎูอฺ สำหรับผู้ที่ไม่กล่าวพระนามของอัลลอฮฺ ”

อุลามาอฺส่วนหนึ่งกล่าวว่า หะดีษนี้สายรายงานเงาะอียฺแต่มีหลายสายรายงาน แต่ท่านอิบนุกะษีร์บอกว่า มีกลุ่มหนึ่งจากบรรดาเศาะหาบะฮฺรายงานหะดีษนี้ ซึ่งสายรายงานถือว่าใช้ได้ ส่วนอุลามาอรุ่นใหม่ คือ ท่านอัลบานียฺ อธิบายว่า หะดีษนี้มาจาก 3 สายรายงาน ซึ่งมีซาฮิดหลายอย่าง ท่านอิหม่ามอัลบานียฺ ชี้ว่า หะดีษนี้เศาะหีหฺ สามารถนำมาสุญญะฮฺได้ แต่มีอุลามาอฺส่วนหนึ่งบอกว่า หะดีษนี้เกือบเข้าชั้นเงาะอียฺ ไม่สามารถนำมาสุญญะฮฺได้ แต่ถือเป็นฟาฎิลิตอามัดได้ ดังนั้น การอ่านบัสมะละฮุก่อนวุฎูอฺจึงอยู่ในระดับสุนัตเท่านั้น

แต่เมื่อเราเรียนหะดีษจริงแล้ว กลับพบว่า เป็นหะดีษเศาะหีหฺลิจมอยริฮฺ (เศาะหีหฺ เพราะหะดีษหรือสายรายงานอื่น) สามารถนำมาสุญญะฮฺได้

หากอธิบายหะดีษนี้ว่า “ไม่มีละหมาด สำหรับผู้ที่ไม่มีวุฎูอฺ และไม่มีวุฎูอฺ สำหรับผู้ที่ไม่กล่าวพระนามของอัลลอฮฺ” ดังนั้น การอ่านบัสมะละฮฺจึงเป็นวาญิบ

แต่หากอธิบายหะดีษนี้ว่า “ไม่มีละหมาด(ที่สมบูรณ์) สำหรับผู้ที่ไม่มีวุฎูอฺ และไม่มีวุฎูอฺ(ที่สมบูรณ์)สำหรับผู้ที่ไม่กล่าวพระนามของอัลลอฮฺ” ดังนั้น การอ่านบัสมะละฮฺเป็นสุนัต

นี่คือการอธิบายที่แตกต่าง ทำให้ทัศนะของอุลามาอฺแตกต่างออกไปด้วย สำหรับเราแล้ว เป็นที่ทราบว่ หะดีษนี้อยู่ในระดับเศาะหีหฺลิจมอยริฮฺ (เศาะหีหฺ เพราะหะดีษหรือสายรายงานอื่น) และการปฏิเสธนั้นเป็นการปฏิเสธ (ขาด) มิใช่ (ศิฟาด) เป็น

การปฏิเสธชนิด (ฉันท) มิใช่ความสมบูรณ์ (กะมล) ดังนั้นเราควรยึดความหมายเดิมมากกว่า ยึดการขยายความ เพราะไม่มีหลักฐานใดๆที่มาคัดค้านความหมายเดิมด้วย ซึ่งหากมีหลักฐาน ใดมาคัดค้านความหมายเดิมเราก็ต้องมาพิจารณากันใหม่

ดังนั้น จากสองทัศนะที่กล่าวถึงการอ่านบัพสะสะก่อนอาบนํ้าละหมาดว่า มี ทัศนะว่า วาญิบ และมีทัศนะว่า สุันดนั้น ในทัศนะของผม นั้น ทัศนะที่ว่า วาญิบ มีน้ำหนักมา กว่า ดังนั้นผมมีทัศนะว่า วาญิบต้องกล่าวบัพสะสะก่อนอาบนํ้าละหมาด

ส่วนใครต้องการถือทัศนะใดในสองทัศนะนี้ ก็เป็นสิทธิ์ของแต่ละคน แต่ผม มีข้อคัดค้านประการหนึ่งสำหรับผู้ถือทัศนะที่ว่า วาญิบนั้น หากคุณถือกล่าวบัพสะสะสุโดย ไม่ได้ตั้งใจ อุลามาอูถือว่าการอาบนํ้าละหมาดนั้นใช้ได้ แต่หากตั้งใจไม่กล่าวบัพสะสะสุแล้ว ไชร์ อุลามาอูกล่าวว่า การอาบนํ้าละหมาดนั้นใช้ไม่ได้ทันที” (ญูฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 1/3/2541)

4.2.3 ด้านการเรียนการสอนระดับชาวบ้าน

การสอนชาวบ้านถือเป็นผลงานชิ้นสำคัญของท่าน ด้วยการสอนชาวบ้านที่มัก กะฮุนีเป็นจุดเริ่มต้นของคณะฮุกุมที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แล้วขยายสู่นานาชาติ การสอน ระดับชาวบ้านที่ผู้วิจัยนำเสนอคือ การสอนที่เมืองมักกะฮุประเทศซาอุดีอาระเบีย และการสอน ที่มัจลิสตะฟีกกุฎฟีคติน มัจลิสอัลอิมีย์ที่ปารามิเต

มัจลิสฮัตตะฟีกกุฎฟีคติน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ฮ.ศ. 1397 ตรงกับพ.ศ. 2520 หรือ ค.ศ. 1977 ณ ดินแดนบริสุทธิมหานครมักกะฮุ ด้วยการสอนในมัศยิดหะรอหม จนกระทั่งเกิด เหตุการณ์ Jahiman จึงย้ายการสอนไปยังที่บ้านพักตามที่ต่างๆของผู้ก่อตั้ง ในปี ฮ.ศ. 1411 ค.ศ. 1990 ตรงกับพ.ศ. 2533 มัจลิสฮัตตะฟีกกุฎฟีคตินย้ายไปยังโรงเรียนอิสลาฮียะห์ และทำการสอน ในมัศยิดเอียะคาตุลมุสลิมีน หมู่บ้านคารุลอิสลาฮียะห์ ในปี ฮ.ศ. 1420 หรือ ค.ศ. 1999 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2542 มีการขอให้มัจลิสฮัตตะฟีกกุฎฟีคตินร่วมกับมัจลิสอัลอิมียะห์ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของดร. อับดุลฮาติม อะฮฺหมัด (ไชชิง) และได้รวมเป็นชื่อ “มัจลิสอัลอิมียะห์” ที่มัศยิดของวิทยาลัย อิสลามยะลา และปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ดร.อิสมาอีล ลุดฟีย์ ผู้ก่อตั้งมัจลิสอัลอิมียะห์ที่หมู่บ้านบรา โอ จังหวัดปัตตานีคืออาจารย์ประจำที่เป็นตัวหลักสำคัญของมัจลิสอัลอิมียะห์ที่เริ่มเปิดนี้ คล้ายกับว่า เป็นการรวมตัวของสามมัจลิส และมัจลิสฮัตตะฟีกกุฎฟีคตินที่หมู่บ้านคารุลอิสลาฮียะห์ก็ยังคงเปิด

สอนอย่างต่อเนื่องสำหรับนักเรียนโรงเรียนอิสลาฮียะห์และบุคคลทั่วไป (ญีฮาด มุฮัมหมัด , 2543 : บทนำ)

การสอนที่มักกะฮุนั้น เริ่มต้นที่มัศยิดหะรอม ซึ่งเป็นประกายความคิดของท่านในขณะนั้น รูปแบบการสอนก็ค่อนข้างง่าย คือ นั่งสอนเป็นวงกลมกลุ่มเล็ก เริ่มต้นมีลูกศิษย์เพียงไม่กี่คน เนื้อหาที่นำมาสอนในระดับแรกเป็นเนื้อหาที่ค่อนข้างหนักสำหรับบุคคลทั่วไป หนังสือเล่มแรกที่ใช้สอนที่มักกะฮ์คือ หนังสือ Jundullah ของ Sa'i@d Hawa> แม้แรกๆนั้นลูกศิษย์ที่มาฟังจะไม่ค่อยเข้าใจเนื้อหาที่ตาม แต่ท่านเน้นอามัล (การปฏิบัติ) มาก เช่น การละหมาดสุนัตเราะวาติบ การละหมาดญุฮูญ การอ่านอัลกุรอาน การอ่านอัชการ์เข้าเย็น กล่าวคือ เน้นเรื่องอามัลฟริดิยะฮ์

ส่วนการสอนหลังจากนั้นคือที่บ้านยี่สิบ บ้านพงสะเต ปอเนาะมันซูร และที่มะลา ท่านใช้รูปแบบการสอนอุมมียะห์ เพราะจำนวนลูกศิษย์เริ่มเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ มัสลัน มะหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ การคะอะฮ์ของท่านที่เห็นชัดและประสพผลสำเร็จคือ การคะอะฮ์ทั่วไปที่มักกะฮ์ มัจลิสตะฟีกุฮ์ มัจลิสฮิลมียะห์ ตามเวทีบรรยายต่างๆ เพราะบุคลิกภาพของท่านมีอิทธิพลต่อคนฟังเป็นอย่างมาก อีกทั้งมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงผู้คนในด้านต่างๆ เพราะการสอนของท่านที่มักกะฮ์ก็เป็นการสอนชาวบ้านทั่วไปที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ท่านสอนให้ผู้คนกลับมาสนใจศึกษาอิสลามอย่างจริงจัง คือมีบุคลิกของการเป็นผู้นำ (กียาดะฮ์) สูง เทคนิคการคะอะฮ์ของท่านคือ การคลุกคลีกับชาวบ้าน รู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของพวกเขา แม้ว่าชีวิตอีกส่วนหนึ่งของท่านตอนอยู่ที่มักกะฮ์นั้นจะอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยก็ตาม คือ สอนผู้คนเริ่มตั้งแต่ให้รู้จักละหมาด เพราะคนที่อยู่ที่มักกะฮ์ในสมัยนั้นไม่ค่อยได้ละหมาดเลย ตัดเย็บเสื้อผ้าจนถึงใกล้ซุบฮ์ก็กลับไป ตื่นขึ้นมาละหมาดซุบฮ์ก็เวลาใกล้เที่ยง พูดเกี่ยวกับอุดมการณ์อิสลามแต่ไม่เคยอามัลเลย นั่นคือสภาพของคนมักกะฮ์สมัยนั้น จากชานาที่มีสภาพยากจน มาสู่การเป็นคนมีอันจะกิน มีแอร์มีพัดลม ก็เริ่มมีความฟุ่มเฟือย ซุบฮูหรี ไม่ละหมาด มีส่วนหนึ่งที่มีอุดมการณ์แต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติตามอิสลาม ท่านจึงมักจะสอนเป็นประจำกับลูกศิษย์ว่า อย่ามาอ้างตนว่าทำงานเพื่ออิสลามถ้าหากว่าตัวเองยังละหมาดไม่ครบหรือไม่ทำการละหมาด การเป็นอยู่ที่คลุกคลีระหว่างชายหญิงโดยไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน แม้ว่าสภาพอย่างนี้ไม่ใช่ทั้งหมดของสภาพความเป็นอยู่ของคนยิว แต่ก็เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งท่านได้พร่ำสอนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ท่านเป็นคนที่ยึดแน่วแนวทางที่ถูกต้อง พยายามนำเสนออิสลามให้กับพวกเขา ทำให้บางคนสำนึกตัวกลับมาเป็นคนดี บางคนก็กลับมาศึกษาต่อจนจบการศึกษาที่มีเนื้อหาที่ท่านสอนส่วนใหญ่ก็จะเน้นเรื่องการเป็นอยู่ การปฏิบัติตนของผู้คนในสมัยนั้น ที่ผมจำ

ได้ ก็มี เรื่องนุหรีซึ่งท่านได้ห้ามเด็ดขาด เรื่องยาสีฟันเมื่อเราลงลึกพบว่ามีส่วนผสมของสิ่งชุกชุกชาก เรื่องน้ำซากาแฟที่มีสารเสพติดผสมอยู่”

การสอนของท่านที่มักกะฮุใช้เวลา 13 ปี ท่านให้ความสำคัญเกือบทุกวิชา วิชาที่สอนมีทั้งตัฟซีร หะดีษ ฟิกฮฺ ตะเซาฟุฟ ประวัตีเสาะหาบะฮุ เป็นที่สังเกตว่าท่านสอนที่มักกะฮุ นั้นในรายเนื้อหาตัฟซีรจะมากกว่าเนื้อหาอื่นๆ และที่มะลาซึ่งเป็นที่สอนที่สุดท้าย และใช้เวลาสอนนานที่สุด ท่านเลือกสอนวิชาตัฟซีรเพียงอย่างเดียว และเลือกซูเราะฮุอัลอะฮฺซาบ อัลบรูจ และอัลกาฟิรูน ทั้งสามซูเราะฮุนี้ใช้เวลาในการสอนถึง 4 กว่าปี

เมื่อกลับมายังมาตุภูมิแล้ว ท่านได้ต่อเนื่องงานสอนอุมมียะโดยการเปิดมัจลิสอัดตะฟุกกุฮฺฟิดดีน เริ่มแรกก็สอนในบาถัย (ปัจจุบันเป็นห้องธุรการ โรงเรียนอิสลาฮียะห์) เมื่อมีการก่อสร้างมัสยิดได้ระยะหนึ่ง พอคุ้มแดดคุ้มฝน ท่านก็เปลี่ยนสถานที่สอนไปยังมัสยิดเอียะคาคุลมุสลิมิน เนื้อหาการสอนส่วนใหญ่เป็นวิชาหะดีษ ไม่ว่าจะเป็นหะดีษของอัลบุกอริยฺ มุสลิม อิบน์คาวูค อัดดีรมิซียฺ อันนะซาอียฺ อิบน์มาญะฮฺ และรวมถึงอิหม่ามอะฮฺมัดด้วย นอกจากนี้ท่านเน้นอะกีดะฮฺสะลัฟ พร้อมทั้งต่อต้านการบิดอะฮฺที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

อิสมาอีล ลุดฟีย์ จะปะเกีย (สัมภาษณ์ , 18 มีนาคม 2550) กล่าวถึงงานอะฮฺวะฮฺที่มักกะฮฺและที่มาตุภูมิว่า “ ผลสัมฤทธิ์แรกจากงานอะฮฺวะฮฺตามแนวทางสะลัฟในหมู่ประชาชนทั่วไปจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจากงานอะฮฺวะฮฺของท่านที่มักกะฮฺ ด้วยผลสำเร็จที่มักกะฮฺที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ทำให้หลายคนคาดหวังให้ท่านกลับมาฟื้นฟูอะฮฺวะฮฺสะลัฟในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการสอนในรูปแบบมัจลิสเหมือนที่มักกะฮฺ ”

มัสลัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “สภาพสังคมที่มักกะฮฺ กับที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แตกต่างกัน ผลที่ได้ย่อมแตกต่างกัน เพราะที่เมืองมักกะฮฺนั้นเป็นเมืองที่ปลอดภัย สงบสุข มีอิสระในการพูดได้มาก เมื่อกลับมาที่จังหวัดชายแดนภาคใต้สภาพการณ์ไม่เอื้ออำนวยเท่าใดนัก ทำให้เนื้อหาการบรรยายของท่านไม่เข้มข้นเหมือนที่มักกะฮฺ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับฟิกเราะฮฺก็ไม่ค่อยนำเสนอเท่าใดนัก ในมัจลิสตะฟุกกุฮฺท่านสอนเน้นเนื้อหาหะดีษ แต่เป็นหะดีษอะฮฺวะฮฺมากกว่า ”

การสอนที่มัจลิสอิลมีย์ หมู่บ้านปารามิแต่นั้น ท่านเลือกสอนวิชาหะดีษ เช่นเดียวกัน แต่เลือกหนังสือ Bulu>gh al-Mara>m min Adiilt al-Ahka>m ของ Ibn Hajar al-‘Asqala>ni@y โดยท่านได้นำมาเรียบเรียงหะดีษใหม่ โดยการใส่สระเพื่อให้อ่านง่าย ถูกต้องและเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน การใส่หมายเลขหะดีษ พร้อมด้วยตั้งชื่อเรื่องให้เหมาะสมกับตัวบทหะดีษ มีการตัดเรียงหะดีษในเชิงอรรถเสริมความ จากนั้นก็อธิบายให้ความกระจ่างกับหะดีษ และสาเหตุการมีหะดีษบทดังกล่าว ท่านได้ตั้งชื่อหนังสือที่ท่านรวบรวมและเรียบเรียงใหม่ว่า Sharh Bulu>gh al-Mara>m min Adiilt al-Ahka>m li al-Ha>fiz Ibn Hajar al-‘Asqala>ni@y เนื้อหาที่ท่านสอนสามารถให้แง่มุมมองที่เคยเป็นข้อกังขาในเรื่อง “น้ำ” ของหลายๆท่านเกิดความกระจ่างมากยิ่งขึ้น

นอกจากการสอนในรูปแบบบรรยายดังกล่าวข้างต้น ท่านก็ยังมีการสอนผ่านรายการวิทยุของวิทยาลัยอิสลามยะลาด้วย

การคะอะซุของท่านในการสอนระดับชาวบ้านนี้ ลูกศิษย์ของท่านหลายคนก็เรียนกับท่านทั้งที่มักกะฮ์และที่มัจลิสอัสตตะฟีกุสุฟิดดิน ได้ลงความเห็นว่าเป็นงานคะอะซุของท่านที่มักกะฮ์ประสบความสำเร็จมากกว่า คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ผลลัพธ์ที่ได้จากงานคะอะซุส่วนใหญ่มักกล่าวได้ว่า มาจากงานคะอะซุที่มักกะฮ์ คือ ลูกศิษย์ที่เคยเรียนที่มักกะฮ์เมื่อกลับมาที่หมู่บ้านก็สามารถเผยแพร่งานคะอะซุของท่านต่อ โดยส่วนใหญ่ลูกศิษย์ลูกหาที่มัจลิสอิลมีย์ก็ผ่านระบบการเรียนการสอนของท่านที่มักกะฮ์เช่นกัน”

นุรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ผมขอกล่าวว่า คะอะซุของท่านที่ประสบความสำเร็จสูงสุด คือ การคะอะซุที่มักกะฮ์ สภาพสังคมในสมัยนั้นกล่าวได้ว่าเป็นสภาพสังคมญาฮิลียะฮ์ ก็เป็นธรรมดาทั่วไปที่ป่าทึบย่อมต้องใช้แรงในการถาง เพื่อให้โล่งเตียน ผมคิดว่า วิธีที่ท่านใช้ในการคะอะซุที่มักกะฮ์เหมาะสมกับสภาพสังคมในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก ท่านมีอิทธิพลต่อมวลชนในสมัยนั้นเป็นอย่างยิ่ง ท่านอธิการบดี (ดร. อิสมาอิล ลุดฟี) เคยเปรียบผมว่า ขอยอมรับว่า การคะอะซุที่มักกะฮ์ในสมัยนั้น ไม่มีใครเหมาะสมและทำได้ดีเท่าท่านญิฮาดอีกแล้ว” และได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “โดยส่วนตัวผมคิดว่างานคะอะซุของท่านที่มักกะฮ์ประสบความสำเร็จมากกว่าที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับลูกศิษย์ใกล้ชิดกันมาก ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ เพราะบ้านอยู่ใกล้กัน ในทางกลับกันเมื่อกลับมาจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ลูกศิษย์ลูกหาต่างก็อยู่กระจัด

กระจาย จังหวัดยะลาบ้าง ปัตตานีบ้าง นราธิวาสบ้าง บางส่วนก็มาจากสงขลาบ้าง ทำให้ความใกล้ชิดสนิทสนมและความสัมพันธ์ก็ห่างกันไป อีกทั้งเวลาในการทำงานของท่านก็เต็มไปด้วยงานคอะวะฮ์อื่นๆอีกหลายแขนง เป็นอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งต่อความสำเร็จในงานคอะวะฮ์ที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”

อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวถึงข้อแตกต่างด้านผลสำเร็จในงานคอะวะฮ์ของท่านระหว่างที่มักกะฮ์กับจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า “การสอนของท่านที่มักกะฮ์จะชัดเจนเน้นสังฆกรรมเป็นหลัก ส่วนการสอนที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หากเทียบกับมักกะฮ์แล้ว เห็นว่า ท่านจะประนีประนอมมากยิ่งขึ้น ด้วยสถานการณ์บางอย่างทำให้ท่านต้องประนีประนอม แต่หากเทียบกับโต๊ะครูอื่นแล้ว ท่านยังเป็นคนที่ยืนหยัดกล้าพูดความจริง ไม่กลัวใคร ซึ่งการกล้าเผชิญหน้ากับความจริงของท่านดูชัดเจนกว่าคนอื่น”

อับดุลเราะฮ์มาน อุมร์ (สัมภาษณ์ , 6 มกราคม 2550) กล่าวว่า “สิ่งที่คนทั่วไปประทับใจในงานคอะวะฮ์ของท่าน คือ ท่านไม่เสแสร้งในการสอน มีอะไรพูดตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม ใช้ภาษาง่ายๆเป็นภาษาพื้นบ้าน ชาวบ้านชอบการสอนของท่านมาก เป็นการสอนที่จริงจัง แต่ผมสังเกตว่า การสอนของท่านที่มักกะฮ์จะพูดชัดถ้อยชัดคำชัดเจนกว่าที่นี่ เพราะท่านบอกว่า สภาพการเมืองไม่อำนวยให้พูดจาชัดเจน แต่กระนั้น ผมก็ยังรู้สึกว่าคุณพูดจาได้ชัดเจนกว่าคนอื่น เป็นคนที่ยืนหยัดอยู่บนสังฆกรรมโดยไม่เกรงกลัวสิ่งใดเลย ผมเคยพูดคุยกับท่านครั้งหนึ่ง ท่านบอกว่า สภาพการเมืองของที่นี่ไม่เอื้ออำนวยในงานคอะวะฮ์เท่าใดนัก การคอะวะฮ์ของเราทำได้สำเร็จเพียงหนทางเดียว คือ ผ่านการศึกษาเท่านั้น”

หากแต่เมื่อมาดูข้อมูลของลูกศิษย์ของท่านที่มีจิตสอิดตะไฟ์กุสุฟิดีนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลับมองว่า งานคอะวะฮ์ของท่านที่นี่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงผู้คนสู่สังฆกรรมแห่งอิสลามอย่างแท้จริง

คอดีเยาะห์ ยะหริ่ง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวถึงรูปแบบงานคอะวะฮ์ของท่านที่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง และกล่าวได้ว่าประสบผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่งว่า “การสอนของท่านโดยส่วนใหญ่ใช้ภาษาชาวบ้าน เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่คลุมเครือ คือ สิ่งที่ท่านพูดเราไม่ต้องเอาไปตีความอีกว่า ท่านพูดหมายความว่าอย่างไร ท่านต้องการแบบไหน ท่านพูดอะไรก็พูดชัดเจน สิ่งใดบิอะฮ์ก็บอกว่าบิอะฮ์ สิ่งใดเคาะเราะฟาตท่านก็แจ้งให้ทราบทันที

เป็นคนเปิดเผย ตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญที่ทำให้ชาวบ้านประทับใจในตัวท่านและงานสอนของท่าน”

อามีเนาะห์ ตุแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับการคะอะวะฮ์ของท่านว่า “คำพูดของท่านเด็ดเดี่ยวมั่นคง มีความชัดเจน เวลาท่านสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ยกหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษประกอบเนื้อหาที่สอนทันที เนื้อหาที่สอนเกี่ยวกับศาสนาจะไม่มีการโอนอ่อนผ่อนตาม เนื้อหาใดมีหลักฐานชัดเจนบอกว่าห้าม ท่านก็จะบอกว่าห้ามทันที ไม่มีการประนีประนอม ท่านไม่เคยใช้วิธีประนีประนอมในเรื่องศาสนา แต่เรื่องส่วนตัวท่านมักประนีประนอมอยู่เสมอ ” และได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “รูปแบบงานคะอะวะฮ์ของท่านจะเป็นเนื้อหาที่ชัดเจน ไม่มีคำฟิตวาที่กำกวม ประนีประนอมหรือถ้อยที่ถ้อยอาศัย ถ้าท่านมีหลักฐานจากอัลกุรอานหรือหะดีษว่าสิ่งใดหะลาละ หะรอม ท่านก็บอกชี้ชัดลงไปทันที เช่น ท่านบอกว่า บุหรีเป็นยาเสพติด เป็นสิ่งมีนเมา สิ่งที่มีนเมาก็ถือว่าหะรอม ซึ่งบางคนที่ชอบรูปแบบงานสอนที่ประนีประนอมก็มักไม่ชอบวิธีการสอนของท่านเช่นนี้ สิ่งใดที่มีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นบิฎอะฮ์ กุรอฟัต ท่านก็จะบอกชี้ชัดทันที เช่น การจัดงานเมาลิด การเฝ้ากุโบร์ การทำบุญเจ็ดวัน สี่สิบวันเป็นต้น ท่านมักสอนเสมอว่า เรื่องศาสนาหากเป็นสังฆกรรมก็ถือได้ว่าเป็นยาวิเศษ แม้มันจะขมก็ต้องกลืน การกลืนยาที่มีรสขมนานๆก็จะเกิดความเคยชิน และสามารถกลืนได้โดยไม่รู้สึกลขมอีกต่อไป เวลาท่านสอนเนื้อหาที่เป็นการสำนึกผิด ท่านก็ใช้สำนวนและภาษาที่ทำให้คนฟังซาบซึ้ง และมีความสำนึกได้ ท่านสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้คนให้หวนกลับสู่สังฆกรรม”

4.2.4 ด้านการสอนระดับนักเรียน

ท่านเริ่มงานคะอะวะฮ์ของท่านด้านนักเรียนที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังจากท่านกลับมาয়มาตุภูมิประมาณ 3 เดือน คือ ท่านกลับมาแล้วสอนมัคลิสตะฟักกุฮ์ฟิดดีนก่อน ก่อนหน้านั้นท่านก็ได้ให้มีการสร้างอาคารเรียน อาคารหอพัก อาคารธุรการ อาคารโรงอาหารแล้ว แต่ยังไม่เสร็จเรียบร้อย ท่านดำเนินการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับราชการในการเปิดการเรียนการสอนจนกระทั่งเรียบร้อย ก็เปิดเรียนรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2533

นุรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “อาคารโรงเรียนอิสลาฮียะห์นั้นได้สร้างตั้งแต่ท่านยังศึกษาไม่จบ เมื่อท่านศึกษาจบแล้วกลับมานั้น ตอนนั้น

อาคารของโรงเรียนก็มีเพียงห้องอิตาเราะฮฺ (ชุรการ) หนึ่งหลัง โรงอาหารฝั่งชายและหญิงอย่างละหลัง อาคารเรียนฝั่งละหลัง และหอพักฝั่งละหลัง ซึ่งเป็นอาคารที่ยังไม่สมบูรณ์ ท่านกลับมาเปิดมัจลิสอัตตะฟีกุฮฺฟิดดินประมาณสองสามเดือนแล้วจึงเปิดโรงเรียน ผมเป็นคนแรกที่มาช่วยท่านสอน ตามด้วยอุสตาสแวซุ และอุสตาสอื่นๆที่ย้ายมาจากโรงเรียนอิสลาฮียะห์แห่งเดิม”

รูปแบบการทำงานของท่านที่โรงเรียนอิสลาฮียะห์นั้น เป็นที่ชัดเจนเรื่องการแยกบริหารระหว่างชายหญิง เพราะท่านต้องการตรึงบิยะฮฺนักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม การปฏิบัติงานของบุคลากร โรงเรียนก็ต้องสอดคล้องกับคุณธรรมที่ท่านได้สอนด้วย นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “การบริหารโรงเรียนที่ชัดเจน คือ แยกระหว่างชายหญิงอย่างชัดเจน นักเรียนในสมัยนั้นเริ่มต้นประมาณสองร้อยคน ชั้นที่สอนมีถึงชั้นเจ็ด (3 มุตะวัชชิต) บางชั้นมีนักเรียนชายห้าคนนักเรียนหญิงห้าคน ท่านก็ให้แยกสอนต่างหาก เป็นธรรมดาที่ต้องใช้อุสตาสหรืออาจารย์เพิ่มเป็นสองเท่า งบประมาณก็เพิ่มเป็นเงาตามตัว การทำงานบริหารโรงเรียนก็แยกต่างหากระหว่างชายหญิง ฝ่ายชายก็ให้ชายบริหารเอง ฝ่ายหญิงก็ให้หญิงบริหารเอง ผมจำได้ว่า ท่านมีแนวคิดไม่ต้องการ 15(1) ผมก็ร่วมมือกับท่าน เพราะเรามองเห็นอนาคต แต่หลังจากนั้นผมก็ลาไปศึกษาต่อ หลังจากนั้นก็มีกาให้โรงเรียนเข้า 15(1) ด้วยเหตุผลที่ว่า ถ้าไม่เข้า 15(1) แล้ว จะเกิดผลด้านลบเรื่องการปฏิบัติตัวของโรงเรียนในมุมมองของรัฐได้”

ปรัชญาโรงเรียนก็มาจากแนวคิดของท่าน คือ ยึดมั่นในศรัทธา แรกกล้าด้วยความรู้ เชิดชูการปฏิบัติ ยืนหยัดการเผยแพร่ แน่วแน่การเสียดละ (Beriman Berilmu Beramal Berda'wah Berjihad) กอริเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวถึงปรัชญาโรงเรียนและรูปแบบวิธีการสอนของท่านที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ว่า “ท่านมีปรัชญาโรงเรียนว่า ยึดมั่นในศรัทธา แรกกล้าด้วยความรู้ เชิดชูการปฏิบัติ ยืนหยัดการเผยแพร่ แน่วแน่การเสียดละ ซึ่งพบว่า ท่านให้นักเรียนเรียนรู้คู่กับการปฏิบัติ เช่น สอนเกี่ยวกับอักษรเจ้าเขียน ก็ให้นักเรียนปฏิบัติทั้งเจ้าเขียน สอนเรื่องการแต่งกายอิญาบก็ให้นักเรียนปฏิบัติทันที รวมถึงการละหมาด ตะฮัจญุด การละหมาดตะรอเวียห์ การเอียะติกาฟ การสอนอัลกุรอาน ท่านบอกว่าเป็นหัวใจหลักที่จะทำให้บุคคลเข้าใจและซาบซึ้งในศาสนา ท่านก็ให้ความสำคัญทันที โดยแยกจากการสอนวิชาสามัญ ศาสนา และมีการสอนอัลกุรอานแยกห้องต่างหาก มีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับอัลกุรอานเป็นการเฉพาะ จำได้ว่า เมื่อก่อนนั้น พื้นมัสยิดยังเป็นหลุมเป็นบ่อ ไม่มีการปูซิเมนต์อะไรอีก แต่ก็มีคนมาเอียะติกาฟเป็นจำนวนมาก ท่านใช้เทคนิคการโน้มน้าวจิตใจผู้คนได้เป็นอย่างดี

เราเองแม้จะมีศักดิ์เป็นน้ำ แต่ก็ไม่รู้สึกละอายเหมือนกับว่าท่านบังคับให้ทำอะไร เวลาจะให้ทำอะไร ท่านมักจะพูดในเชิงว่า ขอความช่วยเหลือ และท่านเองก็เป็นนักปฏิบัติด้วย ไม่ใช่แค่ักพูดเพียงอย่างเดียว ทำให้การตะอะวะฮ์ของท่านประสบผลสำเร็จรวดเร็วมาก”

นโยบายของโรงเรียนคือ ต้องการดื่บิยะฮ์นักเรียนพร้อมด้วยอิลมิยะฮ์ (คุณธรรมนำความรู้) ท่านมักพูดอยู่เสมอว่า นโยบายการศึกษาของท่านคือ คุณธรรมนำความรู้ ซึ่งแตกต่างจากคำว่า ความรู้คู่คุณธรรม ท่านต้องการสอนลูกศิษย์ให้มีคุณธรรมก่อน แล้วความรู้ที่ได้เมื่อประยุกต์กับคุณธรรมแล้วก็สามารถเป็นบ่าวที่ดีของอัลลอฮ์ และวางตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับการดื่บิยะฮ์ว่า “ท่านเปิดโรงเรียนโดยมีเป้าหมายหลักคือ การดื่บิยะฮ์คู่กับความรู้ ดังนั้น นโยบายของท่านคือ ให้นักเรียนอยู่โรงเรียนประจำ เพื่อตลอดเวลา 24 ชั่วโมงนั้น นักเรียนจะได้รับการดื่บิยะฮ์จากโรงเรียนอย่างเต็มที่ และท่านมีแนวคิดที่จะสร้างลูกศิษย์ให้เป็นคนดีมีมารยาทด้วยหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือ การให้นักเรียนแต่งกายด้วยชุดโตบ เพราะนักเรียนเมื่อแต่งกายเรียบร้อย มีความละอายที่จะกระทำชั่วได้ในระดับหนึ่ง”

อนึ่งเมื่อคุระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียนแล้ว ทำให้เห็นว่า ท่านมีนโยบายและเน้นการปฏิบัติที่ถูกต้องด้านศาสนาเป็นหลัก ดังนั้น นโยบายของโรงเรียนท่านจึงดูแตกต่างกว่าโรงเรียนอื่นๆในหลายประการ เช่น การให้นักเรียนประจำที่โรงเรียนตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง การแยกระหว่างชายหญิงซึ่งเป็นการแยกที่ชัดเจน คือ แยกตั้งแต่การบริหารงาน อาคารเรียน สถานที่หอพัก มีรั้วแยกชัดเจน หากดูผิวเผินเหมือนเป็นสองโรงเรียน ปะอิเซีย อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวถึงนโยบายการเปิดโรงเรียนของท่านว่า “การแยกเขตระหว่างชายหญิง แรกๆนั้นสังคมมองเป็นเรื่องแปลก เพราะเป็นโรงเรียนแรกที่แยกชัดเจนระหว่างชายหญิง แยกบริเวณ แยกอาคารสถานที่ แยกห้องเรียน แยกอิดาเราะฮ์ แยกอาจารย์สอน หากผู้สอนยังไม่แต่งงานก็ไม่สามารถเข้ามาสอนฝั่งหญิงได้ จนมีอยู่ครั้งหนึ่งท่านเคยเล่าว่า ด้วยสภาพสังคมปัจจุบัน มีลูกของผู้ว่าฯคนหนึ่งซึ่งเป็นคนต่างศาสนา อยากส่งลูกเข้ามาเรียนที่นี่ด้วย จนปัจจุบันทางโรงเรียนได้รับคำชื่นชมจากมูลนิธิทางไกลผ่านดาวเทียมของวังไกลกังวลว่า เป็นโรงเรียนต้นแบบด้านการแยกเรียนระหว่างชายหญิง โดยท่านขวัญแก้ว วัชรโรทัย (ประธานมูลนิธิทางไกลผ่านดาวเทียม) ได้ชื่นชมว่า เป็นโรงเรียนที่คล้ายกับโรงเรียนวังไกลกังวล”

การทำงานของท่านที่โรงเรียน อาศัยการประชุมเป็นหลัก ท่านถือว่า การประชุมคือหัวใจสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานต่างๆสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ท่านประชุมในทุกเรื่อง ไม่ว่าเรื่องเล็กหรือใหญ่ ท่านก็ให้ความสำคัญ และเข้าที่ประชุมทั้งหมด ตั้งแต่ การแต่งกายของนักเรียน ปรัชญาโรงเรียน การรับบุคลากรเข้าทำงานในโรงเรียน หลักสูตร โรงเรียน หรือแม้แต่ ท่านได้รับการทาบทามให้ไปสอนที่วิทยาลัยอิสลามยะลา หรือวิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ท่านก็ให้เป็นวาระที่ประชุม ในเรื่องนี้ อับดุลเราะฮ์มาน อุมัร (สัมภาษณ์ , 6 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านใช้ระบบชูรอ การประชุมเป็นหลัก ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆของโรงเรียน มีการประชุมบ่อยครั้งมาก แต่ครั้งใช้เวลาาน แม้กระทั่งท่านจะไปทำงานที่วิทยาลัยอิสลามยะลา ท่านก็เรียกประชุมถามความคิดเห็นจากพวกเราว่า เห็นด้วยให้ท่านไปทำงานที่วิทยาลัยอิสลามยะลาหรือเปล่า หากมติที่ประชุมว่าอย่างไร ท่านก็จะปฏิบัติตามนั้น จริงๆแล้วท่านก็มีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจเองได้เลย แต่นี่คือการให้เกียรติของท่านต่อเพื่อนร่วมงาน ”

ปะอิชัย อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) ได้กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ให้ความสำคัญกับการประชุมเป็นอย่างมาก และท่านเองจะปฏิบัติอะไรก็ถือมติที่ประชุมเป็นหลัก แม้จะมีบางครั้งที่ท่านเห็นเป็นอย่างอื่นก็ตาม การวางกฎระเบียบของโรงเรียนทุกอย่างท่านก็ใช้การประชุม และเมื่อมีมติจากที่ประชุมท่านก็ยอมรับ หากมีอะไรต้องแก้ไข ท่านก็ใช้การประชุม เวลาจะรับรองมติที่ประชุมครั้งที่แล้ว ท่านก็ให้ผู้เข้าร่วมประชุมอ่านอย่างละเอียด หากเขียนตกหรือไม่เข้าใจข้อความใจก็ให้แก้ทันที เป็นการทำงานที่มีระเบียบมาก... ความชอบธรรมของท่านสูงมาก เวลาประชุมไม่ว่าจะใช้เวลาานเท่าใด ท่านก็จะไม่ออกจากที่ประชุม จนกว่าการประชุมจะแล้วเสร็จ แม้ว่าท่านจะเจ็บหนักแค่ไหน พวกเราไม่เคยเห็นท่านท้อ ไม่เคยเห็นท่านถอย ท่านสู้กับทุกอุปสรรคมาอย่างทรหด หากจะเทียบกับพวกเราที่ไม่ได้เจ็บป่วยอะไรเลย ก็ยังมีที่พวกเราเหนื่อยๆ แอบออกจากห้องประชุมบ้าง แต่ท่านไม่ลุกจากเก้าอี้จนกว่าการประชุมจะแล้วเสร็จ ถือได้ว่าเป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่งของท่าน และเป็นมารยาทในการประชุมที่ดีมาก”

กอรีเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับการประชุมของท่านว่า “ท่านเป็นคนที่มีความชอบธรรมมาก ตอนที่ท่านเจ็บหนักใกล้จะเสียชีวิตแล้วท่านก็ยังทำงานตามปกติ มีการประชุมอิดาเราะฮ์อย่างสม่ำเสมอ ประชุมแต่ละครั้งใช้เวลาสาม ชั่วโมงกว่าๆ ท่านก็นั่งอยู่กับที่ไม่ไปไหน ยังใจจดใจจ่อกับงาน ขณะที่พวกเราเองเห็นบกินเมื่อไปหมดทั้งตัว แต่ท่านไม่เคยแสดงอาการเหล่านี้ให้พวกเราเห็น ”

นอกจากนี้แล้ว เวลาจะเข้าประชุมแต่ละครั้ง หากวาระการประชุมเกี่ยวข้องกับคนใดหรือฝ่ายใดที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม ท่านก็จะถามความคิดเห็นก่อนเข้าห้องประชุมทุกครั้ง อับดุลนาเซอร์ สะเดียมู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ท่านเป็นคนที่ให้เกียรติคนอื่น ให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน ผมจำได้ว่า ช่วงที่จะแต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ นั้น ท่านไปขอความเห็นชอบจากผู้นั้นก่อน ตอนนั้นผมเป็นอิมดิฮานาด (ฝ่ายทะเบียนและวัดผลศาสนา) ท่านก็มาขอความเห็นชอบจากผมอยากให้คุณแลนักเรียน ผมก็ถามว่า แล้วใครจะมาทำหน้าที่แทนผมที่ฝ่ายทะเบียนวัดผล ท่านก็ตอบกลับว่า ให้ผมทำหน้าที่ฝ่ายทะเบียนอย่างเดิมดีกว่า เพราะคนอื่นยังไม่มีใครชำนาญคอมพิวเตอร์ นั่นเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหารที่ใช้ระบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มิใช่ใช้อำนาจในการตัดสินใจ แม้ว่าท่านจะเข้าที่ประชุมเพื่อตัดสินใจเรื่องต่างๆ แต่ท่านก็มีมารยาทในการถามความเห็นชอบจากเพื่อนร่วมงานก่อน”

4.2.5 ด้านสังคมและมนุษยธรรม

เป็นที่กระจ่างชัดและรู้กัน โดยทั่วไปว่า ท่านเป็นบุคคลที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ทุกๆคน ความเอื้อเฟื้อนี้รวมไปถึง ด้านจิตใจ กำลังกาย กำลังทรัพย์ เป็นคนที่ไม่เคยนิ่งดูยต่อความเดือดร้อนของคนอื่น เมื่อท่านเห็นใครเดือดร้อนก็ต้องรีบช่วยเหลืออยู่เสมอ ยาวาเฮ บุงอตาหยง (สัมภาษณ์ , 2 พฤศจิกายน 2549) กล่าวว่า “ท่านถือว่า งานอิสลามคืองานของท่าน งานของประชาชาติอิสลามก็เป็งานของท่าน ท่านจึงให้ความช่วยเหลือกับทุกคนที่มาขอความช่วยเหลือจากท่าน ในสมัยที่ท่านอยู่ที่มักกะฮ์นั้น มีคนมลาญจำนวนมากที่ไปมักกะฮ์โดยไม่มีวีซ่า เมื่อเกิดปัญหา มีการจับกุมท่านก็มักจะให้ความช่วยเหลือ ดูแลเหมือนพี่น้องของตนเอง”

มัสลัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวถึงความใจกว้าง และการให้ความสำคัญกับผู้มาเยือนซึ่งถือได้ว่าเป็นเทคนิคการระฮวะฮ์อย่างหนึ่งของท่าน สามารถดึงความรู้สึกของผู้คนได้เป็นอย่างดี ว่า “ตอนผมศึกษาอยู่ที่ริยาดนั้น ก็มักไปมักกะฮ์บ่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นช่วงภาคฤดูร้อน ช่วงทำฮัจญ์ หรือช่วงอื่นๆ ผมกับเพื่อนก็ไปพักบ้านท่าน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า นักศึกษาจากที่ไหนๆไม่ว่าจะเป็นริยาด มะดีนะฮ์ อียิปต์ ซูดาน หรืออื่นๆ เมื่อมามักกะฮ์แล้วก็จะมาพักบ้านท่าน กล่าวได้ว่า บ้านท่านเป็นที่ต้อนรับของพวกเราทุกวันทุกเวลาและทุกโอกาส ท่านต้อนรับทุกคนที่มาที่บ้าน พวกเราก็มักจะกินโรตีดอนเช้ากับท่านทุกวัน ช่วงเวลาที่พักที่บ้านท่านก็ได้มีโอกาสฟังท่านสอน ”

อามีเนาะห์ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับท่านด้านมนุษยธรรมว่า “การตะอวะฮ์ของท่านส่วนใหญ่จะผ่านมารยาท การเป็นตัวอย่างที่ดีของท่าน โดยเฉพาะการเยี่ยมคนป่วยหรือคนแก่เท่านั้นท่านมักให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ด้วยเหตุนี้ทำให้ลูกศิษย์ชื่นชมศรัทธาในตัวท่าน”

นอกจากการให้เกียรติผู้สูงอายุ การเยี่ยมเยียนผู้ป่วยแล้ว ท่านมักเป็นคนมีอบนอยู่เสมอ กอริเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “สิ่งที่ประทับใจที่สุด คือ ท่านเป็นคนที่มีเมตตาสงสารคนยากคนจนเป็นอย่างมาก บ่อยครั้งหรือกล่าวได้ว่าทุกครั้งเมื่อท่านเจอคนยากคนจน ท่านจะรีบเข้าไปหา เข้าไปทักทาย ถามสารทุกข์สุขดิบ แล้วก็ยื่นมือให้ความช่วยเหลือทันที ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบเงินทอง หรือความช่วยเหลืออย่างอื่น และท่านเป็นคนให้เกียรติผู้ใหญ่ การวางตัวของท่านต่อบรรดาญาติผู้ใหญ่ ลูกป้าน้าอา ท่านให้ความนับถือ ให้เกียรติ ไม่เคยวางตนข่มท่าน แม้ว่าท่านจะเรียนสูงกว่าพวกเราก็ตาม”

4.3 หลักสูตรการสอนของญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด

ในด้านเรียนการสอนของท่านนั้น โดยภาพรวมก็จะเป็นการสอนในเกือบทุกวิชา ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากข้อมูลต่างๆ พบว่า การเรียนการสอนที่มักกะฮ์ท่านเน้นเนื้อหาตัฟซีร์ และการสอนที่มักลิสอัลตะฟีกกุสุฟิดดินที่คารุลอิสลาฮุนั้น ท่านเน้นหะดีษด้านการตรวจสอบมาตรฐานหะดีษ รวมถึงการรู้จักหนังสือหะดีษและมันฮัจ ส่วนการสอนที่มักลิสอัลอิลมีที่ปารามิแต่นั้น ท่านเน้นหะดีษอะฮฺกามเป็นหลัก แต่ไม่ว่าจะเป็นตัฟซีร์หรือหะดีษ ท่านก็มักสอนเนื้อหาเน้นไปด้านอะกิดะฮ์สะลัฟ หรือแนวทางสุนนะฮ์ รวมถึงฟิกระฮ์ด้วย

อัลคูลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับงานตะอวะฮ์ของท่านว่า “การสอนของท่านก็เป็นการสอนแบบมืออาชีพ ไม่ใช่สมัครเล่น กล่าวคือ หากท่านจะสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ท่านใช้เวลาในการมรอะฮ์อะฮฺ(ทบทวน)หนังสือก่อนข้างนาน และเยอะมาก ท่านสามารถอธิบายถึงความเป็นมาของเรื่อง การใช้ตัวบทหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ สามารถแจกแจงได้ว่าหะดีษใดเศาะหี้หฺ หะซัน ฉะอะอิฟ หรืออาจรวมถึงเมาฎูอ์ได้

ผมสังเกตว่า การสอนของท่านไม่เพียงเจาะจงหนังสือเล่มที่จะนำมาสอนเท่านั้น แต่ท่านจะกล่าวอ้างถึงหนังสือเล่มอื่นๆอีกด้วย ตอนที่ผมเรียนตัฟซีร์อิบญะฮ์รียกับท่าน

ผมเห็นว่า ท่านก็ไม่ได้เจาะจงเนื้อหาเฉพาะในอภินุกะยิร แต่ท่านยังเอาส่วนอื่นในหนังสืออื่น มาเสริมเนื้อหาสอนของท่านด้วย

รูปแบบการคะอะฮฺของนั้นเป็นหลักศรัทธาเป็นหลัก แม้จะสอนคัมภีร์ เช่น สุเราะฮฺอะซุฮาบ สุเราะฮฺอันนุร การสอนของท่านเน้นหลักฐานเป็นหลัก ท่านจะนำมาเป็นอ้างอิงได้เฉพาะอัลกุรอาน หะดีษที่เศาะหี้หฺ หรือหะดีษที่ปฏิบัติได้เท่านั้น หรือยึดทัศนะที่ถูกต้องที่สุด”

4.3.1 หลักสูตรด้านอะกีดะฮฺ

อับดุลฆอนีย์ กอและ (สัมภาษณ์ ,14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ในสมัยที่ท่านเริ่มทำการคะอะฮฺนั้น การนับถือของผู้คนเต็มไปด้วยหลักอะกีดะฮฺเคาะลัฟ อะชาอิเราะฮฺ มีการปฏิบัติในส่วนที่เป็นบิอะฮฺ ชิริกเยอะมาก”

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับสภาพสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประมาณปี พ.ศ. 2520-2535 หรือมากกว่านั้นว่า “ โดยภาพรวม หลักศรัทธาของเราสมัยก่อนนั้นจะเป็นรูปแบบค่อลัฟ เพราะค่อลัฟได้เข้ามาในบ้านเราตั้งแต่ศตวรรษที่ 11 พร้อมทั้งได้รับวัฒนธรรมของพราหมณ์ ฮินดู พุทธ วิทยุญญานิยม เชื่อในเรื่องข้อห้ามตามปู่ย่าตายาย เช่น เมื่อจิ้งจกตกก็ห้ามออกนอกบ้าน เมื่อขี้มูกก็ห้ามออกนอกบ้าน เป็นต้น ส่วนใหญ่ของชาวบ้านก็มักจะมีเชื่อเช่นนี้ มีมาตั้งแต่ลัทธิสุกะ เช่น หญิงตั้งครรภ์หากไปติง ลูกก็จะออกมาพิการ เด็กสาวห้ามอำเพลงในครัว เพราะจะทำให้ได้สามีแก่”

นี่เป็นเหตุผลประการสำคัญที่ทำให้ท่านเน้นการสอนในด้านอะกีดะฮฺ หลักสูตรด้านอะกีดะฮฺของท่านจึงเป็นหลักสูตรสะลัฟ อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “หลักสูตรงานคะอะฮฺด้านอะกีดะฮฺ คือ หลักสูตรอัศสะลัฟศอลิฮฺ หรือที่เรียกว่าอะฮฺลุลสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ”

คอดีเยาะห์ ยะหริ่ง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวถึงงานสอนของท่านว่า “ท่านเน้นเรื่องอะกีดะฮฺเป็นหลัก ลูกศิษย์ของท่านจึงเป็นคนที่ยึดมั่นในอะกีดะฮฺมาก โดยเฉพาะการยึดมั่นในอัลลอฮฺ ท่านสอนเน้นเป็นอย่างมาก ให้ยึดมั่นและมอบหมายการทำงานต่ออัลลอฮฺ”

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวถึงเจตนารมณ์ของท่านในการคะอะฮ์ว่า “มีคนกล่าวขานท่านว่า ท่านเป็นบุคคลที่อิคลาส ต้องการนำอุมมะฮ์สู่อะกีดะฮ์ที่ถูกต้องตามแบบอัสสะละฟุศศอลิฮ์ ต่อต้านบิอะฮ์ และคูรอฟาต ผมเองก็ถนัดเกี่ยวกับเตาฮีคอยู่แล้ว เมื่อฟังท่านบรรยายทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ เทคนิคการบรรยายของท่าน การบรรยายของท่านสามารถดึงดูดใจคนฟังเป็นอย่างมาก ท่านสอนโดยยกตัวอย่าง มีการเปรียบเทียบกับสภาพสังคมมลายู มีการพูดแทรกคิดตลก เนื้อหาที่ท่านสอนบางที่เป็นเนื้อหาหนัก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักอะกีดะฮ์ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังปฏิบัติแบบคูรอฟาตหรือชีริกอยู่ แต่ท่านก็สอนให้ฟังดูเป็นเรื่องง่ายๆ เบาๆ ท่านสอนเนื้อหาใด จะเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ท่านก็จะสอนอย่างชัดเจน ชัดเจน พูดตรงไปตรงมา แต่ฟังดูเหมือนไม่หนัก คนฟังเกิดความประทับใจในงานคะอะฮ์ของท่าน ผมสามารถกล่าวได้ว่า Ia adalah lain dari yang lain คือ ท่านเป็นบุคคลที่โดดเด่นแตกต่างจากคนอื่น”

4.3.2 หลักสูตรด้านตัฟซีร์

การสอนทั้งที่มีกอะฮ์และที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ท่านเน้นตัฟซีร์เป็นหลักตามด้วยการอธิบายหะดีษ

อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับการสอนตัฟซีร์ของท่านว่า “ผมสังเกตว่า การสอนของท่านไม่เพียงเจาะจงหนังสือหลักเล่มที่จะนำมาสอนเท่านั้น แต่ท่านจะกล่าวอ้างถึงหนังสือเล่มอื่นๆอีกด้วย ตอนที่ผมเรียนตัฟซีร์อิบนุกะษีร์กับท่าน ผมเห็นว่า ท่านก็ไม่ได้เจาะจงเนื้อหาเฉพาะในอิบนุกะษีร์ แต่ท่านยังเอาส่วนอื่นในหนังสืออื่นมาเสริมเนื้อหาสอนของท่านด้วย”

ด้วยเหตุนี้ เนื้อหาที่ท่านสอนจึงเป็นเนื้อหาที่ครอบคลุม ทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ได้ ในการสอนของท่านจะใช้วิธีบูรณาการเนื้อหา กล่าวคือ ท่านสอนตัฟซีร์ แต่เอาหะดีษมาอธิบายอายะฮ์อีกทีหนึ่ง หรือนำประวัติศาสตร์มาอธิบายเพื่อขยายความให้เห็นชัดเจน

มัสนัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “การสอนของท่านเน้นตัฟซีร์กับหะดีษ สมัยที่ผมเรียนนั้น เรียนตัฟซีร์ ฟิซilahลิลกูรออัน และท่านเป็นคนที่ให้ความสำคัญด้านหะดีษ”

คอติเยาะห์ ยะหรีง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับงานสอนของท่านที่มัจลิสตะฟีกกุสุ และวิธีการสอนตัฟซีรของท่านว่า “เท่าที่จำได้ ท่านสอนวิชาประวัติศาสตร์ หะดีษ ตัฟซีร ฟิกเราะฮ์อามมะฮ์ (แนวคิดทั่วไป) ขำวอบโลก การสอนของท่านใช้แบบบูรณาการ กล่าวคือ สอนตัฟซีร โดยใช้หะดีษมาอธิบายตัฟซีรนั้น และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอัลกุรอานและหะดีษที่ได้อธิบายไป ท่านสอนตัฟซีรแรกๆเลยคือ อีสติอาซะฮ์ หลังจากนั้นสอนสุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ ตามด้วยสุเราะฮ์ยาซีน และสุเราะฮ์บะเกาะเราะฮ์ แต่ท่านสอนได้ไม่ทันจบสุเราะฮ์บะเกาะเราะฮ์ ท่านก็เสียชีวิต”

ซึ่งเท่าที่ผู้วิจัยค้นพบแผนบทเปิดเสียงของท่าน ปรากฏว่า ตัฟซีรที่ท่านสอนเริ่มต้นด้วยอิสติอาซะฮ์ สุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ สุเราะฮ์ยาซีน สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ สุเราะฮ์มัมมัย สุเราะฮ์อัลบะนูร สุเราะฮ์อัลฮัจญ์ สุเราะฮ์ฟุศลีคัต สุเราะฮ์อัลอะฮ์รอฟ สุเราะฮ์อัลอิสรออ โดยแต่ละซูเราะฮ์ท่านเริ่มต้นด้วยอายะฮ์อัลกุรอานของซูเราะฮ์นั้นๆ ตามด้วยใช้หะดีษอธิบายซูเราะฮ์ คำกล่าวของอูลามายุ ประวัติศาสตร์หรือมารยาทที่เกี่ยวข้องกับซูเราะฮ์ พร้อมทั้งเหตุการณ์ปัจจุบันด้วย ซึ่งท่านได้แจ้งให้ทราบว่า การสอนตัฟซีรของท่านนั้น ไม่ได้สอนเรียงตามซูเราะฮ์ในอัลกุรอานมัศฮ็อฟอุมมาอีย์ แต่ท่านเลือกซูเราะฮ์ที่เหมาะสมกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อจะได้เข้าใจเจตนารมณ์และความหมายของอัลกุรอานอย่างลึกซึ้งในสถานการณ์ปัจจุบัน

การสอนตัฟซีรของท่านจะใช้หนังสือตัฟซีรเกาะดิมะฮ์ และมูอาเศาะเราะฮ์ เพื่อให้ลูกศิษย์ได้รู้จักตัฟซีรทั้งสองแบบ ซึ่งบางครั้งก็มีข้อแตกต่างที่ชัดเจน อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับการใช้หนังสือตัฟซีรเพื่อเป็นหลักสูตรการสอนของท่านว่า “หลักสูตรงานอะวะฮ์ด้านตัฟซีร คือ ท่านจะใช้หนังสือตัฟซีรเกาะดิมะฮ์ (ตัฟซีรรุ่นเก่าแก่) เช่น ตัฟซีรของกูรฎูบีย์ และตัฟซีรมูอาเศาะเราะฮ์ (ตัฟซีรร่วมสมัย) เช่น ตัฟซีรฟีชีลาติลกุรอานของซัยยิดกุฎบ เป็นต้น”

ท่านได้อธิบายเกี่ยวกับหลักสูตรตัฟซีรสำหรับการสอนที่มัจลิสอັตตะฟีกกุสุ ฟิดดิน (ญูฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย , 25/3/1411 ฮ) ว่า “วันนี้เป็นการทำความเข้าใจกับมัจลิสอັตตะฟีกกุสุฟิดดิน ในหัวข้อที่ 6 คือ รู้จักหลักสูตร(มันฮัจ)และมุกีร์รือร(เนื้อหา)ที่จะทำการสอนที่มัจลิสนี้ ซึ่งสัปดาห์ที่แล้วได้พูดถึงเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของการเปิดมัจลิสนี้ อะไรคือมันฮัจ และอะไรคือ มุกีร์รือร ? มันฮัจคือศัพทวิทยาการคำหนึ่งที่มีการใช้มาในทุกสมัย แม้ว่า

อาจมีความหมายแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยรวมหมายถึงภาพรวมหรือศูนย์รวมของเป้าหมายที่เป็นที่ต้องการ มุกีอรรีออร์คือเนื้อหาประกอบหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

มัจลิสนี้ อินชาอัลลอฮุมมีมันฮัจและมุกีอรรีออร์ที่แน่นอน พร้อมทั้งมีรูปแบบแนวทาง และเป้าหมายที่ชัดเจน ที่แน่นอนคือ มีมันฮัจดัจชีร์ ซึ่งวิชาดัจชีร์นี้ อินชาอัลลอฮุ จะเลือกหัวข้อที่เหมาะสมกับประชาชาติหรือผู้คนในยุคสมัยปัจจุบัน จริงๆแล้วทุกๆศุเราะฮ์ต่างก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่มัจลิสนี้จะเลือกศุเราะฮ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยเริ่มต้นด้วยศุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ เพราะยังมีคนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจความหมายและดัจชีร์ศุเราะฮ์นี้ หรือเข้าใจแต่ไม่มาก แม้ว่าจะอ่านวันละ 17 ครั้งเป็นอย่างน้อยก็ตาม และเพื่อจะให้เกียรติกับหนังสือสมัยก่อน ดังนั้นการดัจชีร์ศุเราะฮ์จึงจะใช้หนังสือดัจชีร์ของอิบनुกะษีร์ เพราะอิมามอิบनुกะษีร์มีชีวิตอยู่ในทศวรรษที่ 8 แห่งฮิจเราะฮ์ศักราช เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 774 เป็นหนึ่งในอุลามากะแกะ ซึ่งเป็นอุลามาคะแกะที่มูตะบَّر ในมัสฮับซาฟีฮ์ของเรา ซึ่งหนังสือดัจชีร์อัลกุรอานอัลอะซิมของท่านนั้น ไม่เป็นที่รู้จักในชื่อหนังสือ แต่นิยมเรียกว่าดัจชีร์อิบनुกะษีร์ แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของท่าน หนังสือดัจชีร์ของท่านมูตะบَّر ซึ่งอุลามาคะแกะทุกมัสฮับต่างก็ใช้ดัจชีร์ของท่านอ้างอิง (รูดุ) เกือบทั้งสิ้น นี่เป็นเหตุผลหลักที่มัจลิสตะฟีกุสุเลือกดัจชีร์อิบनुกะษีร์ เพื่อนำเสนอในหมู่พวกเรา อันดับแรกเพื่อเป็นการให้เกียรติอุลามาคะแกะ อันดับสองเพื่อเจริญรอยตามอุลามาคะแกะของเรา เช่น เชคคาฎ ฟาฎนีย์ ซึ่งท่านได้แปลหนังสืออาหรับเป็นมลายูเป็นที่แพร่หลายโดยทั่วไปและมีคุณค่าอย่างยิ่ง เช่น หนังสือ มันยะฮ์ อัลมุกีอรรีออร์ ซึ่งแพร่หลายในเอเชียอาคเนย์ แม้ใช้ภาษาในสมัยของท่าน เป็นการแปลทีละตัว ด้วยเหตุนี้ ผมจึงขอแปลและเรียบเรียงดัจชีร์ของอิบनुกะษีร์ตามศุเราะฮ์ที่ได้เลือกไว้เท่าที่มีความสามารถ เนื่องจากเห็นว่า ยังไม่มีใครแปลดัจชีร์ของท่านเลย กระนั้น ผมก็ไม่ได้เอาเนื้อหาทั้งหมดที่มีอยู่ในหนังสือดังกล่าว เพราะพื้นฐานความรู้ของพวกเราต้องพัฒนาอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ ผมไม่ได้เอาเนื้อหาทั้งหมดที่มีอยู่ในอิบनुกะษีร์ คือ หากเป็นหะดีษ ผมก็คัดสำเนาออก พร้อมทั้งตะสุกิก (วิเคราะห์) หะดีษนั้นๆก่อน ว่าหะดีษนั้นอยู่ในระดับเศาะหีหฺ หะซัน หรือฎะอ์อีฟ วิธีที่ผมใช้เหมือนกับอุลามาคะแกะก่อนของเรา เช่น วิธีของท่านอัลฮาฟิซ อิบनुหะญูร์ อัลฮัสเกาะลานีย์ ในหนังสือ บุลูฎุลมูรอหม หรือท่านอิมามอันนะวะวี ในหนังสือ ริญญะตุลคอสลีฮีน หรือท่านอิมามอัลมุญีรีย ในหนังสือ อัคดร์ฆิบ อัคดร์ฮิบ และท่านอื่นๆ ซึ่งอุลามาคะแกะก็ได้ปูแนวทางวิธีนี้ แต่เราไม่สามารถเทียบกับอุลามาคะแกะก่อนได้เลย แต่ก็เหมือนกับกลอนอาหรับบทหนึ่งกล่าวว่า

"

"

ความว่า “ข้าพเจ้ารักบรรดาอุลามาอูที่ศอลิฮ์ ถึงแม้ว่าข้าพเจ้ามิใช่ชนกลุ่มนั้น แต่ก็หวังว่าอัลลอฮฺทรงประทานริสกีให้แก่ข้าพเจ้าซึ่งศอลิฮ์เช่นกัน”

ซึ่งการเจริญรอยตามอุลามาอูซึ่งได้สร้างคุณูปการอันใหญ่หลวงแก่ชนรุ่นหลังนั้น เพื่อว่าอัลลอฮฺได้ให้เราได้อยู่ได้ร่วมเงาของอุลามาอูนั้น ซึ่งการรักอุลามาอูนั้นโดยมีความหวังว่าอัลลอฮฺได้ให้ริสกีอยู่ภายใต้ร่มเงาความรู้ของบรรดาอุลามาอู แม้ว่าจะไม่ได้อยู่ได้หลังคาบ้านก็ตาม

หากดูสมัยก่อนหน้าเรา ในประวัติศาสตร์ปัตตานีและกลันตัน พบว่า อุลามาอูหลายคน เช่น เชคมุฮัมหมัดเซน เจ้าของหนังสือ ฟีริฎะฮฺ ซึ่งมีผลงานด้านการเขียนหนังสือมาก พอยุคหลังจากนั้นก็กลับไม่ค่อยได้เห็นผลงานมากนัก ยกเว้น เชคอิสมาอีล ซึ่งได้เขียนหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่ง ชื่อ บากูเราะฮฺ เชคอับดุลกอเดร์ อัลมันดีลีฮ์ เป็นชาวอินโดนีเซีย และเป็นโต๊ะครูของบรรดาอุลามาอูหลายคนของบ้านเรา ซึ่งได้เขียนหนังสือ ปือนาวีร์ บากี ฮาดี เป็นหนังสือที่เราควรอ่านมาก และหนังสืออื่นๆ หลังจากนั้นก็เป็นช่วงแห่งการหยุดชะงักด้านงานเขียน ในขณะที่อุลามาอูได้กล่าวว่า

" "

ความว่า “เป็นจำนวนมากมิใช่หรือ? ที่คนรุ่นก่อนได้ทิ้งให้แก่ชนรุ่นหลัง”

ในปัจจุบัน พบว่า ยังมีหนังสืออีกเป็นจำนวนมากที่จำเป็นต้องแปลให้แก่ประชาชาติของเราได้อ่าน ซึ่งที่พูดถึงคือหนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว หากรวมถึงหนังสือต้นฉบับลายมือ ซึ่งยังไม่ได้รวบรวมหรือพิมพ์เป็นรูปเล่ม ซึ่งปัจจุบันเราไม่มีความสามารถในการอ่านหนังสือต้นฉบับลายมือแล้ว ซึ่งผมได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตโดยมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะอ่านหนังสือต้นฉบับลายมือสมัยก่อนให้ได้ ผมต้องใช้เวลาเป็นอย่างน้อย 3 เดือนกว่าจะพยายามอ่านได้ ซึ่งตัวอักษรที่เขียนนั้น ไม่มีจุด ไม่มีสระ ทำให้เกิดความลำบากในการอ่านเป็นอย่างมาก ซึ่งหนังสือต้นฉบับนั้นไม่สามารถจับต้องได้แล้ว เพราะจะทำให้เป็นผุพังได้ง่าย ที่นำมาอ่านก็นำมาจากไมโครฟิล์ม นี่แค่ตัวอย่างเดียว จริงๆแล้ว หนังสือต้นฉบับลายมือสมัยก่อนนั้นมีเป็นพันเป็นหมื่นเล่ม ดังนั้นเราจึงมีความจำเป็นต้องแปลหนังสือ

ต่างๆ ให้แก่พี่น้องของเราได้อ่านกัน นี่คือความหมายที่ผมบอกว่า จะพยายามแปลศัพท์อิบนุกะษีร์ โดยการนำชูเราะฮ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองเรา เริ่มต้นด้วยชูเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ หวังว่า อัลลอฮ์ทรงให้การศัพท์อิบนุกะษีร์ชูเราะฮ์ฟาติฮะฮ์ครั้งนี้ประสบความสำเร็จด้วยเทอญ

ปัญหาที่พบก็คือ ในศัพท์อิบนุกะษีร์นั้น บางครั้งการศัพท์ก็เหมาะสมในสมัยนั้น บางอายะฮ์สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นได้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ในศัพท์อิบนุกะษีร์ไม่ได้กล่าวไว้ ผมก็จะใส่ไว้เป็นเชิงอรรถ เพื่อจะได้รู้ว่าเป็นการศัพท์โดยผนวกกับเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น เคมอเครท ซึ่งเป็นสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน มิเคยเกิดขึ้นในสมัยของท่านอิบนุกะษีร์ ผมก็จะเขียนคำกล่าวของอิบนุกะษีร์ไว้ในเนื้อหา และใส่เหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถอธิบายอายะฮ์นั้นๆ ได้ไว้ในเชิงอรรถ นี่เป็นหนึ่งในการฟื้นฟูหนังสือเก่าแก่ของอุลามาอูเก่าแก่ของเรา จริงๆ แล้วมีหนังสือเก่าแก่มากมายที่เราจำเป็นต้องฟื้นฟู หากดูในมัศฮับซาฟีฮ์ของเราเอง พบว่า เช่น อิหม่ามอัชชะยูญีย์ อิหม่ามอันนะวะวีฮ์ อุลามาอูเหล่านี้ได้ทิ้งความรู้อันเป็นมรดกล้ำค่าให้แก่คนรุ่นหลังมากมาย มีอุลามาอูบางคนกล่าวว่า หากเราใช้ทั้งชีวิตในการเขียนก็ไม่เท่ากับงานเขียนของอุลามาอูเหล่านี้ ซึ่งอัลลอฮ์ได้ให้กะรอิมะฮ์แก่พวกเขาในเรื่องความรู้อันมากมาย

หรือยกตัวอย่างเช่น อิหม่ามอัชชะยูญีย์ ซึ่งชอบอยู่สัน โดยและเขียนหนังสือว่า หนังสือที่ท่านเขียนนั้น มิได้มีเฉพาะศัพท์เท่านั้น แต่ครอบคลุมทุกวิชา อุลามาอูบางคนกล่าวว่า ไม่มีแขนงความรู้โดยเว้นอิหม่ามอัชชะยูญีย์ได้เขียนหนังสือไว้ ซึ่งบ้านเราไม่ค่อยมีใครแปลหนังสือเก่าแก่เหล่านี้เท่าใดนัก เพราะความรู้ด้านภาษาอาหรับบ้านเรานั้นไม่ค่อยแข็งแรงเท่าใดนัก

อุลามาอูบ้านเราเองก็มีส่วนสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ เรามักเห็นหนังสือแปลของอุลามาอูปัตตานีสมาชิกก่อนจำนวนไม่น้อย ที่ได้นำไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนตามประเทศต่างๆ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย หรือทางภาคใต้ตอนบนของประเทศไทยเอง ก็มีการนำหนังสือมาสอน โดยแปลเป็นภาษาไทยอีกทีหนึ่ง

ปัจจุบันเรากลับพบว่า พี่น้องมุสลิมของเราจากภาคกลาง โดยเฉพาะกรุงเทพฯ มีความกระตือรือร้นด้านงานแปลมากกว่าพี่น้องทางภาคใต้เสียอีก หากมองภาพรวมแล้ว เห็นว่าหนังสืออาหรับหรือภาษาอื่นๆ ปัจจุบันถูกแปลเป็นภาษาไทยมากกว่าภาษามลายูท้องถิ่น นี่น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นความถดถอยประการหนึ่งของพี่น้องภาคใต้ ในขณะที่พี่น้องจากกรุงเทพฯ กระตือรือร้นในการแปลหนังสือต่างๆ แต่พี่น้องภาคใต้กลับไม่ค่อยมีผลงานด้านนี้เท่าใดนัก ดังนั้น เรามีความหวังที่จะเห็นอุลามาอูบ้านเรานำเสนอหนังสือแปลต่างๆ เพิ่มขึ้น ไม่เป็น

การเพียงพอที่เราจะคงที่ด้านการแปลหนังสือหากเรามีความหวังที่จะพัฒนาองค์ความรู้และศาสนาอิสลามให้สมบูรณ์แบบ

ทั้งหมดนี้คือเหตุผลหลักที่ผมจะนำตัฟซีรอิบนุกะษีร์มาถอดความและเรียบเรียงเป็นภาษามลายู เพราะตัฟซีร์นี้ไม่เพียงแต่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับในมัสฮับฮาฟีซของเราเท่านั้น หากแต่ทุกมัสฮับต่างก็อ้างอิงตัฟซีร์นี้และให้การยอมรับเป็นอย่างยิ่ง เพราะวิธีการตัฟซีร์ของอิบนุกะษีร์นั้นเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ดังที่ท่านเองได้บอกไว้ในบทนำว่า เป็นการตัฟซีร์อัลกุรอานด้วยอายะฮ์อัลกุรอาน ตัฟซีร์อัลกุรอานด้วยหะดีษ ตัฟซีร์อัลกุรอานด้วยอิจญ์มาอุลลามอู สุดท้ายเป็นการตัฟซีร์อัลกุรอานด้วยภาษาอาหรับดั้งเดิมคือภาษาอาหรับในสมัยที่มีการประทานลงมาของอัลกุรอาน รวมถึงการนำคำกล่าวของเศาะหาบะฮ์ ตาบิอิน อัดบาคุดตาบิอิน ด้วยเหตุนี้ที่ผมนำหนังสือตัฟซีรอิบนุกะษีร์มาอธิบาย มาถอดความ มาเรียบเรียงพร้อมทั้งนำเสนอและสอนในมััจลิสแห่งนี้ ด้วยจุดประสงค์เพื่อต้องการเผยแพร่หนังสือเก่าแก่ของอุลามอูเก่าแก่ที่เป็นที่ยอมรับ

เป็นคำกล่าวที่ไม่ถูกต้อง ที่มีคนกล่าวว่า คนสมัยนี้(ที่ทำการสอนอยู่) มีเป้าประสงค์จะต่อต้านอุลามอูเก่าแก่สมัยก่อน หากจุดประสงค์หลักของเราแล้ว กลับพบว่าเราไม่ได้ต่อต้านอุลามอูเก่าแก่อย่างแน่นอน แต่เป็นการสนับสนุนและนำเสนอผลงานและให้เกียรติอุลามอูเก่าแก่ต่างหาก

เราทุกวันนี้จำเป็นต้องมีหนังสือแปลของอุลามอูเก่าแก่ให้มากกว่านี้ ทุกคนต้องมีความพยายาม ไม่ว่าจะเป็โตะครุ อูตดาฮ์ หรือคนอื่นๆ หากช่วยกันคนละไม้คนละมือก็น่าจะประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม หากเราไม่ชอบอ่าน หรืออ่านหนังสือไม่มาก ก็ไม่สามารถยกระดับความรู้ได้ การอ่านหนังสือนี้สามารถยกระดับความรู้ของมนุษย์ได้ เราเห็นได้จากอุลามอูว่า อุลามอูแต่ละท่านจะไม่เขียนหนังสือยกเว้นได้ระดมความรู้และเนื้อหาที่ฉลาดหลักแหลมเขียนในหนังสือของท่าน คือ นำเอาความรู้ที่เป็นหัวใจมาจัดเขียนไว้ในหนังสือ หากเราอ่านหนังสือของอุลามอูเหล่านี้ เปรียบเสมือนเราพลอยรับความฉลาดหลักแหลมจากเจ้าของหนังสือด้วย ดังนั้น ส่งเสริมให้พวกเราอ่านหนังสือให้มากๆ ...

จุดประสงค์ของการนำตัฟซีรอิบนุกะษีร์มาเป็นหลักสูตรการสอน เพื่อให้เกียรติอุลามอูเก่าแก่ และเพื่อให้เห็นความจริงจัง ความมุ่งมั่นของอุลามอูในการเขียนหนังสือสู่สายตาของพวกเราในทุกวันนี้ โดยจะแปลเป็นภาษามลายู และอินชอัลลอฮุจะแปลเป็นภาษาไทยด้วย เพื่อพี่น้องของเราที่อยู่ร่วมประเทศเดียวกันสามารถอ่านได้ด้วย ผมเองหากสามารถบรรยายเป็นภาษาไทยก็จะบรรยายเป็นภาษาไทย เพราะกลุ่มเป้าหมายงานอะฮ์ลุลฮัจญ์ของเรามิใช่เฉพาะชาวมลายูเท่านั้น งานอะฮ์ลุลฮัจญ์ต้องครอบคลุมทุกเชื้อชาติทุกภาษา หากผมเก่ง

ภาษาจีนก็จะบรรยายเป็นภาษาจีน หรือถ้าได้ภาษาอังกฤษก็อยากจะบรรยายเป็นภาษาอังกฤษ ที่ผมพูดเช่นนี้เพื่อให้เห็นว่า เราไม่ตะอัสศุบภาษา แต่เพื่อให้อิสลามได้แพร่ขยายจรขยายไปทั่วทุกมุมโลก นี่คือนิเวศน์ที่ซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับการสอนที่มัจลิส(อัสตักฟิฮ์)แห่งนี้นี่”

4.3.3 หลักสูตรด้านหะดีษ

หลักสูตรด้านหะดีษนั้น เป็นหะดีษจากกุศบุลิตตะฮฺ (หนังสือหะดีษทั้งหก) ประกอบด้วย เศาะหฺหฺบุคอรียฺ เศาะหฺหฺมุสลิม สุนันอับูดาวูด สุนันอัตติรมิซียฺ สุนันอิบนุมาญะฮฺ สุนันอันนะซาอียฺ รวมถึง มุวัตตะอะมาลิก มุสนัดอะฮฺมัด ด้วย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หลักสูตรของท่านเป็นหลักสูตรบูรณาการ คือ เริ่มต้นด้วยอะฮฺลุลกุรอาน ตามด้วยอธิบายหะดีษที่เกี่ยวข้องกับอายะฮฺนั้น กระนั้นท่านก็ได้ให้ความสำคัญกับหะดีษเป็นอันดับต้นๆ ด้วยการอธิบายหะดีษอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะการจำแนกหะดีษเป็นเศาะหฺหฺ หะซัน เฎาะอ์ฟ หรือเมาฎูฮฺ ดังปรากฏหลักฐานเป็นวารสารอัลฮุคม์ของท่าน สำหรับสอนที่มัจลิสอัสตักฟิฮ์ฟิดดิน ตั้งแต่ฉบับที่ 1-13

หากจะอธิบายรายละเอียดหลักสูตรงานอะฮฺลุลกุรอานของท่าน ไม่มีคำอธิบายใดชัดเจนกว่าคำกล่าวของท่านเอง ซึ่งได้ให้เห็นภาพรวมด้านงานสอนของท่านได้อย่างชัดเจน ท่านได้กล่าวไว้ในการบรรยายของท่านเมื่อครั้งแรกเริ่มเปิดมัจลิสอัสตักฟิฮ์ฟิดดิน (ญีฮาด เป็น มุฮัมมัด , บรรยาย , 25/3/1411 ฮ) ว่า “ส่วนวิชาหะดีษนั้น หลักสูตรที่ท่านสอน คือ เน้น สุนันลิตตะฮฺเป็นหลัก โดยให้ตัฟซีร์อิบนุกะษีร์เป็นหนังสือหลัก ดังคำกล่าวในบรรยายของท่านว่า “ สำหรับวิชาหะดีษ เลือกหะดีษจากสุนันอัสลิตตะฮฺ คือ หนังสือหะดีษหลักหกเล่ม ประกอบด้วย ลำดับแรก เศาะหฺหฺบุคอรียฺ ลำดับที่สอง เศาะหฺหฺมุสลิม ส่วนลำดับที่สาม มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน บ้างว่าเป็น สุนันอับูดาวูด บ้างว่า สุนันอันนะซาอียฺ บ้างว่า สุนันอัตติรมิซียฺ ส่วนลำดับแรกและลำดับสองอุลามาอฺส่วนใหญ่ไม่มีข้อขัดแย้งกัน ยกเว้น บางส่วนจากอุลามาอฺมัฆริบียฺ ที่ให้เศาะหฺหฺมุสลิมอยู่ลำดับแรกเพราะเศาะหฺหฺทุกว่าในทัศนะของพวกเขา แต่ก็ไม่เป็นไร จะลำดับความสำคัญอย่างไรไม่เป็นปัญหาอยู่ ที่กล่าวทั้งหมด คือ สุนันห้าลำดับ ส่วนลำดับที่หกนั้น มีข้อคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน สำหรับพวกเรา มัสฮับอัชชาฟีอียฺ หนังสือหะดีษลำดับที่หก คือ สุนันอิบนุมาญะฮฺ สำหรับ มัสฮับฮะนะฟีลียฺ ลำดับที่หก คือ สุนันอัตติรมิซียฺ สำหรับ มัสฮับมาลิกียฺ ลำดับที่หก คือ มุวัตตะอะ อิมามมาลิก ซึ่งอิหม่ามอัชชาฟีอียฺของเราเคย

กล่าวว่า หนังสือมูวัตเตาะของอิมามมาลิกเป็นหนังสือหะดีษที่เศาะหีหฺที่สุด ซึ่งอิมามอัซฮาฟี อีซฺกกล่าวในสมัยของท่าน ซึ่งสมัยของท่านเศาะหีหฺอัลบุคอรียฺและเศาะหีหฺมุสลิมยังไม่มี แต่ กระนั้นเมื่อมาวิเคราะห์หฺดูแล้ว หนังสือมูวัตเตาะก็ยังมีหะดีษเถาะอฺิฟปะปนอยู่ สำหรับมัศฮับฮัมบะลียฺ ลำดับที่หก คือ มุสนัดอะฮฺมัด

สำหรับมัศฮับอัซฮาฟีอียฺของเราแล้ว ลำดับที่หก คือ สุนันอิบน์มาญะฮฺ ลำดับที่เจ็ด คือ สุนันอัลดาริมียฺ ลำดับที่แปด คือ มูวัตเตาะมาลิก ลำดับที่เก้าคือ มุสนัดอะฮฺมัด

ทั้งหมดนี้ เพียงเพื่อเรียงลำดับให้เห็นเท่านั้น แต่สำหรับอุลามาอฺแล้ว ทั้งเก้า เล่มเป็นหนังสือหะดีษแม่หลักทั้งสิ้น

อุลามาอฺเคาะลัฟ (รุ่นหลัง) ได้ลำดับไว้ว่า หนังสือหะดีษที่เศาะหีหฺที่สุด คือ เศาะหีหฺอัลบุคอรียฺ นัส(หลักฐาน)ที่เศาะหีหฺที่สุด คือ มุตตะพะกุนอะลียฺ นี่เป็นความรู้เบื้องต้นสำหรับมุสลิมทุกคน เมื่อจะอ้างอิงหะดีษ สามารถอ้างอิงได้จากหะดีษทั้งเก้าเล่ม หากไม่มีทั้งเก้าเล่มนี้ ก็มีอีกในหนังสืออื่นๆ ซึ่งเป็นหนังสือเล่มใหญ่ๆอีกเหมือนกัน เช่น อัลมุญัหม์ กะบิรฺ ของอิหม่ามอัฏเฐาะบะรอนียฺ ซึ่งหนังสือของท่านมีการตีพิมพ์แล้วส่วนหนึ่ง แต่ยังคงหา ต้นฉบับลายมือไม่เจออีกสองเล่ม นอกจากนี้ก็มี มุญัหม์เศาะฆิรฺ มุญัหม์เอาซัฎฺ สุนันอัลดารุ้ล กุญนียฺ และอื่นๆอีกหลายเล่ม

จากสุนันลิตตะฮฺนี้จะเป็นหลักสูตรสำหรับการสอนที่มั้จลิสอัตตะฟีกุสุฟิด ดิน ซึ่งผมจะเลือกหะดีษที่ดูเหมาะสมสำหรับเนื้อหาที่จะสอน โดยเฉพาะหะดีษมุตตะพะกุนอะ ลียฺ อะไรคือหะดีษมุตตะพะกุนอะลียฺ คือ หะดีษที่มีการนำเสนอด้วยหะดีษที่เหมือนกัน ระหว่างเศาะหีหฺอัลบุคอรียฺและเศาะหีหฺมุสลิม ซึ่งอุลามาอฺได้สอนเราว่า หากหะดีษนั้นมีการ บันทึกไว้ทั้งในเศาะหีหฺอัลบุคอรียฺ และเศาะหีหฺมุสลิม นั้นเป็นนัส(หลักฐาน)ที่เศาะหีหฺที่สุด รองลงมาจากอัลกุรอาน นี่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของอุลามาอฺในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ อิสลาม ดังนั้น บากุ้ล (ไม่เป็นที่ยอมรับ) หากใครคนใดกล่าวว่า เขาจะยึดอัลกุรอานและหะดีษ โดยไม่ยึดอุลามาอฺ หากจะกล่าวอย่างเดียวกได้ แต่ในความเป็นจริงย่อมไม่ได้แน่นอน เพราะ หะดีษเองยังต้องใช้ความพยายามและความมุ่งมั่นตั้งใจของอุลามาอฺ ในยุคปัจจุบันเราไม่เคยได้ ยินหะดีษจากท่านนบีﷺ ด้วยตัวเอง ดังนั้นต้องอาศัยความพยายามของอุลามาอฺในการค้นหาหะ ดียฺตามสายรายงานจนถึงท่านนบีﷺ ”

ท่านได้กล่าวต่อเนื่องจากนั้นด้วยว่า (ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย , 25/3/1411 ฮ) “ ด้วยเหตุผลสภาพสังคมในบ้านเมืองเรายังมีความเชื่อแบบครุอฟาตอยู่ ดังนั้นจึง มีความจำเป็นที่เราต้องเรียนรู้ ท่านได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “ดังนั้น ในวันนี้เราจะมาเรียนรู้หะดีษน

บี ﷺ ซึ่งเป็นหนังสือหะดีษหลัก ที่อุลามาอฺได้เขียนได้บันทึกไว้ตั้งแต่ 3 ทศวรรษแรก โดยลำดับแรกเราเลือกหะดีษมุตะพะกุนอะลียฺ หรือเลือกจากหนังสือหะดีษที่อุลามาอฺเคาะลัฟ (รุ่นหลัง) ได้รวบรวมไว้เพื่อให้ง่ายต่อการอ่าน เช่น วิทยาอุศศอลิฮีน ของ อิหม่ามนะวะวี๊ ซึ่งท่านอิหม่ามนะวะวี๊ได้เขียนเพราะท่านเห็นว่า วิชาตะเซาฎุฟที่ได้สอนในยุคของท่านนั้น ห่างไกลจากตะเซาฎุฟอันเป็นที่ต้องการของอิหม่ามอบลุหะซัน อัลบะเศาะรียฺ ซึ่งเป็นนักตะเซาฎุฟยึดเป็นแม่แบบ แม้ว่า อิหม่ามอัลเฆาะซาลียฺ พยายามจะคัดกรองวิชาตะเซาฎุฟ โดยเขียนหนังสือชื่อ อิชยาอฺ อุลุมุดดีน กระนั้นก็ยังมิหะดีษเฆาะฎุอฺอยู่ในหนังสือของท่าน ดังนั้น อิหม่ามอันนะวะวี๊ได้เขียนหนังสือตะเซาฎุฟในรูปแบบของท่าน คือ การรวบรวมตะเซาฎุฟจากท่าน นบี ﷺ เอง เป็นการรวบรวมหะดีษจากท่านนบี ﷺ และตั้งชื่อหนังสือท่านว่า วิทยาอุศศอลิฮีน ดังนั้น หากมีใครต้องการเรียนตะเซาฎุฟที่ถูกต้องก็ให้กลับไปอ่านหนังสือ วิทยาอุศศอลิฮีน ของท่านอิหม่ามอันนะวะวี๊ ซึ่งท่านได้นำหะดีษจากสุนันตีตตะฮุมารวบรวมไว้ นอกจากนี้ ก็ยังมีอัลฮาฟิซอัลมุนชิรียฺ ซึ่งได้เขียนหนังสือตะเซาฎุฟ ชื่อ อัตตริฆิบวัตตริฆิบ เป็นหนังสือตะเซาฎุฟที่เขียนในรูปแบบหะดีษ ซึ่งเราสามารถนำมาปฏิบัติได้เลย เพราะเป็นหะดีษจากท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ หะดีษสี่สิบของอิหม่ามนะวะวี๊ก็เป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับเรา ซึ่งอยู่ในระดับเริ่มเรียนรู้หะดีษ ซึ่งเป็นหะดีษหลักสำหรับมุสลิม คล้ายๆกับเป็นคู่มือเบื้องต้น ซึ่งแรกๆท่านเลือกมาสี่สิบหะดีษ แต่เห็นว่า ยังมีหะดีษที่เหมาะสมสำหรับมุสลิม ก็เพิ่มอีก เพื่อเป็นหลักการสำหรับมุสลิมทุกคน จริงแล้ว ยังมีอีกหลายคนที่ยืนยันหะดีษในเชิงนี้ คือ เป็นหะดีษพื้นฐาน แต่สำหรับเรามาต้อบฮาฟิซียฺ ก็เป็นการเพียงพอหากเราจะอ่านหะดีษสี่สิบของอิหม่ามอันนะวะวี๊ ปัจจุบันนี้มีการแปลหะดีษสี่สิบเป็นภาษามลายูแล้ว ดังนั้น เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่เราจะหาซื้อไว้อ่านในครอบครัวเป็นอย่างน้อย อาจแทรกด้วยวิทยาอุศศอลิฮีน ก็จะเป็นการดีมาก

นอกจากนี้แล้ว มันอีกที่เราจะนำเสนอที่มีจลิสนี คือ หนังสือ บุลูฆุลมูรอม ของฮาฟิซอิบนุสะอฺฎูร์ อัลอัสเกาะลานียฺ ซึ่งอยู่ในมัสต้อบฮาฟิซียฺ เป็นหนังสือหะดีษเกี่ยวกับอะฮฺกาม ซึ่งท่านฮาฟิซอิบนุสะอฺฎูร์ เห็นว่า การเรียนวิชาฟิกฮฺในยุคท่านนั้น บางครั้งก็เลยเกิดกลายเป็น อะเราะฮฺอัยดิยะฮฺ คือ ตักดีรอย่างนั้นตักดีรอย่างนี้ บางครั้งทำให้ห่างไกลจากความเป็นจริง หนังสือbuluqulmuroom แปลว่า ผู้นำทางสู่เป้าหมาย คือสู่เป้าหมายฟิกฮฺอย่างแท้จริง หากต้องการเนื้อหาฟิกฮฺซึ่งนำจากหะดีษนบี ﷺ โดยตรง ก็ให้อ่าน buluqulmuroom

หนังสือbuluqulmuroomมีการอธิบายในหลายเล่ม หนึ่งในหนังสืออธิบาย buluqulmuroom คือ หนังสือ ชุบลุสสลาม ของ อิหม่ามอัชชอนอานียฺ เป็นอุลามาอฺในมัสต้อบฮาฟิซียฺของเรา

นอกจากนี้ก็มีหนังสืออธิบายอีกหลายเล่มแต่เป็นอุลามาจากมัศฮับอื่น เช่น นัยลุลเอาฏูร มุนตะกอลอักบาร ของ อิหม่ามอัชเชากานีย์

บางครั้งการเรียนการสอนฟิกฮฺที่เรียนเป็นการเฉพาะเจาะจงนั้น มีการดักคิรมากเกินไป แต่เราต้องยอมรับความมุ่งมั่นพยายามของอุลามาอฺในความรู้ของท่าน สำหรับเราจึงยังไม่มีคามจำเป็นต้องเรียนฟิกฮฺให้ละเอียดขั้นอะเราะฮ์อัยดิยะฮ์

วิชาฟิกฮฺอะเราะฮ์อัยดิยะฮ์เหมาะสำหรับผู้ที่เรียนเป็นการเฉพาะ ส่วนคนทั่วไปไม่จำเป็นต้องเรียนในรายละเอียดมากนัก สำหรับคนที่จะอามัลการงานใดๆ ก็เป็นการเพียงพอที่จะอ่านและเรียนหนังสือบุญหลุมรวม เพื่อสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้” (ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย , 25/3/1411 ฮ.)

4.3.4 หลักสูตรด้านประวัติศาสตร์

สำหรับวิชาประวัติศาสตร์นั้น ท่านเน้นประวัติของท่านเราะฮูล ﷺ โดยสอนตั้งแต่มารดาของท่านเราะฮูล ﷺ ตั้งครรภ์ จนกระทั่งท่านเสียชีวิต ซึ่งท่านได้บรรยายในเรื่องดังกล่าว (ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย , 25/3/1411 ฮ.) ว่า “ สำหรับวิชาประวัติศาสตร์ อินซาอัลลอฮ์ จะสอนประวัติท่านเราะฮูล ﷺ ให้ละเอียดลึกซึ้งเหมือนที่เรารู้จักพ่อแม่แท้ๆหรือลูกของเราเอง ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งจะฟาด ”

คอดีเยาะห์ ยะหฺรีง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักสูตรการสอนวิชาประวัติศาสตร์ว่า “วิชาประวัติศาสตร์นั้น ท่านเริ่มสอนตั้งแต่ ประวัติมารดาของท่านเราะฮูล ﷺ ตั้งครรภ์ แล้วกล่าวถึงการคลอดของท่านเราะฮูล เหตุการณ์ปีที่ท่านถือกำเนิด ชีวิตของท่านวัยเยาว์ เรื่อยไปถึงการได้รับวะฮยู ชีวิตการละฮะฮ์ฮ์ของท่านที่มักกะฮ์ แต่ไม่ได้สอนเกี่ยวกับสงครามต่างๆ เพราะท่านบอกว่า จะหนักไปสำหรับสถานการณ์ทุกวันนี้”

4.3.5 หลักสูตรด้านตะฮะฮ์ฮ์ฮ์

ท่านเป็นอุลามาอฺที่สอนเนื้อหาเกือบทุกวิชา ซึ่งการสอนตะฮะฮ์ฮ์ฮ์นั้นยังเป็นที่กลางแคลงใจของบุคคลอีกหลายๆท่านว่า ท่านได้สอนด้วยหรือไม่ เมื่อผู้วิจัยค้นคว้าจากเทปบันทึกเสียงที่บันทึกการสอนของท่านตามที่ต่างๆ ปรากฏว่า ท่านได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับตะฮะฮ์ฮ์ฮ์ฮ์ด้วย โดยท่านได้สอนเนื้อหาตะฮะฮ์ฮ์ฮ์ฮ์ที่ไม่ขัดกับคำสอนของอิสลาม ดังที่ท่านได้กล่าว

ไว้ในการบรรยายของท่าน (ญีฮาด เป็น มุฮัมมัด , บรรยาย , 25/3/1411 ฮ) ครั้งหนึ่งว่า “อาจมีข้อยกเว้นสำหรับคนที่ได้ยินหะดีษจากท่านนบี ﷺ ด้วยตัวเอง คือ บรรดานักตะเซาฟูฟี่ที่ถูกรอฟาต เช่น พวกเขาบอกว่า วันนี้ฉันรับตัวบทหะดีษ โดยฉันนั่งอยู่ในมัสยิดไม่ได้หลับหรือฝันไป แล้วจู่ๆมีคนๆหนึ่งแต่งชุดขาวมาชวนฉันไปจนกระทั่งถึงบัยคิลลาฮิลหะรอหม เมื่อเข้าไปในบัยคิลลาฮฺแล้วพบท่านนบี ﷺ นั่งชิกรุลลอฮฺอยู่ ฉันก็รับชิกรุลลอฮฺจากท่านนบี ﷺ สิ่งที่เราได้ยินบางครั้งทำโดยคนเดียว บางครั้งก็มีกลุ่มคนที่ร่วมหัวกัน

อิสลามได้สอนเราไว้ว่า สิ่งใดที่ท่านนบี ﷺ ต้องการบอกเรา ท่านก็ได้บอกจนหมดสิ้นแล้ว ก่อนที่ท่านจะวะฟาต ดังอัลกุรอานกล่าวว่า

﴿ آيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ﴾

(3 :)

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้วซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้า ”

(อัลมาอิดะฮฺ : 3)

ท่านนบี ﷺ จะไม่วะฟาต เว้นแต่ท่านได้สอนเกี่ยวกับอิสลามแก่เราจนหมดสิ้นแล้ว ไม่ว่าจะป็นอามัลอิบาดะฮฺ เช่น ละหมาด ถือศีลอด ชิกรุลลอฮฺ เรื่องสวรรค์เรื่องนรก หรืออื่นๆอีกมากมาย ดังนั้นไม่มีความจำเป็นที่เราต้องไปฟังหรือเชื่อคนที่เอาความฝันมาแล้วว่า ได้ยินท่านนบี ﷺ กล่าวไว้ไว้อย่างนั้นอย่างนี้

โดยปกติหากมีใครสอนว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวไว้ อย่างนั้นอย่างนี้ตามสายรายงานหะดีษ มักจะไม่ค่อยมีคนเชื่อฟัง แต่จะเชื่อก็ต่อเมื่อมีคนบอกว่า มีคนฝันเห็นท่านนบี ﷺ ซึ่งท่าน ﷺ ได้สอนได้บอกอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น มีคนบ้านนั้นฝันว่า มีคนชวนไปที่นั่น อยู่ๆเขาก็สลบตกบันได หรือตกบ่อที่ว่กันไป หลังจากนั้นมีคนแก่แต่งชุดขาวมาชวนเขาไปดูสวรรค์หรือนรก เมื่อตื่นจากฝันก็สามารถเล่าสภาพสวรรค์หรือนรกได้อย่างเป็นคู่เป็นตะ บางคนก็ร้องห่มร้องไห้เสียใจกับสภาพนรก นี่คือนสิ่งที่ยังมีอยู่ในสังคมบ้านเรา

หากพูดติดตลกก็คือ เป็นการเพิ่มหลักศรัทธาอีกข้อหนึ่ง นอกจากศรัทธาในอัลลอฮฺ ในเราะฮฺสูด ในกิตาบ ในมลาอิกะฮฺ ในวันกียามะฮฺ ในกฎสภาวะของอัลลอฮฺแล้ว ยังศรัทธาในเรื่องเล่าจากความฝันด้วย

บางครั้งก็มาในรูปแบบจดหมายลูกโซ่ ว่าชัยยิดอะสุหมัด จากมัสยิดนะบะวียี่ ที่มะดีนะฮ์ ได้ฝันว่า เห็นประชาชาติอิสลามในสมัยของท่านเข้านรกเป็นจำนวนมาก หากใครไม่เชื่อสิ่งเหล่านี้ก็ถือว่า กุฟร หากใครรับจดหมายฉบับนี้ต้องเขียนและส่งต่ออีกจำนวน 7 ฉบับ นี่เป็นสิ่งคุรอฟาตทั้งสิ้น

ชัยยิดอะสุหมัดตามที่ได้อ้างไว้ในจดหมายลูกโซ่นั้น ว่าอยู่ในเราะฎะฮ์ ของนบี ﷺ แท้จริงแล้วไม่มีตัวตน สมัยที่ผมเรียนที่มะดีนะฮ์นั้น อิหม่ามประจำมัสยิดนะบะวียี่เล่าในการบรรยายว่า มีอยู่ครั้งหนึ่ง ท่านได้ไปอะฮฺวะฮ์ที่แอฟริกา คนแอฟริกาได้ถามท่านว่า ท่านเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดนะบะวียี่ใช่หรือไม่ ท่านตอบว่า ใช่ คนแอฟริกาบอกว่า ที่นี่มีจดหมายแพร่หลายอยู่ ซึ่งได้เขียนเกี่ยวกับความฝัน ท่านอิหม่ามประจำมัสยิดจึงตอบว่า ตั้งแต่มีคนคูแลมัสยิดนะบะวียี่จนถึงทุกวันนี้ ยังไม่มีสักคนที่ชื่อชัยยิดอะสุหมัด นี่คือหลักฐานแสดงว่า สิ่งเหล่านี้เป็นคุรอฮาต

ทั้งหมดนี้เป็นแผนการของยิว เพื่อให้คนมุสลิมหลงใหลอยู่กับสิ่งที่เป็บบาฏิล แสดงให้เห็นว่า อิหม่ามของคนเราปัจจุบันนี้อ่อนมาก เชื่อในคำกล่าวหรือความฝันของคนมากกว่าหะดีษนบี ﷺ ที่แท้จริง”

ท่านได้กล่าวเพิ่มเติม (ญูฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย , 25/3/1411 ฮ) ว่า “ดั่งนั้น ในวันนี้เราจะมาเรียนรู้หะดีษนบี ﷺ ซึ่งเป็นหนังสือหะดีษหลัก ที่อุลามาอฺได้เขียนได้บันทึกไว้ตั้งแต่ 3 ทศวรรษแรก โดยลำดับแรกเราเลือกหะดีษมุตตะพะกุนอะลียฮ์ หรือเลือกจากหนังสือหะดีษที่อุลามาอฺเคาะลัฟ (รุ่นหลัง) ได้รวบรวมไว้เพื่อให้ง่ายต่อการอ่าน เช่น ริญญะศอลิฮีน ของ อิหม่ามนะวะวียี่ ซึ่งท่านอิหม่ามนะวะวียี่ได้เขียนเพราะท่านเห็นว่า วิชาตะเซาฟที่ได้สอนในยุคของท่านนั้น ห่างไกลจากตะเซาฟอันเป็นที่ต้องการของอิหม่ามอบุลหะซัน อัลบะเศาะรียฺ ซึ่งเป็นบุคคลที่นักตะเซาฟยึดเป็นแม่แบบ แม้ว่า อิหม่ามอัลฆะชะลียฺพยายามจะคัดกรองวิชาตะเซาฟ โดยเขียนหนังสือ ชื่อ อัสยาอฺ อุลูมุดดีน กระนั้นก็ยังมิหะดีษเฆาะอูอยู่หนังสือของท่าน ดั่งนั้น อิหม่ามอันนะวะวียี่ ได้เขียนหนังสือตะเซาฟในรูปแบบของท่าน คือ การรวบรวมตะเซาฟจากท่านนบี ﷺ เอง เป็นการรวบรวมหะดีษจากท่านนบี ﷺ และตั้งชื่อหนังสือท่านว่า ริญญะศอลิฮีน ดั่งนั้น หากมีใครต้องการเรียนตะเซาฟที่ถูกต้องก็ให้กลับไปอ่านหนังสือ ริญญะศอลิฮีน ของท่านอิหม่ามอันนะวะวียี่ ซึ่งท่านได้นำหะดีษจากสุนัน สิตตะฮุมารวบรวมไว้ นอกจากนี้ ก็ยังมีอัลฮาฟิซอัลมุนชิรียฺ ซึ่งได้เขียนหนังสือตะเซาฟ ชื่อ อัตตริฆีบวัตตริฮีบ เป็นหนังสือตะเซาฟที่เขียนในรูปแบบหะดีษ ซึ่งเราสามารถนำมาปฏิบัติได้เลย เพราะเป็นหะดีษจากท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง”

หลักสูตรตะเซาฟูที่ท่านสอนนั้น ก็เป็นการนำหะดีษที่เกี่ยวข้องกับตะเซาฟู ซึ่งเรียบเรียงโดยอุลามาอูซันนาในมัศฮับฮาฟีอีห์มานาเสนอ กล่าวคือ ยึดหนังสือ วิทยาศศอลิฮีน ของท่านอิหม่ามอันนะวะวี๊ยะเป็นหลักในการสอน เพราะตะเซาฟูในหนังสือเล่มนี้เป็นการนำหะดีษจากกุฎุบสลิตตะฮุมารวบรวม มิใช่การอ้างหะดีษเฉาะอิฟหรือเมาฎู

4.3.6 หลักสูตรด้านฟิกฮุ

ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า หลักสูตรการสอนของท่าน จะเป็นการสอนแบบบูรณาการ กล่าวคือ สอนวิชาตัฟซีร์ โดยมีหะดีษมาอธิบายตัฟซีร์นั้นๆ หรือ สอนวิชาหะดีษ แต่เป็นหะดีษ อะฮฺกาม หรือ สอนวิชาฟิกฮุ แต่นำมาจากเศาะหีหฺอัลบุกอริ๊ยะ หรือหนังสือหะดีษทั้งหก สอนวิชาตะเซาฟู โดยยึดจากหะดีษที่เศาะหีหฺ สังกัดได้ว่า ทุกวิชาที่ท่านสอนนั้น จะเน้นหะดีษเป็นหลัก ซึ่งเป็นจุดเด่นประจำตัวในงานสอนของท่าน

ซึ่งหลักสูตรวิชาฟิกฮุที่ท่านสอนที่มีจลิสอัตตะฟีกุฮฺฟิดดิน เป็นการนำหะดีษจากเศาะหีหฺอัลบุกอริ๊ยะ ตัวอย่างการสอนวิชาฟิกฮุของท่าน คือ วิธีการอาบน้ำละหมาดของท่านเราะฮฺลุล ๖ โดยนำจากเศาะหีหฺอัลบุกอริ๊ยะซึ่งท่านอิหม่ามได้เรียงเป็นหัวข้อเรียบร้อยแล้ว ดังตัวอย่างงานสอนของท่านเกี่ยวกับฟิกฮุในการบรรยายครั้งหนึ่ง (ญูฮาด เบ็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 1/3/2541) ว่า “หลักสูตรของเรานั้น แม้เนื้อหาที่เราสอนเป็นวิชาฟิกฮุ คือ เรื่องการอาบน้ำละหมาดของท่านเราะฮฺลุล ๖ แต่เราใช้เศาะหีหฺอัลบุกอริ๊ยะเป็นหลักในการสอน ซึ่งอิหม่ามบุกอริ๊ยะได้นำอายะฮฺที่ 6 จากสูเราะฮฺอัลมาอิดะฮฺเป็นหลักในการอธิบายวุฎูอฺของท่านเราะฮฺลุล ๖ รวมถึงการตะฮัมมูม แต่เรานำอายะฮฺที่เกี่ยวกับวุฎูอฺมาอธิบายก่อน โดยอายะฮฺตะฮัมมูมที่เป็นอายะฮฺต่อเนื่องจากนั้น เราจะอธิบายอีกครั้งหนึ่ง อัลลอฮฺ ๖ ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَايِبِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ

حَرَجٌ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُنِّمَ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

(6 :)

ความว่า “ ผู้ศรัทธาทั้งหลาย เมื่อพวกเจ้ายืนขึ้นไปละหมาด ก็จงล้างหน้าของพวกเจ้า และมือของพวกเจ้าถึงข้อศอก และจงลูบศีรษะของพวกเจ้า และล้างเท้าของพวกเจ้าถึงตาตุ่มทั้งสอง และหากพวกเจ้ามีญะนาบะฮฺ ก็จงชำระร่างกายให้สะอาด และหากพวกเจ้าป่วย หรืออยู่ในการเดินทาง หรือคนใดในพวกเจ้ามาจากการถ่ายทุกข์หรือได้สัมผัสสิ่งสกปรกมาแล้ว แล้วพวกเจ้าไม่พบน้ำก็จงมุ่งสู่ดินที่ดี แล้วลูบใบหน้าของพวกเจ้าและมือของพวกเจ้าจากดินนั้น อัลลอฮ์นั้นไม่ทรงประสงค์เพื่อจะให้มีมลทินใดๆแก่พวกเจ้า แต่ทรงประสงค์ที่จะให้พวกเจ้าสะอาดและเพื่อความกรุณาเมตตาของพระองค์ครบถ้วนแก่พวกเจ้า เพื่อว่าพวกเจ้าจักขอบคุณ ”

(อัลมาอิดะฮฺ : 6)

ฟิรฎูอูมี 6 ประการ เมื่อคูฟวิเณินในอายะฮฺดังกล่าว ได้กล่าวถึงอวัยวะที่อาบน้ำละหมาดเพียง 4 ประการเท่านั้น ยังขาดอีก 2 ประการ ในความเป็นจริง อายะฮฺนี้ได้กล่าวไว้แล้ว เพียงแต่ต้องเข้าใจอายะฮฺเสียก่อน จึงได้รู้ว่า มีการกล่าวไว้ในอายะฮฺดังกล่าวสองประการที่ซ่อนเร้นไว้คือ เนียต และตริติบ

ผมจะอธิบายคร่าวๆ เกี่ยวกับสองประการที่มีกล่าวไว้ในอัลกุรอานแต่ซ่อนเร้นคำไว้ คือ เนียตและตริติบ ดังนี้ สำหรับการเนียตนั้น คำว่า “ ” เมื่อพวกเจ้ายืนขึ้นไปละหมาด อายะฮฺนี้ คล้ายคำว่า เมื่อพระราชาราชามาให้พวกเราลุกขึ้นยืน การลุกขึ้นยืนเพื่ออะไร เพื่อให้เกียรติพระราชนั้นเอง อายะฮฺอัลกุรอานใช้คำว่า เมื่อพวกเจ้ายืนขึ้น เพื่ออะไร ก็เพื่อทำการละหมาดนั้น ก็จงล้างหน้า การลุกขึ้นเพื่อจะเอาน้ำละหมาดเพื่อจะละหมาดก็ถือได้ว่า ต้องมีเนียตอยู่ในนั้น แต่กระนั้น อุลามาอฺได้อิสติบาฏ (นำหุกุมจากอายะฮฺหรือหะดีษ) ว่า จริงแล้วทุกๆการกระทำต้องมีเนียตอยู่เสมอ จากหะดีษนบี ﷺ ที่ว่า

¹ (())

ความว่า “ แท้จริงทุกๆการปฏิบัติด้วยการ(เนียต) ตั้งจิต และ
แท้จริงทุกๆการกระทำอยู่ที่การเนียต ”

อีกประการหนึ่งคือ คัรตีบ หากอ่านอายะฮ์นี้แล้ว พบว่า มีการใช้คำว่า “ก็จึง
ล้างหน้าของพวกเจ้า และมือของพวกเจ้าถึงข้อศอก และจงถูบศีรษะของพวกเจ้า และล้างเท้า
ของพวกเจ้าถึงตาตุ่มทั้งสอง” ซึ่งมีการกล่าวว่า จงล้าง... ตามด้วย ... จงถูบ.. และสุดท้าย.. จง
ล้าง .. อีกครั้งหนึ่ง เมื่อสังเกตด้านภาษาเพียงอย่างเดียว เป็นการใช้คำที่ไม่คัรตีบ (การ
เรียงลำดับ) คือ ไม่ต่อเนื่องกัน แต่ที่ต้องการในที่นี้คือ เป็นการต่อเนื่องด้านการปฏิบัตินั่นเอง
ดังนั้นอายะฮ์นี้แสดงการคัรตีบภายในอายะฮ์เองอยู่แล้ว ”

4.3.7 หลักสูตรด้านอ้คลาก (จริยธรรม)

สำหรับหลักสูตรด้านอ้คลากนั้น เป็นการสอดแทรกในทุกเนื้อหาวิชาที่ท่าน
ได้สอน กล่าวคือ หากเนื้อหาใดสอดคล้องหรือพูดถึงเกี่ยวกับมารยาทใด ท่านก็มีการอธิบาย
เกี่ยวกับมารยาทนั้น คอดีเยาะห์ ยะหรีง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านสอน
ครอบคลุมเกือบทุกวิชา อย่างเช่นวิชาอ้คลาก ท่านก็แทรกในวิชาประวัติศาสตร์ เช่น ประวัติ
ของเสาะหะบะฮ์ท่านหนึ่งที่ทำหน้าที่สามีต่อภรรยา เป็นต้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ทันที”

หลักสูตรด้านอ้คลากนั้น ท่านเน้นอ้คลากของท่านเราะฮูล ﷺ โดยเมื่อใดที่มี
มีอัลกุรอานหรือหะดีษพูดถึงเกี่ยวกับอ้คลาก ท่านก็จะแทรกในเนื้อหาทันที อับดุลอาซิซ กูโน
(สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “หลักสูตรงานอะฮ์ลุ้ดดีนด้านอ้คลาก ท่านจะเน้น
หลักสูตรอ้คลากของท่านเราะฮูลและเสาะหะบะฮ์เป็นหลัก แม้กระทั่งเรื่องการแต่งกาย”

ตัวอย่างการสอนของท่านเกี่ยวกับอ้คลากในการบรรยายของท่านครั้งหนึ่งซึ่ง
แทรกในวิชาฟิสิกส์ (ญูฮาด เบ็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 9/8/2541) ว่า “อิหม่ามอัลบะกุอรีได้เขียน
บบาบที่ 10 ว่า

¹ บันทึกโดย Al-Bukhari@y 2000 : 1 .

"

"

“ หัวข้อ การตั้งน้ำในห้องสุขา”

))

:

ﷺ

1((

:

ความว่า “ ท่านอิมามอะบูอับดุลลอฮ์ มุฮัมมัด หัก เป็น อิสมาอีล อัลบุคอรี رحمهฮิมะฮุลลอฮ์ รายงานจากอับดุลลอฮ์ เป็น มุฮัมมัด รายงานจาก ฮาซิม เป็น อัลกอเซ็ม รายงานจากวะเราะกออ จาก อุบัยดิลลาฮ์ เป็น อบียะซีด จากท่านอิบนุอับบาส (เราะฎียัลลอฮุอันฮูมา) แท้จริงท่านเราะฮูล ﷺ เข้าห้องน้ำ และ ล้นได้วางน้ำวุฏอไว้ ท่านถามว่า ใครตั้งสิ่งนี้ ดังนั้น มีคนเล่า เรื่องดังกล่าว ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า โอ้อัลลอฮ์ จงทำให้เขา เข้าใจ (อย่างละเอียดลึกซึ้ง) ในเรื่องศาสนาเถิด ”

จากหะดีษนี้ ซึ่งอิบนุอับบาสได้รายงานไว้ อิบนุอับบาสเป็นลูกพี่ลูกน้องฝ่าย มารดาของท่านเราะฮูล ﷺ ซึ่งหะดีษนี้ชี้ให้เห็นว่า คนที่เตรียมน้ำสำหรับทำวุฏอให้ท่าน เราะฮูล ﷺ คืออิบนุอับบาส คนที่บอกเรื่องดังกล่าว คือ ท่านมัฆญนะฮ์ บินดี อัลฮาริษ (น้ำของ ท่านอิบนุอับบาส) ดังนั้นท่านเราะฮูล ﷺ ตอบแทนด้วยการคุดออาให้ นี่เป็นผลตอบแทน สำหรับคนทำดี นี่คือมารยาทของท่านเราะฮูล ﷺ ที่เราควรนำมาเป็นแบบอย่าง ท่านเราะฮูล ﷺ เมื่อมีใครทำดีกับท่าน เมื่อมีสิ่งตอบแทนเป็นสิ่งของท่านก็ตอบแทนด้วยสิ่งของ หรือไม่ก็คุดออา ให้ดังหะดีษบทนี้ ดังนั้น หากมีใครทำดีกับเรา หากไม่มีสิ่งใดตอบแทน อย่างน้อยก็กล่าวคุดออา เป็นการตอบแทน เราควรกล่าวว่า “ ” คือ ขอคุดออาให้อัลลอฮ์ทรงตอบแทน ความดีนั้น

¹ บันทึกโดย al-Bukha>ri@ 2000 : 143

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบรูณ์แก่พวกเจ้าแล้วซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้า ”

(อัลมาอิดะฮฺ : 3)

4.4.1 คติพจน์ในงานตะอวะฮฺ

เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปของชาวจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ท่านเป็นหนึ่งในนักดาอีย์ที่มีความพยายามอย่างแรงกล้าในการเชิญชวนผู้คนกลับสู่แนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องยากเอากการ แต่ท่านหาได้ย่อท้อไม่ ด้วยท่านมีคติพจน์ในงานตะอวะฮฺซึ่งผู้วิจัยคัดจากหนังสือบันทึกประวัติการทำงานของท่านว่า (ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด 2545 : 3)

อิคลาส(จริงใจ)ในการทำงาน	ไม่หวังผลการตอบแทน
ไม่เน้นการยกย่อง	ภราดรภาพในที่ทำงาน

สิ่งที่ท่านเน้นสำหรับตัวท่านเองและทุกคน คือ ความอิคลาส (ความจริงใจบริสุทธิ์ใจ) และไม่หวังการตอบแทนจากมนุษย์ แต่ท่านหวังผลการตอบแทนจากอัลลอฮฺ ﷻ

อิสมาอิล ลุตฟี จะปะกียา (สัมภาษณ์ , 18 มีนาคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับคติพจน์ในงานตะอวะฮฺว่า “ ท่านเน้นความอิคลาสในการทำงาน ผมจำได้ว่า ท่านเป็นบุคลากรหนึ่งเดียวของวิทยาลัยอิสลามยะลาที่ทำงานเต็มเวลาแต่ไม่รับเงินเดือนนาน 3 เดือน เพราะท่านตั้งใจไว้แล้วว่า จะรับใช้อิสลาม ”

ยวาเฮ บุงอตาหยง (สัมภาษณ์ , 2 พฤศจิกายน 2549) กล่าวว่า “ ท่านเป็นบุคคลที่เน้นความอิคลาสเป็นหลักในการตะอวะฮฺ ท่านทำงานที่โรงเรียนอิสลาฮียะห์ เป็นผู้บุกเบิกก่อสร้างโรงเรียนจนกระทั่งท่านเสียชีวิต ไม่เคยรับเงินตอบแทนหรือเงินเดือนจากโรงเรียนแม้แต่บาทเดียว ท่านบอกว่า ผู้ที่อิคลาสในงานตะอวะฮฺ อัลลอฮฺท่านนั้นที่ตอบแทนได้สวยงามยิ่ง ท่านหวังผลตอบแทนจากอัลลอฮฺ ﷻ เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น นี่เป็นหนึ่งในความประทับใจของผู้ร่วมงานที่มีต่อท่าน นอกจากท่านจะไม่รับเงินเดือนจากโรงเรียนแล้วท่านยังไม่รับเงินเดือนจากวิทยาลัยอิสลามยะลาอีกด้วย ท่านเล่าให้ฟังว่า จนกระทั่งเมื่อเพื่อนของท่านขอร้องให้ท่านรับเงินเดือนด้วย ท่านจึงรับเงินเดือนจากวิทยาลัยอิสลามยะลา” และได้

กล่าวเพิ่มเติมว่า “ ท่านเป็นคนที่อคลาตในงานอะฮฺวะฮฺอย่างแท้จริง เวลาที่ชาวบ้านหรือองค์กรใดเชิญให้ท่านไปบรรยาย ท่านไม่รับของขวัญหรือเงิน ไม่ว่าคนจัดงานบอกว่า เป็นเงินค่าน้ำมันรถก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่รู้กันว่าท่านไม่รับของขวัญหรือเงินทั้งสิ้น มีอยู่ครั้งหนึ่ง ท่านกลับมาจากบรรยายที่หนึ่ง ก็เอากล่องของขวัญกลับมาด้วย ท่านบอกว่า เกรงใจชาวบ้านที่มอบน้ำใจให้ จะไม่รับเดี๋ยวชาวบ้านคิดว่าเรารังเกียจน้ำใจของเขา เมื่อแกะในกล่องพบผ้าสะระบันเก่าๆผืนหนึ่ง เมื่อยกผ้าสะระบันออก กลับพบซองเงินอยู่ในนั้น เป็นไปได้ว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นอาจเตรียมซองเงินไว้ เมื่อมีใครคนใดคนหนึ่งบอกว่า ท่านไม่รับของขวัญ ก็เลยรีบหากล่องหาของใส่กล่องแล้วสอดซองเงินก็เป็นได้ ท่านยิ้มแล้วบอกว่า ชาวบ้านคงอยากให้ซองนี้มาก ไม่รู้จะทำประการใดก็เลยห่อเป็นของขวัญ ”

ดลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ ท่านเป็นบุคคลที่อคลาต ต้องการนำอุมมะฮฺสู่อะกีดะฮฺที่ถูกต้องตามแบบอิสสระละฟุศศอลิฮฺ ต่อต้านบิดอะฮฺ และคуроฟาต ”

อับดุลฆอนิย์ กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับความอคลาตของท่านว่า “ ลักษณะเฉพาะของท่านที่โดดเด่น คือ เป็นบุคคลที่เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความกล้าหาญ และยืนหยัดกับความจริงในงานอะฮฺวะฮฺ แม้ในสถานการณ์เช่นใดก็ตาม มีความนอบน้อมสมถะ และถ่อมตนเมื่อคบค้าสมาคมกับผู้อื่น ”

เป้าหมายหลักในงานอะฮฺวะฮฺของท่าน คือ การเชิญชวนผู้คนกลับสู่แนวทางที่ถูกต้องของอิสลามที่ท่านเราะฮฺลุล ฎ็อบฎิบัติและเป็นแนวทางให้กับประชาชาติของท่าน ซึ่งท่านเราะฮฺลุล ฎ็อบได้กล่าวไว้ว่า

1 (())

¹ บันทึกโดย al-Bukha>ri@ 2000 : 2652 , 3651 , 6429 , 6658 .

ความว่า : *มนุษย์ที่ดีที่สุด คือ (มนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ใน) ศตวรรษ
ของฉัน แล้วบรรดาผู้ที่ต่อจากเขา (ศตวรรษต่อจากนั้น) แล้ว
บรรดาผู้ที่ต่อจากเขา (ศตวรรษต่อจากนั้น) ”*

อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “จุดยืนการ
ทำงานของท่านก็เพื่อจะคะวะฮ์ผู้คนสู่อิสลามที่ถูกต้องตามอัลกุรอานและหะดีษ เคยมีคนถาม
ความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับเรื่องคะวะฮ์ ท่านบอกว่า จุดประสงค์งานคะวะฮ์ของท่านมิใช่
เพียงเพื่อชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เพื่อเป็นการแผ่ขยายอิสลามทั่วทุกมุมโลก”

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับเป้าหมายงาน
คะวะฮ์ของท่านว่า “นโยบายการคะวะฮ์ของท่าน คือ การแก้ปัญหาสภาพความเป็นอยู่ของ
สังคมมุสลิม โดยการทำให้บริสุทธิในด้านอะกีดะฮ์และอิบาดะฮ์ ซึ่งเวลาที่สมัยนั้นยังไม่มีปัญหา
เรื่องความมั่นคง ความสันติภาพเหมือนกับสมัยนี้ หน้าที่ของท่านจึงเป็นการเรียกร้องเชิญชวนสู่
การปรับปรุงตนเองและสังคมรอบข้างในอยู่ในกรอบของสุนนะฮ์เราะฮ์สุล ”

4.4.2 การคะวะฮ์โดยยึดหลักการอธิบายอัลกุรอานและอัลหะดีษ

รูปแบบการคะวะฮ์ของท่านนั้น เริ่มต้นด้วยอัลกุรอาน และมีหะดีษมา
อธิบายอัลกุรอานนั้น โดยท่านนำเอาทัศนะของอุลามาอุมออธิบายประกอบเนื้อหานั้น ซึ่งการ
สอนของท่านยังยึดมัศฮับอัชชาฟีอี๊ย ยกเว้นหากมีทัศนะของมัศฮับใดที่ถูกต้องชัดเจนกว่า ท่าน
ก็นำเสนอทัศนะนั้น แต่ก็ให้ลูกศิษย์วิเคราะห์ด้วยตัวเองว่าจะยึดทัศนะใด

อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “รูปแบบงาน
คะวะฮ์ด้านตัฟซีร์ ท่านจะใช้ตัฟซีร์ของเศาะหาบะฮ์และคำกล่าวของพวกเขา หลังจากนั้นก็
เป็นตัฟซีร์ของตาบิอิน ตามลำดับ ส่วนรูปแบบงานคะวะฮ์ด้านหะดีษนั้นท่านจะยึดหะดีษทั้ง
หก โดยเฉพาะบุคอรี๊ยและมุสลิมเป็นหลัก”

อับดุลฆอนิ๊ย กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับงาน
คะวะฮ์ด้านตัฟซีร์ของท่านว่า “ท่านอธิบายตัฟซีร์ตามอุลามาอุมอตะบิรีน โดยยึด
อัลกุรอานเป็นหลัก และเอาคำกล่าวของเศาะหาบะฮ์ บรรดานักอธิบายตามด้วยการอธิบาย
ลักษณะการเป็นอยู่ของชนร่วมสมัย หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน”

ตัวอย่างการสอนของท่านซึ่งเน้นการอธิบายอัลกุรอานและหะดีษเป็นหลัก ในการบรรยายครั้งหนึ่ง (ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 23 ตุลาคม 2534) ของท่านว่า “ ก่อนอื่นเราคูภาพรวมความเป็นอยู่ของคนมุสลิมต่อคำกล่าวอิสติอาซะฮฺ คือ คำว่า

“ ”

ความว่า “ *ฉันขอความคุ้มครองจากอัลลอฮฺ (ให้ปลอดภัยจาก)
ชัยฏอนที่ถูกขว้าง ”*

ซึ่งคำกล่าวนี้เป็นที่นิยมในบรรดาอุลามาอฺและมุสลิมทั่วไป นอกจากคำกล่าวนี้แล้ว อิหม่ามอิบนุกะษีร ยังมีคำกล่าวอิสติอาซะฮฺอีกประโยคหนึ่งคือ

“ ”

ความว่า “ *ฉันขอความคุ้มครองจากอัลลอฮฺ ผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรง
รอบรู้ (ให้ปลอดภัยจาก) ชัยฏอนที่ถูกขว้าง ”*

ซึ่งประโยคดังกล่าว มีหะดีษจากท่านเราะสูล ﷺ บอกล่าวไว้ นอกจากนี้ ประโยคอิสติอาซะฮฺก็มีหลากหลายมากกว่านี้

ความหมายคือ ขอความคุ้มครองจากอัลลอฮฺให้ปลอดภัยจากความเลวร้ายของสิ่งถูกสร้าง ไม่ว่าจะเป็นญิน มนุษย์ หรือสัตว์ สิ่งชั่วร้ายเหล่านี้ทั้งหมดนี้ ในอิสลามเรียกว่า “ชัยฏอน”

ชัยฏอน คือ สิ่งถูกสร้างของอัลลอฮฺที่มีความชั่วร้าย มิใช่ตัวของเขาเท่านั้นที่ชั่วร้าย และเขายังทำร้ายหรือแพร่ความชั่วร้ายสู่ผู้อื่นด้วย บางครั้ง เมื่อกล่าวคำว่า ชัยฏอน เรามักนึกถึง ชนิดของญินเป็นลำดับแรก โดยลืมไปว่า ชัยฏอนรวมถึงมนุษย์และสัตว์ด้วย

อัลกุรอานที่กล่าวเกี่ยวกับชัยฏอนจากญินและมนุษย์ คือ สูเราะฮฺ อันนาซ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝١ مَلِكِ النَّاسِ ۝٢ إِلَهِ النَّاسِ ۝٣ مِنْ شَرِّ
الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝٤ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝٥ مِنَ
الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝٦ ﴾

(6-1 :)

ความว่า “ จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ข้าพระองค์ขอความ
คุ้มครองต่อพระเจ้าแห่งมนุษยชาติ พระราชาแห่งมนุษยชาติ พระ
เป็นเจ้าแห่งมนุษยชาติ ให้พ้นจากความชั่วของผู้กระซิบ
กระซิบที่ลอบล่อ ที่กระซิบกระซาบในหัวอกของมนุษย์ จาก
หมู่ญินและมนุษย์”

(อันนาส : 1 – 6)

ผู้ที่ล่อลวงมนุษย์จึงประกอบไปด้วย ญินและมนุษย์ด้วยกันเอง ในอัลกุรอาน
ทำให้เราเห็นภาพว่า ชัยฏอนที่ก่อแค้นและล่อลวงมนุษย์ได้ตลอดเวลา มีชื่อ ว่า อัลคอนนาส
ญินใดที่ชอบล่อลวงมนุษย์ เรียกว่า อัลคอนนาส มนุษย์คนใดที่ชอบล่อลวงมนุษย์ด้วยกัน ก็
เรียกว่า อัลคอนนาส เหมือนกัน

ชัยฏอนคือมัจจุทของอัลลอฮ์ที่เลือกทางเดินที่ชั่วร้าย และก่อแค้นล่อลวงคน
อื่น จึงประกอบด้วยญินและมนุษย์ ยกเว้น สัตว์นั้น จะมีเฉพาะที่อัลลอฮ์ให้ลักษณะนิสัยชั่วร้าย
อยู่แล้ว... แต่อิสลามได้สอนว่า เมื่อใครในหมู่ญินและมนุษย์มาล่อลวงหรือทำร้าย ก็จงให้อภัย
หรือตอบแทนสิ่งที่ดีกว่า ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ۝١١١ وَإِنَّمَا
يَنْزَعُنَاكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝١١٢ ﴾

(200 – 199 :)

ความว่า “เจ้า (มุฮัมมัด) จงยึดถือไว้ซึ่งการอภัยและจงใช้ให้
กระทำสิ่งที่ชอบ และจงพินหลังให้แก่ผู้โง่เขลาทั้งหลายเถิด
และหากมีการยั่วยุใด ๆ จากชัยฏอนกำลังยั่วเจ้าอยู่ ก็จงขอความ

คุ้มครองต่ออัลลอฮ์เถิด แท้จริงพระองค์เป็นผู้ทรงไต่ถาม ผู้ทรงรอบรู้”

(อัลอะอฺรอฟ : 199-200)

และอัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับกับตอบแทนสิ่งที่ดีแก่คนที่ทำชั่วไว้ในอัล
 กุรอานว่า

﴿ اَدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةِ حٰنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطٰنِ ﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ ﴾

(98 – 96 :)

ความว่า “เจ้าจงปราบความชั่วด้วยสิ่งที่ดียิ่ง เราผู้ดียิ่งในสิ่งที่พวกเขา กล่าวหา และจงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ข้าแต่พระเจ้าของข้า พระองค์ ข้าพระองค์ขอความคุ้มครองต่อพระองค์ให้พ้นจากเสียงกระซิบกระซาบของชัยฏอน และข้าพระองค์ขอความคุ้มครองต่อพระองค์ ข้าแต่พระเจ้าของข้าพระองค์ ให้พ้นจากการที่พวกมันจะนำความชั่วร้ายมาสู่ข้าพระองค์”

(อัลมูมีนูน : 96-98)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานอีกว่า

﴿ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اَدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَاِلٰى حَمِيْمٍ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلْقِنَهَا اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَمَا يُلْقِنَهَا اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٣٦﴾ ﴾

(36 – 34 :)

ความว่า “และความดีและความชั่วนั้นหาเท่าเทียมกันไม่ เจ้าจงขับไล่ (ความชั่ว) ด้วยสิ่งที่มันดีกว่า แล้วเมื่อนั้นผู้ที่ระหวางเจ้ากับระหวางเขาเคยเป็นอริกันก็จะกลับกลายเป็นเยี่ยงมิตรที่สนิท

กัน และไม่มีผู้ใดได้รับมัน (คุณธรรมดังกล่าว) นอกจากบรรดาผู้
อดทน และจะไม่มีผู้ใดได้รับมัน นอกจากผู้ที่มีโชคลากอันใหญ่
หลวง และหากว่าการุญแด่ใดๆ จากชัยฏอนมาย့်้วยเจ้าเข้า ก็จึง
ขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮ์เถิด แท้จริงพระองค์เป็นผู้ทรงไต่ยืน
ผู้ทรงรอบรู้”

(ฟูตศิลัต : 34-36)

ทั้งสามอายะฮ์ชี้ให้เห็นว่า ทั้งญินและมนุษย์ต่างสามารถเป็นชัยฏอนได้
ซึ่งอิบนุกะษีรได้ตะอ์ลิกว่า “นี่คืออายะฮ์อัลกุรอานทั้งสามแห่ง ไม่มีแห่งที่สี่อีกแล้ว ที่อัลลอฮ์
ตะอาลาได้สั่งให้ทำดีต่อศัตรูของมนุษย์ เพื่อสามารถทำให้เขากลับมาเป็นคนดีตามสัญญาตญาณ
เดิม เป็นเพื่อนแท้ของเราอีกครั้ง ในขณะที่อัลลอฮ์ให้มนุษย์ขอความคุ้มครองจากพระองค์ให้
ปลอดภัยจากชัยฏอน ซึ่งเราไม่มีความสามารถอีกแล้ว ยกเว้นขอความคุ้มครองจากพระองค์
เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แต่ชัยฏอนญินจะไม่รับความดีของคนอื่น และไม่ทำสิ่งใดยกเว้นทำ
ให้มนุษย์เกิดความเสื่อมเสีย ด้วยเหตุที่ว่าต้นตระกูลของพวกเขา คือ อิบลิส กับต้นตระกูลของ
มนุษย์ คือ นบี อาดัม ได้ก่อสงครามระหว่างกันมาแล้ว ”

หากเขาเป็นศัตรูของเรา เมื่อเราทำดี อินชาอัลลอฮ์ เขาก็อาจเป็นเพื่อนที่ดีได้
เพราะมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เวลาหนึ่งอาจเป็นชัยฏอน อีกเวลาหนึ่งเขาอาจกลับมา
เป็นมนุษย์ที่ดีก็ได้ ดังนั้น หากใครทำชั่วทำไม่ดีกับเรา อย่าตอบแทนเขาด้วยสิ่งชั่ว แต่จงทำดี
กับเขา อีกทั้งหาหนทางที่ดีที่สุดในการตอบแทนให้กับเขา

เป็นที่น่าสังเกตสำหรับเราว่า ในหมู่พวกเราที่ทำความชั่ว เมื่อเรากล่าวว่า เขา
เป็นคนชั่วก็ยอมโกรธ เพราะในตัวมนุษย์ไม่มีใครต้องการความชั่ว ในก้นบึ้งของหัวใจมนุษย์
ทุกคนต่างต้องการความดี แต่บางครั้งสิ่งที่เขากระทำเขาก็กับมโนภาพว่าเป็นสิ่งดีจึงกระทำ
นั่นเอง ตัวอย่างเช่น คนที่ไล่กางเกงยีนส์ขาดๆแห่วงๆนั้น เขาสร้างภาพขึ้นเองว่า เท่ๆ คูดี
ทันสมัย เขาจึงไล่

ธรรมชาติของมนุษย์ต่างต้องการความดี เพราะเป็นธรรมชาติที่อัลลอฮ์ ﷻ ให้
มาแต่ดั้งเดิม

﴿ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ﴾

(30 :)

ความว่า “ (เป็น) ธรรมชาติของอัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์ทรงสร้าง
มนุษย์ขึ้นมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างของอัลลอฮ์ ”

(อีรรัม : 30)

ซึ่งก่อนที่เขาจะถือกำเนิดขึ้นมาในท้องมนุษย์ อัลลอฮ์ก็ถามแล้วว่า ใครคือ
พระเจ้า พี่ตเราะฮ์ของเขาก็รู้อยู่แล้วว่า อัลลอฮ์คือ ผู้สร้าง

﴿ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ فَالْوَالِيٰٓ سَٰهِدُنَا ﴾

(172 :)

ความว่า “ ข้ามิใช่พระเจ้าของพวกเจ้าดอกหรือ พวกเขากล่าวว่า
ใช่ขอรับ พวกข้าพระองค์ขอยืนยัน ”

(อัลอะอรอฟ : 172)

ส่วนการทำชั่วของเขาด้วยเหตุและสถานการณ์บางอย่าง ดังนั้น เมื่อเขาทำ
ความชั่วแล้วเราตอบแทนด้วยความดี แน่نون อินชาอัลลอฮ์ เขาต้องกลับมาสู่หนทางแห่ง
ความดีด้วยความดีของเรา

มีบางคนที่ไม่เข้าใจศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง เมื่อใครทำชั่วหรือไม่ดีกับเขาก็
เกิดความเคียดแค้น เช่น มีคนขโมยจักรยาน ก็ไปขอให้โตะะครูดุอาอ์ให้คนขโมยถูกฆ่าตาย
ทำไมเราไม่ขอดุอาอ์จากอัลลอฮ์ตะอาลาให้เปิดใจให้เขารับความดี เพื่อว่าวันนี้เขาขโมยจักรยาน
เราไป วันพรุ่งนี้เขาบริจาครถยนต์เพื่อแนวทางของอัลลอฮ์ อินชาอัลลอฮ์ด้วยแนวทางที่อัลลอ
ฮ์ได้ชี้แนะแก่พวกเรานี้สามารถทำให้คนทำชั่วกลับใจได้ไม่วันใดก็วันหนึ่ง

ยกเว้นชัยฏอนญินนั้น แม้เราจะทำดีแค่ไหน แต่ส่วนใหญ่ไม่กลับใจ อีกทั้งใช้
ความพยายามและเทคนิคมากมายเพื่อให้มนุษย์หลงทางด้วย ไม่ว่าจะมนุษย์จะจับไล่ด้วยวิธีไหนก็
มักไม่ค่อยสำเร็จ ยกเว้นด้วยการขอความคุ้มครองจากอัลลอฮ์ตะอาลา คือ กล่าว อีสติอาซะฮ์
ซึ่งมนุษย์เรามากลี้มเสมอว่า นปีอาดัมต้นตระกูลมนุษย์ของเราเคยถูกอิบลิสหลอกมาแล้ว ขณะ
อยู่ในสวนสวรรค์หรือบางทีศนะว่าในสถานที่ๆสวยงามเป็นที่เฉพาะของนปีอาดัม

แน่นอนชัยฏอนเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งสำหรับคนมุมนิน ดังที่อัลลอฮฺﷻ ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ يَبْنِي ۡءَادَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمْ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَآتِهِمَا ۗ إِنَّهُ يَرِنُّكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ۗ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ ﴾

(27 :)

ความว่า “ ลูกหลานของอาดัมเอ๋ย จงอย่าให้ชัยฏอนหลอกหลวงพวกเจ้า เช่นเดียวกับที่มันได้ให้พ่อแม่ของพวกเจ้าออกจากสวนสวรรค์มาแล้ว โดยที่มันได้ถอดเครื่องนุ่งห่มของเจ้าทั้งสองออก เพื่อที่จะให้เจ้าทั้งสองเห็นสิ่งที่น่าละอายของเจ้าทั้งสอง แท้จริงทั้งมันและเผ่าพันธุ์ของมันมองเห็นพวกเจ้า โดยที่พวกเจ้าไม่เห็นพวกมัน แท้จริงเราได้ให้บรรดาชัยฏอนเป็นเพื่อนกับบรรดาผู้ที่ไม่ศรัทธา ”

(อัลอะฮฺรอฟ : 27)

อัลลอฮฺﷻ ได้กล่าวไว้อีกในอัลกุรอานว่า

﴿ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۗ إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنَ الْأَصْحَابِ السَّعِيرِينَ ﴿٦﴾ ﴾

(6 :)

ความว่า “ แท้จริง มารชัยฏอนนั้นเป็นศัตรูกับพวกเจ้า ดังนั้น พวกเจ้าจงถือว่ามันเป็นศัตรู แท้จริง มันเรียกร่องพลพรรคของมัน เพื่อให้พวกมันเป็นสหายแห่งไฟลุกโชติช่วง ”

(ฟาฏีร : 6)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้บอกแก่คนมุมนินว่า ชัยฏอนนั้นเป็นศัตรูของคนมุมนิน ดังนั้น จงทำให้เขาเป็นศัตรูอย่าคบเป็นมิตรอีก ไม่ว่าชัยฏอนนี้จะเป็นญินหรือมนุษย์ก็ตาม เพราะเขาจะชักชวนไปสู่รกซึ่งร้อนระอุ

﴿ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ

﴿ بَدَأَ ۝﴾

(50 :)

ความว่า “ แล้วพวกเจ้าจะยึดเอามันและวงศ์วานของมัน เป็นผู้คุ้มครองอื่นจากข้ากระนั้นหรือ ทั้งๆที่พวกมันเป็นศัตรูกับพวกเจ้า มันช่างชั่วช้าแท้ๆในการแลกเปลี่ยนสำหรับพวกอธรรม”

(อัลอะฮ์ฟี : 50)

ในอายะฮ์นี้อัลลอฮ์ได้ตั้งคำถามเพื่อเป็นคำตอบปฏิเสธ ให้รู้ว่า คนมุมนินไม่ควรนำชัยฏอนและลูกหลานของมันเป็นเพื่อนสนิทมิตรสหาย หรือยอมก้มหัวให้ เพราะสิ่งที่เขากระทำกับมนุษย์คือการเป็นศัตรูต่อกัน เป็นการชั่วช้าอย่างยิ่งที่เราเนาเอาชัยฏอนและลูกหลานของมันเป็นวลีย์ของเรา ในขณะที่อัลลอฮ์บอกแล้วว่า วลัย์สำหรับคนมุมนิน คืออัลลอฮ์ ﷻ เราะฮ์มุล ๕ และคนมุมนินด้วยกัน นอกจากเป็นการชั่วช้าแล้ว ยังเป็นการไม่ยุติธรรมด้วยที่เอาชัยฏอนเป็นเพื่อนสนิทแล้วถืออัลลอฮ์เป็นศัตรู เพราะสลับเปลี่ยนตำแหน่งกัน

จริงๆแล้วอิบลิสได้สวดสาบานต่อนบีอาดัมแต่หาได้พูดความจริงไม่ แม้แต่นบีอาดัม สิ่งถูกสร้างที่อัลลอฮ์ ﷻ สร้างด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ อิบลิสยังกล้าโกหกได้ ดังนั้น อิบนุกะษีร์จึงตะอ์ลิกว่า “ หากนบีอาดัมซึ่งเป็นสิ่งถูกสร้างที่สวยงามที่สุดที่อัลลอฮ์ทรงสร้างด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ อิบลิสยังกล้าสาบดสาบานด้วยคำพูดปดมดเท็จ นับประสาอะไรหากการคบค้าสมาคมระหว่างมนุษย์เรากับลูกหลานอิบลิสคือชัยฏอน มันย่อมโกหกมดเท็จเป็นแน่แท้ อายะฮ์ที่แสดงถึงการมดเท็จของอิบลิส อิบนุกะษีร์ได้อ้างถึงอายะฮ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้ว่า

﴿ وَقَسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ۝﴾

(21 :)

ความว่า “ และมันได้สาบานแก่ทั้งสองนั้นว่า แท้จริง ฉันอยู่ในพวกที่แนะนำท่านทั้งสอง ”

(อัลอะอฺรอฟ : 21)

อิบลีสหรือชัยฏอนไม่ได้มาบอกว่า ฉันชวนเธอไปทำความชั่ว แต่บอกว่า ฉันชวนเธอทำความดี เป็นผู้แนะนำเธอให้ระวังตัวไม่หลงทาง คือ มาในรูปผู้ให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษา เมื่อไม่มีใครเชื่อ มันก็ยอมที่จะสบถสาบานแม้ต้องสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮ์ก็ตาม แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่าสิ่งใดถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เพราะคนโกหกก็สาบาน คนพูดจริงก็สาบาน หลักประกันสำหรับคนมุอฺมิน คือ อัลกุรอาน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ ذِكْرُكَ الْكِتَابِ لَا رَبِّبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾

(2 :)

ความว่า “ คัมภีร์นี้ ไม่มีความสงสัยใดๆ ในนั้น เป็นคำแนะนำสำหรับบรรดาผู้ยำเกรงเท่านั้น ”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 2)

4.4.3 การยอมรับหรือปฏิเสธทัศนะของอุลามายะฮ์

อาจมีข้อกลางแคลงใจสำหรับบางคนว่า ท่านยอมรับหรือปฏิเสธทัศนะของอุลามายะฮ์ อันเนื่องมาจากมีข้อแคลงใจว่า ท่านยึดมัซฮับทั้งสี่หรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยขอนำคำกล่าวของท่านที่ได้บรรยายครั้งหนึ่งเมื่อท่านอธิบายหลักสูตรตัฟซีร(ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 25/3/1411ฮ) ว่า “เป็นคำกล่าวที่ไม่ถูกต้อง ที่มีคนกล่าวว่า คนสมัยนี้(ที่ทำการสอนอยู่) มีเป้าประสงค์จะต่อต้านอุลามายะฮ์เก่าแก่สมัยก่อน หากจุดประสงค์หลัก (การสอนที่มีเจตนาตัดสะฟูกุสุฟีคติน) แล้ว กลับพบว่า ผมไม่ได้ต่อต้านอุลามายะฮ์เก่าแก่อย่างแน่นอน แต่เป็นการสนับสนุนและนำเสนอผลงาน อีกทั้งให้เกียรติอุลามายะฮ์เก่าแก่ต่างหาก” ซึ่งสิ่งที่ท่านพูดถึงคำว่าอุลามายะฮ์เก่าแก่ คือ การสอนตัฟซีร โดยยึดหลักจากหนังสือตัฟซีรของอิหม่ามอิบนุกะษีรซึ่งเป็นอุลามายะฮ์อัครมุตะกอดิหมิน ท่านกล่าวเพิ่มเติมเมื่ออธิบายหลักสูตรหะดีษว่า “จากสุนันลิตตะฮะฮ์นี่จะเป็นหลักสูตรสำหรับการสอนที่มีเจตนาตัดสะฟูกุสุฟีคติน ซึ่งผมจะเลือกหะดีษที่ดูเหมาะสม

สำหรับเนื้อหาที่จะสอน โดยเฉพาะหะดีษมุตตะพะกุนอะลัยสุ อะไรคือหะดีษมุตตะพะกุนอะลัยสุ คือ หะดีษที่มีการนำเสนอตัวบทหะดีษที่เหมือนกันระหว่างเศาะหีหุอัลบุคอรีฮ์และเศาะหีหุมุสลิม ซึ่งอุลามาอฺได้สอนเราว่า หากหะดีษนั้นมีการบันทึกไว้ในเศาะหีหุอัลบุคอรีฮ์และเศาะหีหุมุสลิม นั้นเป็นนัส(หลักฐาน)ที่เศาะหีหุที่สุตรงลงมาจากอัลกุรอาน นี่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของอุลามาอฺในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอิสลาม ดังนั้น บากฎิล (ไม่เป็นที่ยอมรับ) หากใครคนใดกล่าวว่า เขาจะยึดอัลกุรอานและหะดีษโดยไม่ยึดอุลามาอฺ หากจะกล่าวอย่างเดียวกันได้ แต่ในความเป็นจริงย่อมไม่ได้แน่นอน เพราะหะดีษเองยังต้องใช้ความพยายามและความมุ่งมั่นตั้งใจของอุลามาอฺ”

กรณีการยึดมัสฮับ เป็นที่แน่นอนหากฟังเนื้อหาบรรยายของท่านนั้น ท่านเน้นทัศนะของมัสฮับอัชชาฟีฮ์ ดังการบรรยายของท่านครั้งหนึ่ง (ญีฮาด เบ็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 25/3/1411ฮ) ว่า “เพื่อจะให้เกียรติกับหนังสือสมัยก่อน ดังนั้นการตีพิมพ์ซูเราะฮ์จึงจะใช้หนังสือตีพิมพ์ของอิบนุกะษีร เพราะอิมามอิบนุกะษีรมีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 8 แห่งฮิจเราะฮ์ศักราชเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 774 เป็นหนึ่งในอุลามาอฺเก่าแก่ ซึ่งเป็นอุลามาอฺที่มุตตะบ์ในมัสฮับชาฟีฮ์ของเรา ซึ่งหนังสือตีพิมพ์อัลกุรอานอัลอะซิม ของท่านนั้น ไม่เป็นที่รู้จักในชื่อหนังสือ แต่นิยมเรียกว่า ตีพิมพ์อิบนุกะษีร แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของตัวท่าน หนังสือตีพิมพ์ของท่านมุตตะบ์ ซึ่งอุลามาอฺทุกมัสฮับต่างก็ใช้ตีพิมพ์ของท่านอ้างอิง (รูญู) เกือบทั้งสิ้น ”

นอกจากนี้ให้เกียรติอุลามาอฺมัสฮับอัชชาฟีฮ์ที่เก่าแก่และเป็นที่ยอมรับแล้ว ท่านยังให้เกียรติอุลามาอฺปิดตานีทั้งรุ่นเก่าแก่และรุ่นใหม่ด้วย ท่านกล่าวในการบรรยายต่อเนื่อง (ญีฮาด เบ็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 25/3/1411ฮ) ว่า “...นี่เป็นเหตุผลหลักที่มัจลิสตะฟีกกุสุเลือกตีพิมพ์อิบนุกะษีร เพื่อนำเสนอในหมู่พวกเรา อันดับแรกเพื่อเป็นการให้เกียรติอุลามาอฺเก่าแก่ อันดับสอง เพื่อเจริญรอยตามอุลามาอฺปิดตานีของเรา เช่น เซกดาอุด ฟาฏอนีย์ ซึ่งท่านได้แปลหนังสืออาหรับเป็นมลายูเป็นที่แพร่หลายโดยทั่วไปและมีคุณค่าอย่างยิ่ง เช่น หนังสือ มันะฮ์สุ อัลมูศ็อลลีฮ์ ซึ่งแพร่หลายในเอเชียอาคเนย์ แม้ใช้ภาษาในสมัยของท่าน เป็นการแปลทีละตัวด้วยเหตุนี้ ผมจึงขอแปลและเรียบเรียงตีพิมพ์ของอิบนุกะษีรตามซูเราะฮ์ที่ได้เลือกไว้เท่าที่มีความสามารถ เนื่องจากเห็นว่า ยังไม่มีใครแปลตีพิมพ์ของท่านเลย ...”

สำหรับการยอมรับหรือปฏิเสธทัศนะอุลามาอฺนั้น ผู้วิจัยพบว่า ท่านให้เกียรติทัศนะของอิหม่ามอัชชาฟีฮ์เป็นหลัก แต่หากมีทัศนะใดในมัสฮับอื่นที่อรรถะฮ์กว่า ท่านก็

นำเสนอทัศนะและกล่าวว่า สำหรับท่านแล้วทัศนะนี้ถูกต้องที่สุด แต่ลูกศิษย์ท่านจะยึดทัศนะใดนั้นท่านไม่ได้ชี้ชัดให้เห็นด้วยกับท่านแต่อย่างใด ท่านยังคงให้สิทธิในการตัดสินของแต่ละคน ดังการบรรยายของท่านครั้งหนึ่งเกี่ยวกับการอ่านคฺุอาอฺก่อนเข้าห้องน้ํา (ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 9/8/2541) ว่า “...เป็นข้อสังเกตว่า จากหะดีษที่กล่าวว่า “เมื่อเข้าห้องสุขา” หากเราลืมอ่านคฺุอาอฺขณะอยู่ในห้องสุขาแล้ว ทัศนะของญุมฮูรฺอุลามาอฺ คือให้อ่านคฺุอาอฺในใจขณะอยู่ในห้องสุขา แต่มีทัศนะจากอิมามมาลิก ว่า หะดีษกล่าวว่า “ เมื่อเข้าห้องสุขา” หมายความว่า การอ่านก็เมื่อเข้าห้องสุขาเรียบร้อยแล้ว เพราะห้องสุขามีได้้นะญิซทั้งหมด ยกเว้นที่ถ่ายทุกข์เท่านั้นที่เป็นนะญิซ ดังนั้น ก็สามารถอ่านด้วยลิ้นได้ ไม่ถึงขั้นต้องอ่านในใจ เพราะการอ่านด้วยใจถือว่าเป็นเนียตมิใช่การอ่าน ...คนที่เป็นตัวตั้งตัวตีเรื่องการดูแลรักษาบ้านและห้องน้ําห้องสุขาให้สะอาดปลอดจากนะญิซอยู่เสมอ คือ อิมามมาลิก ดังนั้นในทัศนะของท่านนั้น การอ่านคฺุอาอฺในห้องน้ําก็ถือว่ากระทำได้ นี่เป็นทัศนะของอิมามมาลิก มิใช่ทัศนะของวะฮาบียฺ์ ดังที่หลายคนอ้างกัน เพราะท่านอิมามมาลิกก็เป็นหนึ่งในมัศฮับทั้งสี่ และทัศนะนี้สอดคล้องกับหะดีษท่านเราะสูล ﷺ แต่การปฏิบัติของเรานั้น เป็นสิทธิของแต่ละคนจะยึดทัศนะใด...”

เป็นการเพียงพอที่ผู้วิจัยสรุปว่า ท่านยึดอัลกุรอานและหะดีษเป็นหลักในการสอนของท่าน โดยที่ท่านนำเสนอทัศนะของเศาะหาบะฮฺ อัดดาบิอิน อัดบาอฺอัดดาบิอิน อีกทั้งทัศนะของอุลามาอฺมุตะก๊อติคิมูน และมุตะอัคกีรูน โดยท่านสรุปจากทัศนะทั้งหมดและนำเสนอทัศนะของท่านที่สอดคล้องกับอัลกุรอานและหะดีษ หากแต่ผู้ฟังจะเลือกทัศนะใดท่านไม่เจาะจงเป็นการเฉพาะ แต่ให้สิทธิแต่ละคนพินิจพิจารณา ซึ่งสอดคล้องกับที่ คอดีเยาะห์ ยะหฺริ่ง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านไม่ให้หลับหูหลับตาเชื่อในสิ่งที่ท่านพูดหรือสอน แต่ท่านสอนให้รู้จักคิดว่าสิ่งใดถูกต้อง หรือสิ่งใดที่ผิด... ท่านเน้นให้รู้จักคิดวิเคราะห์ ทำให้เกิดความเข้าใจ เกิดความคิด...”

4.4.4 การใช้วิทยปัญญาและจิตวิทยาในงานอะวะฮฺ

ในงานอะวะฮฺของท่านนั้น เป็นที่รู้จักว่าท่านเป็นคนที่พูดจาตรงไปตรงมา ซึ่งความชัดเจนตรงนี้สำหรับการสอนในเรื่องบิอะฮฺของท่านนั้น เนื่องจากเป็นสิ่งที่คู่กับอามัลลิบาอะฮฺ หากแต่เรื่องคิลาฟิยะฮฺท่านมักใช้จิตวิทยาในการเข้าหากลุ่มเป้าหมาย อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ ,4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านอาจไม่เจาะลึกเรื่องคิลาฟิยะฮฺมากนัก และถ้าเป็นเรื่องอะกิยะฮฺท่านก็ยังยื่นหยัดที่จะอะวะฮฺผู้คนสู่หลักศรัทธาที่ถูกต้อง หากสิ่งใดเป็น

บิตอะฮ์ซ่านก็จะบอกอย่างชัดเจน ไม่อ้อมค้อม เห็นว่า งานอะฮ์ซ่านของท่านที่มักอะฮ์ซ่านประสบความสำเร็จมากกว่าที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั่นคือการมองเรื่องอะฮ์ซ่านทั่วไป หากเป็นเรื่องการเปิดโรงเรียน ผมคิดว่าท่านทำได้สำเร็จมากกว่า ในการสร้างบุคลากรรุ่นใหม่ที่จะเข้าใจอิสลามอย่างแท้จริง อยู่ในบรรยากาศการศรัทธาอิสลามมีอะฮ์ซ่านเป็นหลัก”

ปะอียะฮ์ อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับจิตวิทยาในงานอะฮ์ซ่านของท่านว่า “เป็นคนที่เคารพผู้ใหญ่และให้เกียรติผู้อาวุโสมาก ถึงแม้ว่าท่านจะมีการศึกษาสูง... แต่ท่านก็ให้เกียรติผู้ใหญ่ ไม่ถือตัว ไม่มีการยกตนข่มท่าน สามารถเข้าหาท่านได้ง่าย คนทั่วไปมักเป็นที่รู้จักว่า ท่านเป็นคนที่ไม่ถือตัว เข้ากับคนอื่นได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็บบุคคลระดับใดก็ตาม ท่านเป็นคนที่มีความรู้สูงในการเข้าหากลุ่มเป้าหมายที่จะทำการอะฮ์ซ่าน ท่านรู้ว่า ถ้ากับบุคคลนี้ต้องวางตัวอย่างไร ถ้ากับอีกบุคคลหนึ่งต้องวางตัวอีกแบบหนึ่ง”

อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ การอะฮ์ซ่านของท่านเป็นการใช้ความดีเข้าหาผู้คน เป็นหนึ่งในกลยุทธ์งานอะฮ์ซ่านที่ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ”

4.4.5 การมีมารยาท และเป็นตัวอย่างที่ดี

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าท่านเป็นคนที่ให้เกียรติผู้อาวุโส เมตตาผู้น้อย อีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีในทุกเรื่อง ซึ่งมารยาทและการเป็นตัวอย่างที่ดีของท่านมีส่วนสำคัญทำให้งานอะฮ์ซ่านของท่านประสบความสำเร็จอย่างงดงาม

ประการสำคัญที่เป็นที่ประทับใจของบุคคลทั่วไปและลูกศิษย์คือ การยื่นหยัดกล้าเผชิญหน้ากับความจริงไม่ว่าสถานการณ์ใดก็ตาม อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ยื่นหยัดกับสังฆกรรม ไม่ว่าในเวลาใดสถานการณ์ใดก็ตาม ไม่เกรงกลัวใครนอกจากอัลลอฮ์”

นอกจากนี้ ท่านยังเป็นอุลามาอูที่สามารถเข้ากับบุคคลได้ทุกชนชั้น อีกทั้งใช้เวลาของท่านส่วนใหญ่เพื่ออุมมะฮ์ซ่านร่วม ซึ่งทุกคนสามารถเข้าหาท่านได้ทุกเวลา อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ ท่านเป็นคนที่ไม่ถือตัว หากจะเทียบกับท่านเป็นโต๊ะครูแล้ว ผมรู้สึกว่าคุณสามารถเข้าหากับกลุ่มชนทุกชนชั้นได้ง่าย เวลามีปัญหา ก็เข้าหาท่าน ไม่ต้องฝากใครพูดให้ การเข้าหาท่านก็เป็นกันเองแบบง่ายๆ ไม่พิธีพิถัน ไม่มาก

เรื่อง คือ เมื่อมีเรื่องอยากปรึกษา ก็เข้าไปบอกก็พูดคุยได้เลย การพูดคุยก็เป็นแบบเปิดอก ผมไม่อายที่จะปรึกษาทุกเรื่องกับท่าน ... เรื่องวัยรุ่น เรื่องความรัก พอคิดตอนที่ผมรู้จักกับท่านตอนนั้น ผมอายุประมาณ 22 ปี ยังเป็นวัยรุ่น แต่ก็สามารถเข้าหาท่านได้ปรึกษาท่านได้”

นุรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ การคะอะวะฮ์ของท่านที่อยู่ท่ามกลางประชาชนชาวบ้านในขณะที่ท่านเป็นนักวิชาการ การคลุกคลีอยู่กับชาวบ้านกินด้วยกัน นอนด้วยกัน ทำตัวคล้ายคลึงกับชาวบ้าน ทำให้ลูกศิษย์ของท่านในด้านหนึ่งก็ให้เกียรติและเกรงใจท่าน แต่อีกด้านหนึ่ง ลูกศิษย์ของท่านก็กล้าพูดคุยเปิดเผยกับท่านมาก กล้าที่จะนะซีฮัต (ตักเตือน) ท่านได้ ท่านเองก็เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถนะซีฮัตท่านโดยไม่ถือตัวแต่อย่างใด หรือจะกล่าวว่าคุณเป็นคนกันเอง ท่านชอบช่วยเหลือคนอื่น โดยเฉพาะนักศึกษาที่เรียนที่รียาด ที่อียิปต์หรืออื่นๆ ไปบ้านท่านก็ต้อนรับเป็นอย่างดี กินนอนที่บ้านท่านเลย... นักศึกษาที่เรียนต่างประเทศส่วนใหญ่ก็จะเช่าบ้านหลังเล็กๆ หรือห้องแคบๆ อยู่กับครอบครัวหรือเป็นส่วนตัว แต่ท่านเช่าบ้านหลังกว้างๆ ไว้เพื่อต้อนรับทุกคน นี่ก็ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดว่า จุดประสงค์ของท่านเป็นการเข้าถึงระดับรากหญ้า ท่านสามารถเจาะลึกถึงสภาพปัญหาความเป็นอยู่ ความเชื่อของชาวบ้านได้อย่างดีเยี่ยม ผมเอาท่านเป็นตัวอย่างในการเป็น Sha'biyah (คือการเข้าถึงประชาชน) ”

กล่าวได้ว่า ท่านเป็นเป็นตัวอย่างที่ดี เหมาะสมกับการเป็นอุลามาอฺ ดลวานะดาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับบุคลิกภาพของท่านว่า “ บุคลิกภาพของท่านนั้น สมบูรณ์พร้อม การเป็นอยู่ในชีวิตของท่านเปี่ยมไปด้วยการเป็นตัวอย่างที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย อามัลอิบาดะฮ์ แต่งด้วยชุดโตบตลอด สมบูรณ์พร้อมในการเป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นอุลามาอฺ เป็นคนที่ต้องการปฏิบัติตามสุนนะฮ์อย่างเคร่งครัดถ้าต้องการมีชีวิตแบบสุนนะฮ์” และกล่าวเพิ่มเติมว่า “ ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีในทุกๆ ด้าน ท่านพูดสิ่งใดก็จะทำสิ่งนั้น ไม่มีสิ่งใดที่ท่านพูดแล้วไม่ได้ปฏิบัติ นี่คุณลักษณะเด่นประการหนึ่งของท่าน ท่านมีบุคลิกของการเป็นโตะฮฺรุ ไม่ว่าการยืน การนั่ง การพูดคุย ก็จะมีรูปแบบของการเป็นโตะฮฺรุ เช่น ท่านจะไม่ไปรับประทานอาหารที่ร้านอาหารเด็ดขาด การไปทำงานที่วิทยาลัยอิสลามก็มีอาหารที่เตรียมมาจากบ้านใส่ปิ่นโต ถ้าไม่ได้เตรียมมาก็ให้เลขานุการของท่านคือ อูสตาสโก๊บบไปซื้อมา และท่านก็จะรับประทานอาหารในห้องทำงานของท่านเอง ”

มัสนัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ การคะอะวะฮ์ของท่านใช้รูปแบบการคะอะวะฮ์ฟริดิยะฮ์ (การคะอะวะฮ์รายบุคคล) กล่าวคือ บุคลิกภาพของท่าน

โดดเด่นในการดึงดูดผู้คนได้มาก ท่านมีอิทธิพลในการชักชวนผู้คนให้เข้าใจ และศึกษาอิสลาม ด้วยบุคลิกของท่านเอง บุคลิกของท่านเป็นบุคลิกการเป็นผู้นำมากกว่าเป็นผู้บริหาร เมื่อสิบห้า หรือยี่สิบปีที่แล้ว ผลผลิตของท่านมักจะถอดแบบท่านมาโดยส่วนมาก ”

สิ่งที่ทำให้งานคะอะฮ์ประสบผลสำเร็จอีกประการหนึ่ง คือ ท่านพูดสิ่งใด ท่านก็ปฏิบัติสิ่งนั้น ท่านจะไม่พูดจนกว่าจะปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมเสียก่อน กอริเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ เป็นคนที่รู้จักการวางตัว สิ่งที่ทำให้ท่านชนะใจคนทั่วไปได้ คือ ในอัลกุรอานอัลหะดีษกล่าวได้อย่างไร ท่านก็ปฏิบัติเช่นนั้น ท่านสอนลูกศิษย์อย่างไรก็สอนลูกตัวเองอย่างนั้น ไม่เข้าข้างใครเป็นพิเศษ เป็นบุคลิกที่โดดเด่นของท่านเป็นอย่างมาก ”

อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ การคะอะฮ์ของท่านส่วนใหญ่จะผ่านมารยาท การเป็นตัวอย่างที่ดีของท่าน โดยเฉพาะการเยี่ยมคนป่วย หรือคนแก่เท่านั้นท่านมักให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ด้วยเหตุนี้ทำให้ลูกศิษย์ชื่นชมศรัทธาในตัวท่าน ” และกล่าวเพิ่มเติมว่า “ ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์อาจกล่าวได้ว่าในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะป็นจรรยาบรรณ การคบค้าสมาคม การให้เกียรติผู้ใหญ่ การแต่งกาย หรือแม้แต่เรื่องครอบครัว ”

ปะอิชีย อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับการเป็นตัวอย่างที่ดีของท่านซึ่งเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่ทำให้งานคะอะฮ์ของท่านประสบผลสำเร็จ ว่า “ ความซอบรัของท่านสูงมาก เวลาประชุมไม่ว่าจะใช้เวลานานเท่าใด ท่านก็จะไม่ออกจากที่ประชุม จนกว่าการประชุมจะแล้วเสร็จ แม้ว่าท่านจะเจ็บหนักแค่ไหน พวกเราไม่เคยเห็นท่านท้อ ไม่เคยเห็นท่านถอย ท่านสู้กับทุกอุปสรรคมาอย่างทรหด หากจะเทียบกับพวกเราที่ไม่ได้เจ็บป่วยอะไรเลย ก็ยังมีที่พวกเราเหนื่อยๆ แอบออกจากห้องประชุมบ้าง แต่ท่านไม่ลุกจากเก้าอี้จนกว่าการประชุมจะแล้วเสร็จ ถือได้ว่าเป็นจิตวิทย์อย่างหนึ่งของท่าน และเป็นมารยาทในการประชุมที่ดีมาก ”

ท่านเป็นคนที่ให้เกียรติคนอื่นอยู่เสมอ เพราะโดยนิสัยส่วนตัวแล้วท่านเป็นคนทีนอบน้อมถ่อมตน คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ สิ่งที่ผมประทับใจในการทำงานกับท่าน คือ เมื่อท่านจะมอบหมายงานใด ท่านก็ให้รายละเอียด ชี้แจง

ให้เห็นภาพก่อนให้ผมลงมือทำ ให้คำแนะนำคำปรึกษาที่ดีเยี่ยม ...เป็นคนที่รู้จักให้เกียรติต่อความคิดเห็นและความสามารถของคนอื่น คือ ถ้าท่านมีความสามารถเรื่องใด ท่านก็จะแสดงออกให้เห็นแล้วก็สอนผม ถ้าผมมีความสามารถด้านใดท่านก็จะยอมรับความสามารถหรือความคิดเห็นนั้น ท่านเคยออกปากชมผมต่อหน้าสาธารณะหลายๆครั้ง เป็นบุคคลที่ชื่นชมยินดีต่อความดีความชอบของผู้อื่น ”

อัปคุลนาเซอร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ ท่านเป็นคนที่ให้เกียรติคนอื่น ให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน ผมจำได้ว่า ช่วงที่จะแต่งตั้งตำแหน่งต่างๆนั้น ท่านไปขอความเห็นชอบจากผู้นั้นก่อน ... นั้นเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหารที่ใช้ระบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มิใช่ใช้อำนาจในการตัดสินใจ แม้ว่าท่านจะเข้าที่ประชุมเพื่อตัดสินใจเรื่องต่างๆ แต่ท่านก็มีมารยาทในการถามความเห็นชอบจากเพื่อนร่วมงานก่อน ”

มัสลัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ ท่านเป็นคนที่ให้เกียรติเพื่อนร่วมงานเป็นอย่างมาก และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นนะซีฮัตท่านอยู่เสมอ ไม่เคยวางตัวยกตนข่มท่าน เมื่อท่านต้องการทราบข้อมูลอะไรท่านก็มาหาผมด้วยตัวเอง ครั้งหนึ่งท่านเดินขึ้นบันไดมาหาผม ขณะนั้นท่านก็เจ็บหนักแล้วด้วย ผมยังบอกด้วยว่า ทำไมท่านไม่ต่อสายโทรศัพท์ภายใน ท่านก็บอกว่า ผมอยากฟังความคิดเห็นจากคุณเอง เช่น เรื่องการทำโครงการ การทำใบเสร็จต่างๆ ท่านก็จะมาหาผมเพื่อปรึกษาผมโดยตรงโดยไม่ถือตัวแม้แต่คนเดียว ”

นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ ท่านชอบบริการช่วยเหลือคนอื่น เป็นคนเปิดอก คุยได้ทุกเรื่อง สามารถตักเตือนกันได้ ถ้าท่านเห็นใครทำผิดก็ตักเตือน ถ้าใครต้องการตักเตือนท่าน ท่านก็รับฟัง ไม่ว่าคนๆนั้นจะมีตำแหน่งสูงกว่า เทียบเท่าหรือต่ำกว่าท่านก็ตาม ”

4.4.6 การอ้างอิงหนังสือต่างๆ

ท่านเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือเป็นอย่างยิ่ง ชีวิตของท่านส่วนใหญ่อยู่กับหนังสือ ไม่ว่าจะอ่าน ทบทวน หรือเขียน ซึ่งท่านถือว่า หนังสือคือเพื่อนสนิทของท่าน ท่านอยู่กับหนังสือตลอดเวลา

อิสมาอีล ลุตฟี จะปะกียา (สัมภาษณ์ , 18 มีนาคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่นำเสนอเก่ง เทคนิคการสอนของท่านดึงดูดใจคนฟังเป็นอย่างมาก เพราะท่านเป็นคนอ่านหนังสือมาก อ่านทุกศาสตร์ และเป็นคนที่มีความจำแม่นยำอย่างยิ่ง ท่านอ่านอะไรก็จะจำและนำไปปฏิบัติ ”

หะซัน กอตอ (สัมภาษณ์ , 22 พฤศจิกายน 2549) กล่าวว่า “ ท่านเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือ อ่านหนังสือหลากหลายประเภท ข้อมูลของท่านนั้นมีมาก ท่านมีความกล้าหาญ กล้าพูดอยู่แล้วประกอบกับข้อมูลแน่น น้ำเสียงที่เร้าอารมณ์ สามารถสะกดผู้ฟังได้ ดึงดูดคนฟังได้เป็นอย่างดี ”

อับดุลนาเซอร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ การสอนของท่านก็เป็นการสอนแบบมืออาชีพ ไม่ใช่สมัครเล่น กล่าวคือ หากท่านจะสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ท่านใช้เวลาในการมูรอจะอะฮ์นังสี่ก่อนข้างนานและเยอะมาก ท่านสามารถอธิบายถึงความหมายของเรื่อง การใช้ตัวบทหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ สามารถแจกแจงได้ว่าหะดีษใดเศาะหี้หฺ หะซัน เฎาะอ์ฟ หรือเมาฎูอ์ได้ ผมสังเกตว่า การสอนของท่านไม่เพียงจะจดหนังสือหลักเล่มที่จะนำมาสอนเท่านั้น แต่ท่านจะกล่าวอ้างถึงหนังสือเล่มอื่นๆอีกด้วย ตอนที่ผมเรียนตัฟซีร์อิบนุกะษีรกับท่าน ผมเห็นว่า ท่านก็ไม่ได้เจาะจงเนื้อหาเฉพาะในอิบนุกะษีร แต่ท่านยังเอาส่วนอื่นในหนังสืออื่นมาเสริมเนื้อหาสอนของท่านด้วย ”

วิธีการอ้างอิงหนังสือของท่าน คือ เริ่มด้วยอ้างอิงอัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะของอุลามาก่อนแล้ว อุลามาอร่วมสมัย

การอ้างอิงหนังสือหะดีษนั้น ท่านเน้นกุศุบุดดีตตะฮ์ดีษที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยถือว่า หลักฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้รองลงมาจากอัลกุรอาน คือ มุตตะพะกุนอะลียฺ (เศาะหี้หฺอัลบุคอรียฺและเศาะหี้หฺมุสลิม)

4.5 อุปสรรคและปัญหาในการตะอฺวะฮ์ของญีฮาด เป็น มุฮัมมัด

ในความสำเร็จย่อมมีอุปสรรคและปัญหาอยู่เสมอ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ทุกงานตะอฺวะฮ์ในการนำเสนออิสลามที่แท้จริงให้เป็นที่ยอมรับย่อมมีอุปสรรคมาขวางกั้น แม้ท่านเราะฮูล ﷺ ซึ่งเป็นผู้ที่อัลลอฮ์คัดเลือกให้เป็นผู้นำทางแก่มวลมนุษยชาติ ยังมีปัญหา

และอุปสรรคมากมาย เพื่อทดสอบจิตใจและความอดทนในการต่อสู้และเผยแผ่งานคະဝະဒ္ဒ
 ของตน

4.5.1 อุปสรรคและปัญหาภายใน

ในการทำงานย่อมต้องมีบททดสอบอยู่เสมอ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง สำหรับใน
 งานคະဝະဒ္ဒของญีสาค เป็น มุฮัมหมัดนั้น อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคภายในที่ทำให้
 เป็นข้อครหาในเรื่องต่างๆมีน้อยมาก ด้วยบุคลิกและมารยาทของท่านโดยส่วนตัวเป็นคนที่ให้
 เกียรติคนอื่นอยู่เสมอ และได้รับแรงหนุนจากครอบครัวสำหรับงานคະဝະဒ္ဒ ดังที่ นูรุดดีน คา
 กอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ สิ่งที่ทำให้งานคະဝະဒ္ဒของท่านประสบ
 ผลสำเร็จ ผมคิดว่ามาจากการที่ภรรยาของท่านเป็นผู้ที่ส่วนสำคัญในการหนุนงานคະဝະဒ္ဒของ
 ท่าน กล่าวคือ ท่านเป็นนักบรรยาย ภรรยาของท่านก็เป็นนักบรรยาย ท่านเป็นนักคาอีย์ ภรรยา
 ท่านก็เป็นนักคาอีย์ นี่ทำให้งานคະဝະဒ္ဒของท่านโดดเด่นกว่างานคະဝະဒ္ဒของอุลามาอ์อื่นร่วม
 สมัยท่าน โดยส่วนใหญ่ภรรยาที่มักให้การสนับสนุนเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังเท่านั้น แต่ภรรยาของ
 ท่านเคียงบ่าเคียงไหล่ท่านในงานคະဝະဒ္ဒ และทุ่มเทกับงานคະဝະဒ္ဒเป็นอย่างมาก ”

ส่วนสิ่งที่เป็นอุปสรรคและปัญหาภายในนั้น คือ เรื่องการเงินในช่วงแรกที่
 เปิดโรงเรียนอิสลาฮียะห์ เพราะท่านไม่มีเงินทุนที่เป็นก้อน ทำให้บางเดือนนั้น ไม่สามารถให้
 เงินเดือนแก่ครูอาจารย์ในโรงเรียนได้ นูรุดดีน คากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าว
 ว่า “ หากเป็นการคະဝະဒ္ဒด้านการเปิดโรงเรียน สิ่งที่เป็นปัญหาก็คือ ช่วงแรกๆที่เปิดโรงเรียน
 นั้น เรามีปัญหาเรื่องการเงินอยู่มาก ผมเองเป็นมุคิรฺอิดาเราะฮฺ (รองครูใหญ่ฝ่ายศาสนา) ได้รับ
 เงินเดือนเพียงเดือนละ 1,500 บาท ในบางเดือนก็ไม่มีเงินเดือนจ่ายให้อุสตาซและอาจารย์ ”

แต่เรื่องการค้างจ่ายเงินเดือนมิใช่ปัญหาใหญ่สำหรับท่านและบุคลากรใน
 โรงเรียน เพราะท่านเน้นเรื่องความอิกลาสในการทำงานอยู่เสมอ ปะอิชีย อาเย (สัมภาษณ์ ,
 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านปลุกฝังบุคลากรโรงเรียนในเรื่องความอิกลาสเป็นหลัก ท่าน
 เองก็ไม่เคยได้รับเงินเดือนของโรงเรียนตั้งแต่เปิดโรงเรียน จนกระทั่งท่านเสียชีวิต ท่านสอน
 บุคลากรของท่านเรื่องความอิกลาส พวกเราเคยไม่รับเงินเดือนติดต่อกันสี่เดือน แต่ก็อยู่กันได้
 เพราะอิกลาสเป็นหลัก ท่านไม่ให้เรียกว่า เงินเดือน แต่ให้เรียกว่า มุกาพะอะฮฺ ”

สำหรับสิ่งที่อาจเป็นอุปสรรคในงานเดอะฮุสของท่าน คือ เวลา เพราะท่านทำงานในแต่ละวันหนักมาก บางวันแทบไม่มีเวลาพักผ่อน เมื่อทำงานอย่างหนึ่งเต็มที่ อีกอย่างหนึ่งก็อาจไม่เต็มที่ นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับอุปสรรคเรื่องเวลาของท่านว่า “ ปัญหาในงานเดอะฮุสของท่านนั่นคือ ในเรื่องเวลา ท่านทุ่มเทกับงานมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นเวลาที่ควรให้กับครอบครัว เวลาสำหรับโรงเรียน ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ ในสมัยแรกๆท่านไม่มีแม่แต่รถของตัวเอง เมื่อจะไปบรรยายที่ใดสักที่หนึ่งก็ต้องหารถหรือไม่ก็เข้าภาพต้องจัดรถมารับท่าน ทำให้งานเดอะฮุสไม่ค่อยสะดวกเท่าใดนัก หลังจากนั้นท่านก็มีรถเป็นของตัวเอง ปัญหาตรงนี้ก็หมดไป ”

ท่านเองก็ยอมรับว่า งานเดอะฮุสของท่านที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีหลายแขนง ทำให้การเดอะฮุสในบางส่วนก็บกพร่องไป โดยเฉพาะการเขียนหนังสือหรือวารสารรายสัปดาห์ของท่าน (ญีฮาด เบ็น มุฮัมหมัด , บรรยาย 1 มีนาคม 2541) “ มีข้อเรียกร้องจากพวกเราให้มีดัสกิเราะฮุ (วารสาร) จริงๆแล้วผมได้เขียนเรื่องนี้เป็นบางส่วนแล้ว ซึ่งผมเองได้ตั้งใจแต่แรกแล้วที่จะให้มีดัสกิเราะฮุ ต้องขอขอบคุณที่ความต้องการของพวกเราตรงกับความตั้งใจของผม แต่อาจด้วยความอ่อนแอในตัวผมเอง และสิ่งสำคัญคือ เวลาของผมในแต่ละวันมีน้อยเต็มที่ กล่าวได้ว่า ไม่มีเวลาสำหรับการเขียนเลย เพราะเริ่มต้นทำงานแต่เช้าวัน เกือบเที่ยงคืนกว่าจะเสร็จงานแต่ละวัน ซึ่งเวลากลางคืนก็ต้องการพักผ่อนบ้างเพราะเหนื่อยมาทั้งวันแล้ว ...เป็นที่รู้กันว่า ผมได้ทำงานอยู่สองสถาบัน อาจกล่าวได้ว่า มีเพียงผมคนเดียวที่ทำงานสองที่ในวันเดียวกัน คือ ที่ปอเนาะอิสลาฮียะห์ และวิทยาลัยอิสลามยะลา ซึ่งที่วิทยาลัยอิสลามยะลา ผมไม่เพียงแต่ทำงานสอนเท่านั้น แต่ทำงานอดิเรกด้วย ...นี่คือเหตุผลใหญ่ที่ทำให้ผมไม่ค่อยมีเวลาสำหรับการเขียนดัสกิเราะฮุ บางครั้งต้องคิดมัดแก้สังคม เช่น การบรรยายตามสถานที่ต่างๆ แต่จริงๆแล้ว เป็นเพราะความอ่อนแอในตัวผมมากกว่า ที่ไม่ค่อยกระฉับกระเฉงด้านการเขียนเท่าใดนัก ชีวิตของผมที่เต็มไปด้วยงาน ทำให้อาจบกพร่องในเรื่องการเขียนบ้าง ”

4.5.2 อุปสรรคและปัญหาภายนอก

นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ อุปสรรคในการเดอะฮุสก็มักจะเหมือนกับคนทั่วไป ที่ไหนมีการเดอะฮุสนั้นก็จะมีข้อครหาต่าง ๆ นานา ”

งานเดอะฮุสที่มักมีการกล่าวขานมากที่สุด คือ งานสอนชาวบ้านที่มัจลิสอัดตะฟิกกุสฟิดดินทั้งขณะที่ท่านอาศัยอยู่ที่เมืองมัจกะฮุ ประเทศซาอุดีอาระเบีย และที่จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ ซึ่งสิ่งที่เป็นข้อครหาที่เกี่ยวเนื่องกับเนื้อหาที่ท่านสอนเน้นเรื่องการห่างไกลจากบิดอะฮฺ คุรอฟาต และชีริกต่างๆ ซึ่งมีการปฏิบัติอย่างแพร่หลายในหมู่ชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะนั้น

อับดุลนาเซร์ สะเคียมู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับการสอนของท่านว่า “ถ้าเป็นเรื่องอะกีดะฮฺท่านก็ยืนยันหยัดที่จะอะฮฺผู้คนสู่หลักศรัทธาที่ต้องหากสิ่งใดเป็นบิดอะฮฺท่านก็จะบอกอย่างชัดเจน ไม่อ้อมค้อม ”

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ นโยบายการอะฮฺของท่าน คือ การแก้ปัญหาสภาพความเป็นอยู่ของสังคมมุสลิม โดยการทำให้บริสุทธิ์ในด้านอะกีดะฮฺและอืบาอะฮฺ ซึ่งเวทีสมัยนั้นยังไม่มีปัญหาเรื่องความมั่นคง ความสันติภาพเหมือนกับสมัยนี้ เวทีของท่านจึงเป็นการเรียกร้องเชิญชวนสู่การปรับปรุงตนเองและสังคมรอบข้างในอยู่ในกรอบของสุนนะฮฺเราะฮฺลูล **T** ”

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงถูกกล่าวหาต่าง ๆ นานา ข้อกล่าวหาที่เป็นที่นิยมมากที่สุดคือ เป็นวะฮาบีย์ อับดุลฮาติม ไชชิง (สัมภาษณ์ , 6 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากงานอะฮฺส่วนใหญ่ก็คล้ายกับอูลามาคณะอื่น คือ ถูกใส่ร้ายว่าเป็นวะฮาบีย์ แต่ไม่ใช่คำใส่ร้ายว่า คณะใหม่ เพราะเป็นศัพท์คนละความหมาย คำว่า วะฮาบีย์ หมายถึง นักคาลัยที่จบการศึกษามาจากประเทศซาอุดีอาระเบียเป็นส่วนใหญ่ แต่คำว่า คณะใหม่ คือ นักคาลัยที่จบการศึกษานอกเหนือจากประเทศอาหรับ เช่น อินเดีย ปากีสถาน เป็นต้น ”

อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ ท่านมักเผชิญปัญหาที่มีคนกล่าวหาเรื่องวะฮาบีย์ และการไม่ปฏิบัติตามมัสฮับ หรือบางครั้งก็มีคนกล่าวว่าเป็นคณะใหม่ ”

ปะอิชะฮฺ อาแย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ การที่มีคนกล่าวหาท่านเป็น วะฮาบีย์ นั้น ส่วนใหญ่ไม่รู้จักท่าน ไม่เข้าใจท่าน คนที่สอนที่โรงเรียนเอง ก็ถูกกล่าวว่าเป็นวะฮาบีย์ด้วยเช่นกัน แม้ว่า ท่านจะถูกกล่าวว่าเป็นวะฮาบีย์ จากคนทั่วไปรวมถึงญาติของท่านเอง แต่ความสัมพันธ์ด้านเครือญาติก็ไม่ตัดขาด ท่านก็ยังไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ นี่คือวิธีการอะฮฺของท่าน ”

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ คนที่ต้องการ
 สุนนะฮ์ก็มองท่านในแง่ดี ส่วนคนที่ไม่ชอบท่านไม่ชอบเทคนิคของท่านก็มองว่า เป็นคนสร้าง
 ความแตกแยกในสังคม เช่น ในสังคมมีคนที่เป็นลูกศิษย์ของท่าน เมื่อได้ะอิหม่ามในหมู่บ้านทำ
 เมาลิด ลูกศิษย์ของท่านก็ไม่ทำ ทำให้สังคมไม่เป็นหนึ่งเดียว เป็นคนทำลายประเพณีที่ชาวบ้าน
 เคยทำมาแต่อดีต ซึ่งนี้ก็คือว่าเป็นเรื่องปกติ ผู้ใดที่ทำอะฮ์ลุอย่างจริงจังก็ต้องมีคนต่อต้านมาก
 เมื่อต้องการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาสังคม ก็ต้องมีคนที่เสียผลประโยชน์จากสิ่งนั้น เป็นฟิตรีอะฮ์
 ของอัลลอฮ์ ﷻ ”

สิ่งที่เป็นสาเหตุสำหรับการกล่าวหาเช่นนี้ เพราะในสมัยนั้น การอะฮ์ลุเพื่อ
 เจริญชวนประชาชาติอิสลามกลับสู่แนวทางของอัลกุรอานและอัลหะดีษยังไม่เป็นที่แพร่หลาย
 จึงดูเหมือนว่า ท่านนำสิ่งใหม่ สิ่งที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก มานำเสนอ

อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ รูปแบบงาน
 อะฮ์ลุของท่านจะเป็นเนื้อหาที่ชัดเจน ไม่มีคำฟิควาที่กำกวม ประนีประนอมหรือถ้อยที่ถ้อย
 อาศัย ถ้าท่านมีหลักฐานจากอัลกุรอานหรือหะดีษว่าสิ่งใดหะลาละ หะรอม ท่านก็บอกชี้ชัดลงไป
 ทันที เช่น ท่านบอกว่า บุหรีเป็นยาเสพติด เป็นสิ่งมีนเมา สิ่งใดที่มีนเมาก็ถือว่าหะรอม ซึ่งบาง
 คนที่ชอบรูปแบบงานสอนที่ประนีประนอมก็มักไม่ชอบวิธีการสอนของท่านเช่นนี้ สิ่งใดที่มี
 หลักฐานชัดเจนว่าเป็นบิ๊ดอะฮ์ลุ คุรอฟาด ท่านก็จะบอกชี้ชัดทันที เช่น การจัดงานเมาลิด การ
 ฝ้ากุโบร์ การทำบุญ เจ็ดวัน สี่สิบวัน เป็นต้น ”

มัสดัน มาหามะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับการถูกกล่าวหา
 ว่าเป็นวะฮาบีและเหตุผลที่ท่านถูกกล่าวหาว่า “ ท่านถูกใส่ร้ายว่าเป็นพวกวะฮาบี จริงๆแล้ว
 นักดาอีย์อื่นๆก็ถูกทดสอบด้วยเช่นกัน แต่ด้วยท่านเป็นคนที่เปิดเผยเกินไปพูดจาตรงไปตรงมา
 จึงมักตกเป็นเป้าโจมตีของฝ่ายอื่นๆ ได้ะครูบางคนก็ไม่ชอบใจงานสอนของท่าน ”

การถูกกล่าวหาจากคนที่ไม่เข้าใจในตัวท่าน อันเนื่องมาจากรูปแบบการ
 อะฮ์ลุของท่านนั้นตรงไปตรงมา คำพูดที่ชัดเจน และเป็นคนที่เปิดเผย นูรุดดีน ดากอฮา
 (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ ...งานอะฮ์ลุของท่านบางคนมองว่าพูดจาตรง
 เกินไป ฟังแล้วรุนแรงไป แต่ผมคิดว่า การใช้ภาษาที่รุนแรงบางครั้งก็เกิดผลด้านบวก บางครั้งก็
 เกิดผลด้านลบ ... โดยเฉพาะการที่จะอะฮ์ลุคนอื่นๆที่ยังไม่รู้จักท่านนั้นค่อนข้างลำบากมาก

บางคนรับไม่ได้กับคำพูดที่รุนแรงของท่านจริงๆจะว่าคำพูดทั้งหมดคงไม่ถูกต้องนัก ก็คือศัพท์ที่ท่านใช้นั้น เกรตรงเกินไป เช่นคำว่า Bohong hijau บางคนบอกว่า แคบกว่า Bohong อย่างเดียวไม่ได้หรือ ทำให้ไม่ต้องใส่คำว่า hijau คือฟังดูแล้วไม่ค่อยสุภาพเท่าใด...”

อับดุลนาเซอร์ สะเดียมู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านกล้าพูดชี้แจงในเรื่องประเพณีการปฏิบัติต่างๆของประชาชน สิ่งใดที่ขัดกับอัลกุรอานอัลหะดีษ ท่านก็กล้าบอกกล่าว ทำให้มีบางคนไม่พอใจในตัวท่านด้วยเหตุผลนี้ บางคนจึงกล่าวว่า ท่านเป็นคณะใหม่ คือ นำสิ่งใหม่ๆในศาสนาจริงๆแล้วแนวทางสะลัฟที่ท่านนำมาจะอะฮ์มิใช้สิ่งใหม่ในศาสนา แต่เป็นสิ่งใหม่สำหรับคนในพื้นที่ ”

แต่เมื่อเวลาระยะเวลาผ่านไป ประกอบกับงานอะฮ์มิของท่านเริ่มได้รับความนิยมนิยม อีกทั้งผู้คนเริ่มให้ความสนใจและยอมรับในสัจธรรมแล้ว ข้อกล่าวหาและพินะฮ์ต่างๆจึงแผ่วจางลงไป อับดุลเลาะห์ มะเซ็ง (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “หลังจากที่ท่านเปิดการสอนที่มัจลิสตะฟิกกุสุฟิดีนแล้ว ผู้คนในสมัยนั้นเริ่มการเรียนการสอนและนับวันก็พัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีกลุ่มคนที่ต่อต้าน แรกๆก็เยอะมาก และหลังจากนั้นก็ค่อยลดน้อยถอยลง...”

อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาพินะฮ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับตัวท่านว่า “แนวทางที่ท่านใช้สำหรับแก้ไขข้อกล่าวหาคือ

1. การเผยแพร่แนวทางสุนนะฮ์ตามมัซฮิด หรือ โรงเรียนต่างๆอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการย่อท้อต่ออุปสรรค
2. มีการเปิดเวทีบรรยาย อบรมสัมมนาตามสถานที่ต่างๆ
3. แนวทางสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเขียนเขียนอุลามาอูเคาะลัฟเพื่อปรับความเข้าใจ ซึ่งนับได้ว่า ได้ผลดียิ่ง ”

นอกจากแนวทางดังกล่าวแล้ว นุคติกและมารยาทของท่านก็มีส่วนสำคัญในการแก้ไขข้อกล่าวหาต่างๆ รวมถึงบางคนต่อต้านท่านแต่ก็ยอมรับในความอิกลาศและการเป็นนักดาอีย์ของท่าน อับดุลฆอนีย์ กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ โตะครุบางคนมักมองท่านว่าเป็นคณะใหม่ เป็นวะฮาบีๆ แต่ก็ยอมรับว่าท่านเป็นอุลามาอูคนหนึ่ง ดั่งการยอมรับของโตะครุ โตะอะอาเยาะห์และห์ โตะเกือนาลี ที่มีกะฮ์ ที่กล่าวว่า ญูฮาดีเป็นอุลามาอูที่ทำงานเพื่ออิสลามคนหนึ่ง ”

4.6 ผลจากงานคะอะฮฺของญีฮาด เป็น มุฮัมมัด

ด้วยความตั้งใจและมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะพัฒนาองค์ความรู้เรื่องศาสนาให้เป็นที่เข้าใจและสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ทำให้ท่านทุ่มเทในการคะอะฮฺอย่างเต็มที่ แม้ช่วงเวลารแรกของงานคะอะฮฺนั้น ท่านกำลังเป็นนักศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยอุมมุลกุรออแห่งเมืองมักกะฮฺ แต่สิ่งเหล่านี้หาได้เป็นอุปสรรคในงานคะอะฮฺของท่านไม่ กลับทำให้ท่านทวีความจริงจังมากยิ่งขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ท่านเป็นหนึ่งในนักคะอะฮฺที่ทำงานประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม

อิสมาอีล ลุคฟีญ์ จะปะเกีย (สัมภาษณ์ , 18 มีนาคม 2550) กล่าวถึงผลสำเร็จของงานคะอะฮฺของท่านว่า “ งานคะอะฮฺที่โดดเด่นของท่าน คือ การคะอะฮฺในรูปแบบการบรรยาย ” และกล่าวเพิ่มเติมว่า “ ผลจากงานคะอะฮฺที่มักกะฮฺประสบผลสำเร็จมากกว่าที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ”

มัสลัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นความสำเร็จในงานคะอะฮฺของท่านว่า “ การคะอะฮฺของท่านที่เห็นชัดและประสบผลสำเร็จคือ การคะอะฮฺทั่วไปที่มักกะฮฺ มัจลิสตะฟีกกุสุ มัจลิสอิลมีย์ ตามเวทีบรรยายต่างๆ เพราะบุคลิกภาพของท่านมีอิทธิพลต่อคนฟังเป็นอย่างมาก อีกทั้งมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงผู้คนในด้านต่างๆ เพราะการสอนของท่านที่มักกะฮฺก็เป็นการสอนชาวบ้านทั่วไปที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ท่านสอนให้ผู้คนกลับมาสนใจศึกษาอิสลามอย่างจริงจัง ” และกล่าวเพิ่มเติมว่า “ ท่านใช้รูปแบบการคะอะฮฺฟริดิยะฮฺ กล่าวคือ บุคลิกภาพของท่านโดดเด่นในการดึงดูดผู้คนได้มาก ท่านมีอิทธิพลในการชักชวนผู้คนให้เข้าใจ และศึกษาอิสลาม ด้วยบุคลิกของท่านเอง บุคลิกของท่านเป็นบุคลิกการเป็นผู้นำ ”

นอกจากบุคลิกในการเป็นนักดาอีย์ของท่านแล้ว ความจริงใจของท่านล้วนแต่เป็นเหตุผลประการสำคัญในความสำเร็จ อับดุลเราะฮฺมาน อุมร์ (สัมภาษณ์ , 6 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ ท่านไม่เสแสร้งในการสอน มีอะไรพูดตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม ใช้ภาษาง่ายๆเป็นภาษาพื้นบ้าน ชาวบ้านชอบการสอนของท่านมาก เป็นการสอนที่จริงจัง แต่ผมสังเกตว่า การสอนของท่านที่มักกะฮฺจะพูดชัดถ้อยชัดคำชัดเจนกว่าที่นี่ เพราะท่านบอกว่า สภาพการเมืองไม่อำนวยให้พูดจาชัดเจนมาก แต่กระนั้น ผมก็ยังรู้สึกว่าคุณพูดจาได้ชัดเจนกว่าคนอื่นๆ เป็นคนที่ยืนหยัดอยู่บนสัจธรรมโดยไม่เกรงกลัวสิ่งใดเลย ”

อิสมาอีล ลุดฟีץ จะปะเกีย (สัมภาษณ์ , 18 มีนาคม 2550) กล่าวว่า “ การจากไปของท่าน ทำให้พวกเราขาดบุคลากรที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในงานคะอะฮ์ที่โดดเด่น ไม่ว่าจะ เป็นเทคนิคการบรรยาย เนื้อหาบรรยายที่ละเอียดถี่ถ้วน ความชัดเจนตรงไปตรงมา ”

คอดีเยาะห์ ยะหริ่ง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ การสอนของท่านโดยส่วนใหญ่ใช้ภาษาชาวบ้าน เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่คลุมเครือ คือ สิ่งที่ท่านพูดเราไม่ต้องเอาไปตีความอีกว่า ท่านพูดหมายความว่าอย่างไร ท่านต้องการแบบไหน ท่านพูดอะไรก็พูดชัดเจน สิ่งใดบิอะฮ์ก็บอกว่าบิอะฮ์ สิ่งใดคุรอฟาตท่านก็แจ้งให้ทราบทันที เป็นคนเปิดเผย ตรงไปตรงมา ซึ่งนี่เป็นจุดเด่นที่สำคัญที่ทำให้ชาวบ้านประทับใจในตัวท่านและงานสอนของท่าน ”

อีกประการหนึ่งที่ควรกล่าวถึงคือ การเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านมารยาทและการปฏิบัติส่วนตัวส่งผลด้านบวกในงานคะอะฮ์ของท่านทั้งสิ้น กอริเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ เป็นคนที่รู้จักการวางตัว สิ่งที่ทำให้ท่านชนะใจคนทั่วไปได้ คือ ในอัลกุรอานอัลหะดีษกล่าวอย่างไร ท่านก็ปฏิบัติเช่นนั้น ท่านสอนลูกศิษย์อย่างไรก็สอนลูกตัวเองอย่างนั้น ไม่เข้าข้างใครเป็นพิเศษ เป็นบุคลิกที่โดดเด่นของท่านเป็นอย่างมาก ”

อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ การคะอะฮ์ของท่านเป็นการใช้ความดีเข้าหาผู้คน เป็นหนึ่งในกลยุทธ์งานคะอะฮ์ที่ประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม...ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์อาจกล่าวได้ว่าในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะ เป็นจรรยามารยาท การคบค้าสมาคม การให้เกียรติผู้ใหญ่ การแต่งกาย หรือแม้แต่เรื่องครอบครัว ”

อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ รูปแบบงานคะอะฮ์ของท่านมักจะได้รับเสียงตอบรับที่ดีจากอูลามาร่วมสมัย โดยเฉพาะด้านจรรยามารยาทของท่าน รวมถึงชีวิตการเป็นอยู่ของท่านที่ได้รับการยอมรับจากสังคมเป็นอย่างมาก ” และกล่าวเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า “ จากการทำหน้าที่ของงานที่หนักหนาสาหัสของงานทั้งแรงกายแรงใจแรงทรัพย์ ทำให้เกิดผลด้านบวกอยู่หลายประการ โดยเฉพาะความเข้าใจ ความเชื่อและการนับถือจากที่เขานับถือทั้งคุรอฟาตและการปฏิบัติที่เป็นบิอะฮ์ก็ได้ขจัดออกไปด้วย อีกทั้งสังคมสามารถรู้จักวิธีการอามัลอิบาอะฮ์ที่ถูกต้องตามสุนนะฮ์ของท่านรซูล แม้ว่าจะไม่เต็มร้อยก็ตาม

มารยาทของสังคมก็เปลี่ยนแปลงจากญาฮิลียะฮฺเป็นอิสลามียะฮฺ เช่นการสลาม การทักทาย เป็นต้น สังคมก็เกิดเอกภาพในหลายเรื่อง ท่านเป็นหนึ่งในผลสำเร็จที่เป็นที่กล่าวขานคือเป็นหนึ่งในแรงผลักดันที่ทำให้มุสลิมะฮฺสามารถคลุมฮิญาบได้ตามสถานที่ราชการ ”

4.6.1 ผลจากงานตะอฺวะฮฺด้านหลักศรัทธา

เป็นที่ยอมรับว่า งานตะอฺวะฮฺของท่านเกิดผลสำเร็จเกือบทุกด้าน อันเนื่องมาจากงานตะอฺวะฮฺของท่านครอบคลุมเกือบทุกแขนงวิชา ไม่ว่าจะเป็นวิชาตัฟซีร หะดีษ ฟิกฮฺ ซิเราะฮฺ ฟิกเราะฮฺ ตะเซาฟ หรืออื่นๆ แต่ที่ท่านเน้นอีกทั้งให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ ด้านอะกิละฮฺ อับดุลฮาติม ไชซิง (สัมภาษณ์ , 6 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ การสอนอะกิละฮฺถือว่าเป็นหัวใจหลักของงานตะอฺวะฮฺของท่าน ท่านเน้นงานตะอฺวะฮฺด้านนี้มาก ”

คอดีเยาะห์ ยะหฺริง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ ท่านเน้นเรื่องอะกิละฮฺเป็นหลัก ลูกศิษย์ของท่านจึงเป็นคนที่ยึดมั่นในอะกิละฮฺมาก โดยเฉพาะการยึดมั่นในอัลลอฮฺ ท่านสอนเน้นเป็นอย่างมาก ให้ยึดมั่นและมอบหมายการทำงานต่ออัลลอฮฺ ﷻ ”

อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ รูปแบบการตะอฺวะฮฺของนัสนั้นเป็นหลักศรัทธาเป็นหลัก แม้จะสอนตัฟซีร เช่น สุเราะฮฺอะซุฮาบ สุเราะฮฺอันนุร การสอนของท่านเน้นหลักฐานเป็นหลัก ท่านจะนำมาเป็นอ้างอิงได้เฉพาะอัลกุรอาน หะดีษที่เศาะหีหฺ หรือหะดีษที่ปฏิบัติได้เท่านั้น หรือยึดทัศนะที่ถูกต้องที่สุด ”

ด้วยสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะนั้นยังมีความเชื่อเกี่ยวกับชีริกและคุรอฟาตเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเด็นหรือเนื้อหาหลักในงานตะอฺวะฮฺของท่านเน้นเกี่ยวกับการชำระอะกิละฮฺให้บริสุทธิ์จากความเชื่อที่งมงายไร้สาระ และความเชื่อที่ผสมปนเปกับศาสนาอื่น อับดุลฆอนีย์ กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ ในสมัยที่ท่านเริ่มทำการตะอฺวะฮฺนั้น การนับถือศาสนาของผู้คนเต็มไปด้วยหลักอะกิละฮฺเคาะลัฟ อะฮาอิเราะฮฺ มีการปฏิบัติในส่วนที่เป็นบิอะฮฺ ชิริกเยอะมาก ”

อับดุลฮาติม ไชซิง (สัมภาษณ์ , 6 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ ความเชื่อส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่ก็จะ เป็นอะกิละฮฺเคาะลัฟ ผสมปนเปด้วยคุรอฟาต และการอิวาดัตที่เป็นบิอะฮฺ ”

ดลวานะ ดาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “โดยภาพรวม หลักศรัทธาของเราสมัยก่อนนั้นจะเป็นรูปแบบเคาะลัฟ เพราะคอลลัฟได้เข้ามาในบ้านเราตั้งแต่ศตวรรษที่ 11 พร้อมทั้งได้รับวัฒนธรรมของฮินดู พุทธ พราหมณ์ อนิเมิสต์ (คือเป็นศาสนาที่เชื่อในเรื่องภูตผีปิศาจ ความชั่วร้ายต่างๆ) เชื่อในเรื่องข้อห้ามในศาสนา เรียกว่า “ซูเว” เช่นเมื่อจิ้งจกตกก็ห้ามออกนอกบ้าน เมื่องูข้ามถนนก็ห้ามออกนอกบ้าน เป็นต้น ส่วนใหญ่ของชาวบ้านก็มักจะมีเชื่อเช่นนี้ มีมาตั้งแต่ลัทธิกาลูกะ เช่น หญิงตั้งครรภ์หากไปตึง ลูกก็จะออกมาพิการ เด็กสาวห้ามอำเพลงในครัว เพราะจะทำให้ได้สามีแก่”

ด้วยการคะอะฮุซของท่าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอะกิอะฮุในหลายประการ ดลวานะ ดาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวเพิ่มเติมว่า “ ท่านเป็นบุคคลที่อิกลาส ต้องการนำอุมมะฮุซู่อะกิอะฮุที่ถูกต้องตามแบบอัศสะละฟุศศอลิฮุต่อต้านบิอะฮุและคуроฟาต...ท่านสอนโดยยกตัวอย่าง มีการเปรียบเทียบกับสภาพสังคมมลายู มีการพูดแทรกติดตลก เนื้อหาที่ท่านสอนบางที่เป็นเนื้อหาหนัก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักอะกิอะฮุซึ่งคนส่วนใหญ่ยังปฏิบัติแบบคуроฟาตอยู่ แต่ท่านก็สอนให้ฟังดูเป็นเรื่องง่ายๆ เบาๆ ท่านสอนเนื้อหาใด จะเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ท่านก็จะสอนอย่างชัดเจน ชัดเจน พูดตรงไปตรงมา แต่ฟังดูเหมือนไม่หนัก คนฟังมักคิดถึงท่าน ”

กอรีเยะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “สิ่งที่ท่านพยายามให้ความรู้แก่ผู้คนในสมัยนั้น คือ การปฏิเสธเกี่ยวกับการหาหมอดูเพื่อหาของหาย หรือทะเลาะกันระหว่างสามีภรรยา ท่านก็ให้ความเข้าใจว่า ของหายเพราะไม่ใช่ริสกีของเรา เรื่องระหว่างสามีภรณาก็ต้องให้คนสองคนหันหน้าเข้าหากัน ไม่ใช่ไปหาหมอดูเพื่อรักษา หมอดูไม่สามารถรักษาได้ เพราะไม่รู้สภาพที่แท้จริงของปัญหานั้น”

อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวเกี่ยวกับผลจากงานคะอะฮุซของท่านด้านหลักศรัทธาว่า “ปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อที่อยู่หลายประการ กล่าวคือ จากที่นับถือเตาฮีดแบบเคาะลัฟเปลี่ยนเป็นสะลัฟแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์นักก็ตาม จากความเชื่อแบบคуроฟาต และการปฏิบัติแบบบิอะฮุก็ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ”

อับดุลฆอนีย์ กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ ท่านมีส่วนอย่างมากที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่สำนึกและเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาอิสลามโดยผ่านงานคะอะฮะฮ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านอะกีดะฮ์หรือการเป็นอยู่ชีวิตประจำวัน ”

4.6.2 ผลจากงานคะอะฮะฮ์ด้านหลักปฏิบัติ (อิบาคะฮ์)

การคะอะฮะฮ์ของท่านโดยการให้ความรู้สู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะการคะอะฮะฮ์ที่เมืองมักกะฮะฮ์จะเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเป็นอย่างมาก ลูกศิษย์ลูกหาที่เรียนกับท่านทั้งที่มักกะฮะฮ์และจังหวัดชายแดนภาคใต้ มักมีความเห็นที่ตรงกันว่า งานคะอะฮะฮ์ของท่านที่เมืองมักกะฮะฮ์เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนมากกว่า

อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวเกี่ยวกับงานคะอะฮะฮ์ของท่านว่า “ การสอนของท่านที่มักกะฮะฮ์จะชัดเจนเน้นัจธรรมเป็นหลัก ส่วนการสอนที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หากเทียบกับมักกะฮะฮ์แล้ว เห็นว่า ท่านจะประนีประนอมมากยิ่งขึ้น ด้วยสถานการณ์บางอย่างทำให้ท่านต้องประนีประนอม แต่หากเทียบกับโต๊ะครูอื่นแล้ว ท่านยังเป็นคนที่ยืนหยัดกล้าพูดความจริง ไม่กลัวใคร ซึ่งการกล้าเผชิญหน้ากับความจริงของท่านดูชัดเจนกว่าคนอื่น ๆ ”

อับดุลเราะฮ์มาน อิบรอฮีม (สัมภาษณ์ , 10 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ ผลด้านการอิบาดะฮ์นับได้ว่าเกิดผลอย่างมาก หากจะประเมินการอิบาดะฮ์เมื่ออยู่ที่มักกะฮะฮ์กับบ้านเราแล้ว การอิบาดะฮ์ที่มักกะฮะฮ์จะมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการละหมาดเราะวาติบ การถือศีลอดสุนัต จันทร์พฤษภาคม การละหมาดตะฮัจญุด การอบรมกลุ่มใหญ่มีทุกเดือน การอบรมกลุ่มย่อยมีทุกสัปดาห์ ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้ารับผิดชอบลูกทีม และเป็นผู้ติดตามการปฏิบัติอามัลอิบาดะฮ์รายวัน อีกทั้งเป็นผู้รายงานสรุปการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของลูกทีมให้ท่านทราบ ท่านจะเป็นผู้สอบถามการปฏิบัติอิบาดะฮ์หากเห็นผู้ใดไม่ให้ความสนใจหรือทำได้น้อยกว่าเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ วิธีการของท่านนับได้ว่าเป็นวิธีที่ชัดเจนและทำให้ผู้คนยึดมั่นในอามัลอิบาดะฮ์อย่างเคร่งครัด ”

มุฮัมหมัด อิบรอฮีม (สัมภาษณ์ , 10 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ ผลที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนตอนที่ท่านทำการสอนที่มักกะฮะฮ์คือ ระบบชะกาตจะดำเนินไปอย่างเรียบร้อยเป็นระเบียบ มีการแจกจ่ายชะกาตให้กับคนยากจนจริงๆ ไม่ว่าคนๆ นั้นจะเข้าใจท่านหรือไม่ก็

ตาม ด้วยเหตุการณ์จากระบบชะงักที่ชัดเจนทำให้สามารถดึงผู้คนที่หันมาสนใจการสอนของท่านด้วยเช่นกัน”

มัสนัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “เทคนิคการคะอะวะฮ์ของท่านคือ การคลุกคลีกับชาวบ้าน รู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของพวกเขา แม้ว่าชีวิตอีกส่วนหนึ่งของท่านตอนอยู่ที่มักกะฮ์นั้นจะอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยก็ตาม คือ สอนผู้คนเริ่มตั้งแต่ให้รู้จักละหมาด เพราะคนที่อยู่ที่มักกะฮ์ในสมัยนั้นไม่ค่อยได้ละหมาดเลย...ท่านจึงมักจะสอนเป็นประจำกับลูกศิษย์ว่า อย่ามาอ้างตนว่าทำงานเพื่ออิสลามถ้าหากว่าตัวเองยังละหมาดไม่ครบหรือไม่ทำการละหมาด การเป็นอยู่ที่คลุกคลีระหว่างชายหญิงโดยไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน แม้ว่าสภาพอย่างนี้ไม่ใช่ทั้งหมดของสภาพความเป็นอยู่ของคนยิว แต่ก็เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งท่านได้พำนักสอนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ท่านเป็นคนที่ยึดมั่นแนวทางที่ถูกต้อง พยายามนำเสนออิสลามให้กับพวกเขา ทำให้บางคนสำนึกตัวกลับมาเป็นคนดี บางคนก็กลับมาศึกษาต่อจนจบการศึกษาที่มี... เนื้อหาที่ท่านสอนส่วนใหญ่ก็จะเน้นเรื่องการเป็นอยู่ การปฏิบัติตนของผู้คนในสมัยนั้น ที่ผมจำได้ ก็มี เรื่องบุหรีซึ่งท่านได้ห้ามเด็ดขาด เรื่องยาสิฟีนเมื่อเราลงลึกพบว่ามีส่วนผสมของสิ่งชุกษาค เรื่องน้ำซากาแฟที่มีสารเสพติดผสมอยู่”

ด้วยงานคะอะวะฮ์ของท่าน ทำให้การปฏิบัติของชาวมลายูเริ่มพัฒนาไปสู่การปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านเราะฮูล ﷺ มีการเรียกร้องให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับสุนนะฮ์ของท่านเราะฮูล ﷺ ในทุกด้าน ด้วยความทุ่มเทในงานคะอะวะฮ์ ทำให้ท่านเป็นหนึ่งในบรรดานักดาอีย์ที่ประสบผลสำเร็จด้านการเปลี่ยนแปลงผู้คนที่ปฏิบัติที่ถูกต้อง นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ด้วยการคะอะวะฮ์ของท่านด้วยเช่นกันที่ทำให้การปฏิบัติบางอย่างที่เป็นบิดอะฮ์ค่อยๆจากหายไป โตะครูบางคนก็ไม่กล้าที่จะปฏิบัติอย่างเปิดเผยโจ่งแจ้งเท่าใดนัก”

ปะอิเซีย อาแย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ โดยเฉพาะเรื่องอิบาดะฮ์นี้เห็นผลด้านบวกมาก ท่านเน้นการคะอะวะฮ์ซึ่งให้ความรู้ต่อการปฏิบัติ ยกตัวอย่างเรื่องเอียะติกาฟ สมัยก่อนนั้น ยังไม่ค่อยมีโตะครูคนใดที่ให้ความกระจ่างเรื่องเอียะติกาฟเท่าใดนัก ท่านก็ฟื้นฟูรูปแบบเอียะติกาฟ และถือเป็นภาคบังคับสำหรับนักเรียนชั้นมุตะวัชชีตและฆานาเวียที่ต่อเอียะติกาฟที่มัสลิดเอียะดาตุลมุสลิมิน (มัสยิดที่โรงเรียน) จะเห็นได้ว่า ไม่เพียงแต่นักเรียนชั้นมุตะวัชชีตฆานาเวียเท่านั้น นักเรียนระดับชั้นอิบดาคาอีย์ต่างก็ให้ความสำคัญ

และเข้าร่วมเอเยะติกาฟเป็นจำนวนมาก” และกล่าวเพิ่มเติมว่า “ท่านให้ข้อเสนอแนะในการอามัลต่างๆเป็นอย่างมาก เช่น ท่านสอนเกี่ยวกับการใช้มือขวาในการรับประทานอาหารหรือทำกิจกรรมอื่นใด ท่านก็สอนให้ชัดเจนว่า หากไม่สามารถใช้มือขวาทำได้ ก็ให้ใช้มือซ้ายประคองมือขวาทำกิจกรรมใดๆ การสอนของท่านเน้นความชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้เป็นหลัก”

ผู้วิจัยกล่าวโดยสรุปว่า ด้วยงานเดอะอะฮ์ของ ท่าน ทำให้สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มมีความกระตือรือร้นในหลายด้าน อามัลหรือการปฏิบัติต่างๆที่ขัดกับหลักศาสนาได้ลดน้อยถอยลง บางแห่งไม่มีการปฏิบัติที่เกี่ยวกับบิอะฮ์หลงเหลืออยู่ บางแห่งปฏิบัติบ้างไม่ปฏิบัติบ้าง แต่ไม่มีใครเป็นที่นิยมเหมือนสมัยก่อน ส่วนอามัลต่างๆที่ท่านสอนที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น การละหมาดที่มัศยิด การละหมาดสุนัต การถือศีลอดสุนัตวันจันทร์และพฤหัสบดี การอ่านอัลฮัฟซะฮ์ การจ่ายซะกาต การเอเยะติกาฟ รวมถึง การละทิ้งสิ่งหะรอม เช่น บุหรี่ ยาเสพติด หรือ การห่างไกลจากสิ่งคลุมเครือ เช่น ยาสีฟัน การดื่มชาหรือกาแฟ เป็นต้น

4.6.3 ผลจากงานเดอะอะฮ์ด้านการตัมบิยะฮ์อิสลามียะฮ์ และจริยธรรม

เป็นที่ยอมรับกันในวงกว้างว่า งานเดอะอะฮ์ของท่านนอกจากการสอนทั่วไป การสอนระดับชาวบ้าน นักเรียนนักศึกษา การบรรยายตามสถานที่ต่างๆ การทำงานอดิเรกหลายสถาบันแล้ว ท่านยังเป็นนักดาอีย์ที่มีความชำนาญด้านการสร้างคนหรือการตัมบิยะฮ์อิสลามียะฮ์อีกด้วย อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นอุลามาค์ที่ไม่เพียงแต่สอนผู้คนเท่านั้น แต่ท่านมีศักยภาพในการสร้างคนด้วย การตัมบิยะฮ์ของท่านผ่านหลากหลายรูปแบบ”

กอรีเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติ เช่น สอนเกี่ยวกับอัลฮัฟซะฮ์ ก็ให้นักเรียนปฏิบัติทั้งเข้าเขียน สอนเรื่องการแต่งกายหิญาบก็ให้นักเรียนปฏิบัติทันที รวมถึงการละหมาดตะฮัจญุด การละหมาดตะรอเวียห์ การเอเยะติกาฟ การสอนอัลกุรอาน ท่านบอกว่าเป็นหัวใจหลักที่จะทำให้บุคคลเข้าใจและซาบซึ้งในศาสนา ท่านก็ให้ความสำคัญทันที โดยแยกจากการสอนวิชาสามัญ ศาสนา และมีการสอนอัลกุรอานแยกห้องต่างหาก มีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับอัลกุรอานเป็นการเฉพาะ จำได้ว่า

เมื่อก่อนนั้น พี่นั้มีศึคยั้งเป็นหลุมเป็นบ่อ ไม้มีการปฐิเมนต์อะไรอีก แต่ก็มีคนมาเอียะดีก้าฟ เป็นจำนวนมาก ท่านใช้เทคนิคการโน้มน้าวจิตใจผู้คนได้เป็นอย่างดี เรายังมีศึคดีเป็นน้ำ แต่ก็ไม่รู้สึกเหมือนกับว่าท่านบังคับให้ทำอะไร เวลาจะให้ทำอะไร ท่านมักจะพูดในเชิงว่า ขอความช่วยเหลือ และท่านเองก็เป็นนักปฏิบัติด้วย ไม่ใช่แค่ักพูดเพียงอย่างเดียว ทำให้การคอะวะสุของท่านประสบผลสำเร็จรวดเร็วมัก”

อัปคูลนาเชร์ สะตึยามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “งานคอะวะสุของท่านที่มักกะสุประสบผลสำเร็จมากกว่าที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั่นคือการมอเรื่องคอะวะสุทั่วไป หากเป็นเรื่องการเปิดโรงเรียน ผมคิดว่าท่านทำได้สำเร็จมากกว่า ในการสร้างบุคลากรรุ่นใหม่ทีเข้าใจอิสลามอย่างแท้จริง อยู่ในบรรยากาศการคัรบิยะฮุอิสลามิยะฮุเป็นหลัก”

การคัรบิยะฮุทีให้ผลคึทีสุด การแสดงออกซึ่งสิ่งทีถูกต้องและจรรยา มารยาททีงดงาม อีกทั้งต้องเป็นนักปฏิบัติด้วย มีสลัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนกันเองมาก เวลาทำค้ำยของนักเรียน ถ้านักเรียนลงโทษท่านให้คลาน วิ่ง หรือด้วยรูปแบบใดก็ตาม ท่านก็ปฏิบัติตามโดยไม่ถือค้ำว ซึ่งเป็นตัวอย่างทีดีของคนที่เป็นผู้นำ”

ผู้ทีคลุกคลีอยู่กับท่าน สนิทสนม เป็นลูกศิษย์ลูกหาต่างกล่าวเป็นเสียงกันในเรื่องมารยาทว่า ท่านเป็นตัวอย่างทีดีในเรื่องมารยาท นี้เป็นเหตุผลหนึ่งทีทำให้งานคอะวะสุของท่านได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “มารยาทในการคอะวะสุของท่านนับว่าสมบูรณ์ เพราะท่านเป็นคนทีรู้จักกาลเทศะ รู้ว่าเวลาไหนควรพูดอย่างไร และเวลาไหนควรนำเสนออย่างไร เป็นต้น”

คอดีเยะห์ ยะหริ่ง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนทีให้เกียรติคนอื่น ทุกครั้งทีเจอกัน ท่านก็จะทักทายเราก่อน แทนทีจะเป็นเราทักทายท่าน และท่านให้ความเป็นกันเองเป็นอย่างมาก”

อัปคูลฆอนิย์ กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ลักษณะเฉพาะของท่านทีโดดเด่น คือ เป็นบุคคลทีเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความกล้าหาญ และยืนหยัดกับความจริงในงานคอะวะสุ แม้ในสถานการณ์เช่นใดก็ตาม มีความนอบน้อมสมถะ และถ่อมตนเมื่อคับค้ำสมาคมกับผู้อื่น”

ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีในหลายเรื่อง ด้วยการเป็นตัวอย่างที่ดีทำให้งานอะฮ์ลุซซุลฮะของ ท่านประสบความสำเร็จ ซึ่งนอกจากการเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คนทั่วไปแล้ว ท่านยังเป็นตัวอย่างอุลามาอฺที่เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้งานอะฮ์ลุซซุลฮะของท่านสะท้อนสังคมในหลายเรื่อง อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่เข้าถึงประชาชนระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง ลูกศิษย์ลูกหาหรือคนทั่วไปก็สามารถเข้าหาท่านได้โดยไม่เกิดความประหม่าแต่อย่างใด ท่านเป็นคนที่ไม่ถือตัว ชาวบ้านเข้าหาท่านได้ง่าย และได้ตลอดเวลา ท่านเป็นคนที่มีความยุติธรรม เวลาฟังอะไรก็ฟังหูไว้หู เป็นคนที่มีเหตุผล”

มัสนัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ท่านเป็นบุคคลแนวหน้าในบรรดานักศึกษาศาฮ์ดิอาฮ์เบี่ยงสมัยนั้น กล่าวได้ว่า ท่านเป็นบุคคลที่สามารถประยุกต์การเป็นอยู่ของท่านในสองสังคมได้ กล่าวคือ เมื่อท่านอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัย ศึกษาชั้นกว่าทำวิทยานิพนธ์ ท่านก็เป็นนักวิชาการบนเวทีวิชาการ เมื่อท่านกลับมาอยู่บ้านพัก คลุกคลีกับชาวบ้าน โดยการสอน การบรรยาย การเป็นอยู่ ท่านก็วางตัวเป็นโตะครุ หากเป็นนักวิชาการบางท่านก็อยู่ในแวดวงวิชาการไม่รู้จักไม่เข้าใจไม่สัมผัสสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เอาแต่ทำวิจัยหรือนำเสนอผลงานบนเวทีวิชาการเพียงอย่างเดียว หรือโตะครุบางคนก็คลุกคลีกับชาวบ้านแต่ไม่สามารถสู่เวทีวิชาการระดับสูงได้ แต่ในทัศนะของผม นั้น ท่านให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไปเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านศาสนา มากกว่าการเข้าสู่แวดวงวิชาการมากนัก จะเห็นได้ว่า ท่านไม่ค่อยมีเวลาสำหรับทุ่มเทกับงานเขียนเท่าใด ด้วยเหตุผลคือ การให้ความสำคัญกับชาวบ้านมากกว่านั่นเอง เพราะยี่สิบสี่ชั่วโมงของท่านเต็มไปด้วยการดูแลสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน”

การวางตัวประยุกต์อยู่ในสองสังคมได้อย่างไม่ลำเอียงทั้งทางด้านวิชาการและชาวบ้าน ทำให้งานอะฮ์ลุซซุลฮะของท่านประสบความสำเร็จสูงสุด

4.6.4 ผลจากงานอะฮ์ลุซซุลฮะด้านการพัฒนาองค์กร

การอะฮ์ลุซซุลฮะด้านการพัฒนาองค์กรมีหลากหลายรูปแบบ ผู้วิจัยขอกกล่าวถึงเฉพาะองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับอุดมคติของท่านคือ โรงเรียนอิสลาฮียะห์ ซึ่งเป็นโรงเรียนในฝันของท่านและเป็นโรงเรียนต้นแบบ จนกระทั่งปัจจุบันก็ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองและบุตรหลานมุสลิมอย่างแพร่หลาย แม้ต่างศาสนิกเองก็ให้การยอมรับ ปะอิชะฮ์ อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “การแยกเขตระหว่างชายหญิง แรกๆนั้นสังคม

มองเป็นเรื่องแปลก เพราะเป็น โรงเรียนแรกที่แยกชัดเจนระหว่างชายหญิง แยกบริเวณ แยก อาคารสถานที่ แยกห้องเรียน แยกอาคาระฮุ แยกอาจารย์สอนจนปัจจุบัน ทางโรงเรียนได้รับ คำชื่นชมจากประธานมูลนิธิทางไกลผ่านดาวเทียมของวังไกลกังวลว่า เป็นโรงเรียนต้นแบบ ด้านการแยกเรียนระหว่างชายหญิง โดยท่านขวัญแก้ว วัชโรทัยได้ชื่นชมว่า เป็นโรงเรียนที่คล้าย กับโรงเรียนวังไกลกังวล”

การพัฒนาองค์กรจะดำเนินไปอย่างเรียบร้อยด้วยการซุรอ ซึ่งอิสลามได้ย้่านัก ย้่าหนา เพื่อให้การงานนั้นสำเร็จ อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴾

(38 :)

ความว่า “ และกิจการของพวกเขามีการปรึกษาหารือระหว่าง พวกเขา ”

(อัลซุรอ : 38)

ในงานเดอะฮุสของท่านที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้น ท่านใช้รูปแบบการพัฒนา ด้วยการประชุมอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็ก เรื่องใหญ่ เรื่องส่วนรวม หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ส่วนตัวของท่าน ปะอิเซีย อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ให้ ความสำคัญกับการประชุมเป็นอย่างมาก และท่านเองจะปฏิบัติอะไรก็ตามที่ประชุมเป็นหลัก แม้จะมีบางครั้งที่ท่านเห็นเป็นอย่างอื่นก็ตาม การวางกฎระเบียบของ โรงเรียนทุกอย่างท่านก็ใช้ การประชุม และเมื่อมีมติจากที่ประชุมท่านก็ยอมรับ หากมีอะไรต้องแก้ไข ท่านก็ใช้การประชุม เวลาจะรับรองมติที่ประชุมครั้งที่แล้ว ท่านก็ให้ผู้เข้าร่วมประชุมอ่านอย่างละเอียด หากเขียนตก หรือไม่เข้าใจข้อความใจก็ให้แก้ทันที เป็นการทำงานที่มีระเบียบมาก” และกล่าวอีกว่า “ความ ซอบรัของ ท่านสูงมาก เวลาประชุมไม่ว่าจะใช้เวลานานเท่าใด ท่านก็จะไม่ออกจากที่ประชุม จนกว่าการประชุมจะแล้วเสร็จ แม้ว่าท่านจะเจ็บหนักแค่ไหน พวกเราไม่เคยเห็นท่านท้อ ไม่เคย เห็นท่านถอย ท่านสู้กับทุกอุปสรรคมาอย่างทรหด หากจะเทียบกับพวกเราที่ไม่ได้เจ็บป่วยอะไร เลย ก็ยังมีที่พวกเราเหนื่อยๆ แอบออกจากห้องประชุมบ้าง แต่ท่านไม่ลุกจากเก้าอี้จนกว่าการ ประชุมจะแล้วเสร็จ ถือได้ว่าเป็นจิตวิทย์อย่างหนึ่งของท่าน และเป็นมารยาทในการประชุมที่ ดีมาก”

อับดุลเราะฮ์มาน อุมร์ (สัมภาษณ์ , 6 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านใช้ระบบชูรอ (การประชุม) เป็นหลัก ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆของโรงเรียน มีการประชุมบ่อยครั้งมาก แต่ครั้งใช้เวลาไม่นาน แม้กระทั่งท่านจะไปทำงานที่วิทยาลัยอิสลามยะลา ท่านก็เรียกประชุมถามความคิดเห็นจากพวกเราว่า เห็นด้วยให้ท่านไปทำงานที่วิทยาลัยอิสลามยะลาหรือเปล่า หากมติที่ประชุมว่าอย่างไร ท่านก็จะปฏิบัติตามนั้น จริงๆแล้วท่านก็มีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจเองได้เลย แต่นี่คือการให้เกียรติของท่านต่อเพื่อนร่วมงาน”

กอรีเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านวางระเบียบของโรงเรียนได้เรียบร้อยมาก ตั้งฝ่ายทำงานแต่ละฝ่ายโดยรอบคอบ เวลาท่านไปทำงานที่วิทยาลัยอิสลามยะลา งานของโรงเรียนก็ดำเนินไปด้วยดี และท่านก็จะถามไถ่อยู่เสมอ มีปัญหาหรือเปล่า ของแก้ไขอะไรตรงไหน เมื่อท่านพอมีเวลาอยู่บ้าง ท่านก็จะเดินสำรวจรอบโรงเรียนทันที สำรวจการทำงานในอาคาระฮ์ โครมีปัญหาอุปสรรคอะไรก็ปรึกษาท่านได้ สำรวจการเรียนการสอนของครูและนักเรียน”

ด้วยการทำงานในองค์กรที่พัฒนาอย่างมีระบบและเป็นการทำงานเป็นทีม ทำให้งานของโรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินไปอย่างเรียบร้อย ปะอิชีย์ อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านวางระเบียบกฎเกณฑ์การทำงานในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ดังนั้น เมื่อท่านเสียชีวิตในคืนวันศุกร์ ละหมาดญะนาซะฮ์เข้าวันศุกร์แล้ว วันเสาร์ก็ทำการเรียนการสอนตามปกติ ไม่มีขาดตกบกพร่อง มีบางคนบอกว่า ถ้าเป็นปอเนาะอื่นแล้ว ถ้าโตะครูเสียชีวิต ต้องใช้เวลาเป็นเดือนกว่าจะเปิดทำการเรียนการสอนได้ใหม่”

นอกจากท่านจะวางระบบการทำงานให้เป็นทีมและใช้มติที่ประชุมเป็นหลัก ในการดำเนินการแล้ว ท่านมักพัฒนาองค์กรด้วยการนำบุคลากรโรงเรียนไปทัศนศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ประมาณปี พ.ศ. 2544 มีการไปทัศนศึกษาดูงานยังประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์ พ.ศ. 2545 ทัศนศึกษาดูงานโรงพยาบาลรามันซึ่งได้รับการรับรองคุณภาพจาก ISO เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการพัฒนาโรงเรียน นอกจากนี้ ท่านยังเปิดโอกาสให้คณาจารย์หรืออูstadas เข้าอบรมในเรื่องต่างๆ เป็นการพัฒนาองค์กรด้านบุคคลให้มีประสิทธิภาพ

การพัฒนาบุคคลเป็นหัวใจหลักสำคัญในการพัฒนาองค์กร ซึ่งนอกจากคณาจารย์แล้ว นักเรียนก็เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาองค์กรอีกด้วย ดังนั้นท่านจึงให้

ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างยิ่ง ปะอิชีย อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านให้ความสำคัญกับอัลกุรอานเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะนักเรียนชั้นเก้า (สองชานาเวีย) อย่างน้อยต้องจบอัลกุรอานฮาดะเกาะฮุห่า หากนักเรียนไม่ผ่านอัลกุรอาน วิชาอื่นก็ถือว่าไม่ผ่านด้วย”

อามีเนาะ ตูแกมะ (สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ให้โอกาสลูกศิษย์ ท่านพูดเสมอว่า ลูกศิษย์ของท่านไปอยู่ที่ทะเลก็เป็นเกาะ ไปอยู่ที่ภูเขาก็เป็นภูเขา คืออยู่ที่ไหนก็เป็นที่ยอมรับ เพราะฉะนั้นท่านก็ฝึกลูกศิษย์ของท่านในการเป็นอีมานนำละหมาด การอ่าน กุตบะฮ์วันศุกร์ การบรรยายธรรม”

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “สิ่งที่ผมอยากฝากไว้ คือ ฝากให้กับภรรยาของท่าน ลูกๆของท่าน รักษานโยบายของท่านในการบริหารโรงเรียนอิสลาฮียะห์ เพราะผมประเมินคุณแล้ว โรงเรียนที่ต้องการดริบิยะฮ์ผู้คนให้เป็นคนที่ดี ตักวาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อยู่ในหนทางที่อัลลอฮ์ ﷻ สุทรงประสงค์ ที่เน้นเรื่องดริบิยะฮ์นั้นไม่ค่อยปรากฏแล้ว ส่วนใหญ่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันเน้นการนำลูกศิษย์สู่ความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น โดยในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้เน้นเรื่องศาสนาให้แน่น ทำให้วัยรุ่นปัจจุบันหันเหจากแนวทางที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น”

นอกจากนี้ เพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จในทุกด้าน สิ่งที่ควรกล่าวถึงด้วยคือ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ซึ่งท่านให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อับดุลนาเซร์ สะดี้ยามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “เรื่องหลักสูตร โรงเรียน เรื่องการสอนหนังสือ ท่านก็ปรับปรุงทุกปี มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่อยู่กับที่ ท่านเป็นคนที่ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น แรกๆที่ผมมาสอนวิชาพะรออิดก็บอกท่านว่า หนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนผมสอนไม่ได้ ท่านก็ถามว่า แล้วจะใช้หนังสือไหน ผมตอบว่า ขอใช้หนังสือฟิกฮ์สุสุนนะฮ์ได้ไหม ท่านก็ให้ผมกลับไปเรียบเรียงเป็นเนื้อหาสำหรับประกอบการเรียนการสอนใหม่”

สิ่งที่เป็นข้อสังเกตคือ การพัฒนาองค์กรในรูปแบบของท่านนั้นเกิดผลสำเร็จอย่างมาก โดยไม่ได้มีแรงจูงใจด้านการเงินแต่อย่างใด สิ่งที่ทำให้บุคลากรมีกำลังใจในการทำงานกลับเป็นตัวอย่างที่ดีจากท่านในเรื่องความอิกลาศและการรับผิดชอบต่ออัลลอฮ์ ปะอิชีย อาเย (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านปลูกฝังบุคลากรโรงเรียนในเรื่อง

ประโยชน์ การอ่าน ไปจนถึงการวิเคราะห์เนื้อหาด้วย...บางคนก็กลับมาเรียนในระบบใหม่จนจบชั้นชานะวีร์หรือบางคนก็จบระดับปริญญาตรีก็มี”

สิ่งที่ท่านมักเน้นให้กลับลูกศิษย์ทุกเพศทุกวัย คือ ให้ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่ความสามารถมีอยู่และสามารถทำได้ การผลักดันในเรื่องการศึกษานั้น ท่านได้บรรจุสอดแทรกไว้ในเนื้อหาขณะบรรยายที่มักลิสต์ตะฟักกุสุฟิดีน หรือตามเวทีบรรยายต่างๆ นอกจากนี้ท่านยังเปิดโรงเรียนในอุดมคติของท่านด้วย เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับผู้ที่ต้องการสุนนะฮ์อย่างแท้จริง และแสวงหาัจธรรม การตรึงบิยะฮุอิสลามิยะฮ์อันทรงคุณค่ายิ่ง

คลวานะ ตาเยะ (สัมภาษณ์ , 4 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ในการคะอะฮ์ของท่านนั้น ท่านจะสนับสนุนให้ชาวบ้านสนใจการเรียนการศึกษามากยิ่งขึ้น บางคนก็เรียนกับท่านที่มักกะฮ์ก็กลับมาเรียนต่อชานะวีร์ แม้ว่าจะอายุมากแล้วก็ตาม ผู้เฒ่าผู้แก่เมื่อฟังการบรรยายของท่านก็มักนิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อ ท่านมีส่วนสำคัญในการชี้แนะให้คนมลายูเห็นความสำคัญของการศึกษา”

ปะอิชะฮ์ อาเยะ (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ การสอนของท่านก็คือ ให้ปฏิบัติตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์อย่างเคร่งครัด ท่านต้องการสอนลูกศิษย์ให้มีคุณภาพมากกว่าปริมาณ ท่านพูดย้ำหลายครั้งเกี่ยวกับคุณภาพของนักเรียน โดยมักกล่าวอยู่เสมอว่า หากนักเรียนใน โรงเรียนมีเพียงแค่คนเดียวก็น่าจะทำการสอนให้บรรลุผลสำเร็จให้จงได้ เพราะฉะนั้นท่านไม่เคยทิ้งการสอน แม้ว่า ท่านจะเจ็บหนักใกล้เสียชีวิตแล้วก็ตาม ...ข้อสอบของท่านเป็นข้อสอบที่ใช้ความเข้าใจ ต้องวิเคราะห์เป็นหลัก ”

อับดุลเราะห์มาน อุมร์ (สัมภาษณ์ , 6 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ ท่านเคยเปรยให้ฮุสตาฟฟัง อยู่เสมอว่า เป้าหมายงานคะอะฮ์ของท่านในการสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพนั้นยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ไว้หวังไว้ แต่หากเทียบกับโรงเรียนอื่นแล้ว เรามีคุณภาพมากกว่า”

การคะอะฮ์ของท่านที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดผลสำเร็จด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ ในสมัยที่ท่านทำการคะอะฮ์นั้น สังคมมลายูเริ่มที่จะไฟศึกษาหาความรู้ มีการเรียนการสอนในมัซฮิด มีการเปิดเวทีเสวนา อบรม บรรยายตามที่ต่างๆ ปอเนาะระบบเก่าก็เริ่มกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้น ”

4.6.6 ผลจากงานคอะวะฮ์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

การคอะวะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี โดยส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องกับหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติในศาสนา สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ ประเพณีใดที่ขัดกับหลักศรัทธาก็มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ถูกต้อง นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมบางอย่างของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า “ด้วยงานคอะวะฮ์ของท่าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง เช่น บิดอะฮ์ต่างๆในเรื่องอามัลอิบาดะฮ์ก็ได้ละทิ้งไป การบิดอะฮ์ในละหมาด การเฝ้ากูโบร หรือ การรับของเมื่อไปละหมาดญะนาซะฮ์”

อับดุลฆอนีย์ กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “ ด้วยงานคอะวะฮ์ของท่านทำให้ประชาชนเริ่มแยกแยะระหว่างประเพณีกับหลักการศาสนาอิสลาม หากสิ่งใดเป็นประเพณีแล้วไม่ขัดกับหลักศาสนาก็สามารถปฏิบัติได้ หากประเพณีใดที่ขัดกับหลักศาสนาก็ละทิ้งเสียโดยไม่ต้องเสียค่า”

แม้ว่า การเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดขึ้นทั้งหมดในทันทีทันใด แต่อย่างน้อย ก็มี คนเข้าใจเกี่ยวกับอิสลามที่ถูกต้องตามสุนนะฮ์นั้นเป็นเช่นไร นูรุดดีน ดากอฮา (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ด้วยการคอะวะฮ์ทำให้ความเชื่อและการปฏิบัติของผู้คนในสมัยนั้น ทำให้มีบางคนเปิดใจยอมรับอะกิละฮ์อย่างเต็มภาคภูมิ บางคนเชื่อให้เนื้อหาบรรยายของท่านแต่ไม่เปลี่ยนแปลงตนเอง และอีกส่วนคนเชื่อว่าอะกิละฮ์ที่ท่านนำเสนอผ่านคอะวะฮ์ของท่านนั้นถูกต้อง แต่ไม่ยอมรับความถูกต้องนั้น ด้วยการคอะวะฮ์ของท่านด้วยเช่นกันที่ทำให้ การปฏิบัติบางอย่างที่เป็นบิดอะฮ์ค่อยๆจากหายไป โตะครูบางคนก็ไม่กล้าที่จะปฏิบัติอย่างเปิดเผยโจ่งแจ้งเท่าใดนัก”

ด้วยงานคอะวะฮ์ที่ท่านได้ทุ่มเท ทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีหลายสิ่งหลายอย่างได้มีการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามเจตนารมณ์ของอิสลาม การถือศีลอดในวันอาชูรอ หรือ วันอะรอฟะฮ์ รวมถึงการแต่งกายฮิญาบของมุสลิมะฮ์ ล้วนแล้วแต่ท่านเป็นส่วนหนึ่งในผู้บุกเบิกและทุ่มเทให้กับการคอะวะฮ์เพื่อสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีที่ถูกต้อง กอริเยาะห์ ยานยา (สัมภาษณ์ , 3 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ผลในด้านอิบาดะฮ์เห็นชัดเจนมาก โดยเฉพาะที่จำได้คือ วันอาชูรอ เมื่อก่อนนั้นก็ทำบูโบซุรอ หรือวันอะรอฟะฮ์ ปัจจุบันต่างก็เข้าใจและปฏิบัติโดยการถือศีลอด สิ่งที่เห็นชัดเจนคือ การแต่งฮิญาบ”

อับดุลอาซิซ กูโน (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “จากความเชื่อแบบคุรอฟาต และการปฏิบัติแบบบิดอะฮ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ประชาชนประมาณ 30 เปอร์เซนต์ในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เคยนับถือคุรอฟาตและการปฏิบัติบิดอะฮ์ได้ยกเลิกไปในสมัยที่ท่านทำการอะวะฮ์”

4.6.7 ผลจากงานอะวะฮ์ด้านสังคมวัยรุ่นและสังคมทั่วไป

งานอะวะฮ์ของท่านครอบคลุมเป้าหมายทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็กวัยรุ่น หนุ่มสาว วัยทำงาน วัยกลางคน วัยชรา ซึ่งผ่านเวทีการอะวะฮ์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การอะวะฮ์ผ่านกลุ่มเป้าหมายสำหรับเด็ก คือ มีการจัดค่ายอบรมภาคฤดูร้อนสำหรับนักเรียนประถมศึกษา การอะวะฮ์ผ่านกลุ่มเป้าหมายสำหรับวัยรุ่นหนุ่มสาว ด้วยการเปิดโรงเรียนอิสลาฮียะห์สำหรับเป็นทางเลือกให้กับผู้ปกครองและบุตรหลานที่ต้องการเน้นด้านการตัมบิฮะฮ์ ซึ่งท่านก็ได้ตัมบิฮะฮ์ในรูปแบบต่างๆตลอด 24 ชั่วโมง หรือการเสวนาบรรยายตามสถานที่ต่างๆ สำหรับกลุ่มวัยรุ่นทั่วไป ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับหนุ่มสาวเป็นการเฉพาะ การสอนที่วิทยาลัยอิสลามยะลา หรือสอนพิเศษที่วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ก็เป็นหนึ่งในงานอะวะฮ์กลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในแวดวงการศึกษา การสอนที่มัจลิสฮัจญ์ฟิสิกซ์ มัจลิสฮัจญ์ หรือตามเวทีบรรยายเสวนา อภิปรายต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ฟังทุกเพศทุกวัยได้รับการอะวะฮ์อย่างเท่าเทียมกัน

ด้วยเวทีที่หลากหลายทำให้งานอะวะฮ์ของท่านก็หลากหลาย และผลผลิตจากงานอะวะฮ์ของท่านก็หลากหลายเช่นกัน หนึ่งในผลผลิตที่มีการกล่าวถึงไม่มากก็น้อยคือผลจากงานอะวะฮ์ที่มีต่อวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ตัวอย่างงานอะวะฮ์ของท่านอับดุลเราะฮ์มาน อุมัร (สัมภาษณ์ , 6 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนไม่ถือตัว มีเวลาเมื่อไหร่ท่านก็มักเข้าหาพูดคุยกับนักเรียนหรืออุstadฮ์อยู่เสมอ มีอยู่ครั้งหนึ่งเวลาหลังละหมาดอีซาอู มีนักเรียนได้เข้ามาถามปัญหาเกี่ยวกับท่าน ท่านก็พูดคุยตอบปัญหาให้ ด้วยความกันเองของท่าน นักเรียนคนอื่นๆก็ลือมาฟัง พูดคุยกับท่านอย่างเป็นกันเอง คั้นนั้นผมอยู่ด้วย คุยกันเรื่องที่มีประโยชน์นั่นเอง อย่างเช่น ศาสนา การเมือง ความเป็นอยู่ จนกระทั่งเวลาห้าทุ่มกว่า ถึงได้แยกย้ายกลับไปนอน”

ส่วนใหญ่แล้ว งานคะอะวะฮ์ของท่านเป็นการซึมซับรูปแบบบุคลิกภาพ จรรยา มารยาท และการเป็นตัวอย่างที่ดีของท่าน นอกเหนือจากนี้แล้ว สิ่งที่ทำให้งานคะอะวะฮ์ในกลุ่ม วิทยุประสบความสำเร็จคือ การเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

อับดุลฆอนีย์ กอและ (สัมภาษณ์ , 14 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “วิทยุหนุ่มสาวส่วนใหญ่ตระหนักและกลับเข้าสู่หลักคำสอนของอิสลามผ่านงานคะอะวะฮ์ของท่าน”

อับดุลนาเซร์ สะดียามู (สัมภาษณ์ , 4 มกราคม 2550) กล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ไม่ถือตัว หากจะเทียบกับท่านเป็น โตะครุแล้ว ผมรู้สึกว่าคุณสามารถเข้าหาทุกกลุ่มชนทุกชนชั้นได้ง่าย เวลามีปัญหาที่เข้าหาท่าน ไม่ต้องฝากใครพูดให้ การเข้าหาท่านก็เป็นกันเองแบบง่ายๆ ไม่พิถีพิถัน ไม่มากเรื่อง คือ เมื่อมีเรื่องอยากปรึกษา ก็เข้าไปบอกก็พูดคุยได้เลย การพูดคุยก็เป็นแบบเปิดอก ผมไม่อายที่จะปรึกษาทุกเรื่องกับท่าน หากเป็นพ่อแม่บางอย่างก็ไม่กล้าปรึกษา แต่กับท่านผมปรึกษาได้ทุกเรื่อง เรื่องวัยรุ่น เรื่องความรัก พอดีตอนที่ผมรู้จักกับท่าน ตอนนั้น ผมอายุประมาณ 22 ปี ยังเป็นวัยรุ่น แต่ก็สามารถเข้าหาท่านได้ปรึกษาท่านได้ ผมสนิทกับท่านได้อย่างรวดเร็ว บางครั้ง ท่านจะไปเรียนก็บอกผมว่า วันนี้อร่อยประจำทางไม่มี หรือมาช่วยไปส่งหน่อย ผมก็อาสาขับไปส่ง ระหว่างทาง ท่านก็หยิบประเด็นนั้นเรื่องนี้เกี่ยวกับศาสนา บ้าง การเมืองบ้าง ความเป็นอยู่ของประชาชนบ้าง มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผมจึงได้แนวคิดจากท่านมาก่อนข้างมาก”

4.6.8 ผลจากงานคะอะวะฮ์ด้านแนวความคิด (ฟิกเราะฮ์)

อันเนื่องมาจากการสอนของท่าน มิได้เป็นการเน้นเฉพาะในด้านใดด้านหนึ่ง หากแต่ครอบคลุมทุกด้าน ทำให้ผลจากงานคะอะวะฮ์ของท่านนั้นมีมากมาย การคะอะวะฮ์โดยนำเสนอฟิกเราะฮ์จึงได้รับความนิยมในหมู่ลูกศิษย์ของท่านเป็นอย่างมาก ด้วยงานคะอะวะฮ์ของท่านมักสอดแทรกฟิกเราะฮ์อิสลามิยะฮ์อยู่เสมอ อับดุลอาซิซ ฎโน (สัมภาษณ์ , 20 สิงหาคม 2549) กล่าวว่า “เทคนิคการสอนของท่านคือ ท่านจะสอนฟิกเราะฮ์ (แนวคิด) เกี่ยวกับอิสลาม โดยทั่วไป พร้อมทั้งเน้นด้านอะกีดะฮ์เป็นหลัก และท่านจะเน้นชะกอพะฮ์(ความรู้)อิสลามทั้งรูปแบบทั่วไปและเป็นการเฉพาะ”

คอดีเยาะห์ ยะหริ่ง (สัมภาษณ์ , 17 มกราคม 2550) กล่าวว่า “การสอนของท่านเน้นให้รู้จักคิดวิเคราะห์ ทำให้เกิดความเข้าใจ เกิดความคิด เกิดความฉลาด เช่น เมื่อเราฟังข่าวใดข่าวหนึ่ง เราก็นำสิ่งที่ท่านสอนมาทบทวนแล้วคิดวิเคราะห์ตาม เราสามารถแยกแยะได้

ว่าข่าวไหนเป็นข่าวจริง หรือข่าวไหนเท็จ ท่านไม่สอนให้หลบลูกหลบลดาเชื่อในสิ่งที่ท่านพูด หรือสอน แต่ท่านสอนให้รู้จักคิดหาสิ่งใดถูกต้อง หรือสิ่งใดที่ผิด”

มัสดัน มาหะมะ (สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2549) กล่าวว่า “ท่านก็จัดอยู่ในลำดับที่สามของผู้ที่มีอิทธิพลในชีวิตของผมรองลงมาจากพ่อและแม่ เป็นผู้มีอิทธิพลด้านความคิดของผมมาก ผมคิดว่า ไม่ใช่ผมคนเดียวที่รู้สึกเช่นนี้ ลูกศิษย์ของท่านทั่วไปก็รู้สึกเช่นเดียวกับผม”

ผลจากงานคอะวะฮ์ด้านฟิกเราะฮ์ ทำให้ท่านสามารถผลิตบุคลากรให้มีคุณภาพในการคิดวิเคราะห์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเป็นอยู่ การแต่งกาย อะกีดะฮ์ อิบาอะฮ์ จรรยา มารยาท การอยู่ร่วมในสังคม เป็นต้น

4.6.9 ผลงานที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นผลจากงานคอะวะฮ์ด้านการบริหารและสอนที่โรงเรียนอิสลาฮียะห์ และได้รับมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปี พ.ศ. 2539 ได้รับรางวัลพระราชทานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(2)

ปี พ.ศ. 2540 ได้รับรางวัลพระราชทานผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(2)

ปี พ.ศ. 2541 ได้รับรางวัลพระราชทานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(2) และรางวัลพระราชทานผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(2)

ปี พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัลพระราชทานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(1)

ปี พ.ศ. 2543 ได้รับรางวัลพระราชทานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(1) และรางวัลพระราชทานผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(1)

ปี พ.ศ. 2544 ได้รับรางวัลพระราชทานผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น ประเภท 15(1)

ปี พ.ศ. 2545 ได้รับมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ ชั้นตราบ ร.ท.ภ.